

‘ ABDÜ’L-‘ AZİZ ‘ ĀŞİM-I ‘ IRĀĶĪ’NİN HAYATI,
EDEBİ KİŞİLİĞİ VE DİVANI

Osman ONUK

Yüksek Lisans Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Yrd. Doç. Dr. Sevda ÖNAL

2016
Her Hakkı Saklıdır.

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Osman ONUK

‘ABDÜ’L-‘AZİZ ‘ĀŞİM-I ‘İRĀQĪ’NİN HAYATI,
EDEBİ KİŞİLİĞİ VE DİVANI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ

Yrd. Doç. Dr. Sevda ÖNAL

ERZURUM-2016

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

23.06.2016

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum " 'Abdü'l-‘Aziz ‘Aşım-ı ‘Irak'nin Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı " adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporumun 3..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

23.06.2016

Osman ONUK

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

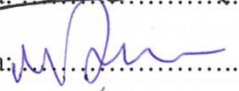
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yrd. Doç. Dr. Sevda ÖNAL danışmanlığında, Osman ONUK tarafından hazırlanan bu çalışma 23 / 06 / 2016 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Türk Dili ve Edebiyatı - Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Selami ECE

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Melike TÜRKDOĞAN

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Sevda ÖNAL

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 23 / 06. / 2016

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
ABSTRACT.....	IV
KISALTMALAR DİZİNİ	V
ÖNSÖZ	VI
GİRİŞ.....	1
XIX. YÜZYIL TÜRK EDEBİYATINA GENEL BİR BAKIŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ABDÜLAZİZ ASIM-I İRAKİ'NİN HAYATI

1.1. HAYATI.....	7
1.2. ESERLER.....	8
1.2.1. I. Divan-ı Asım (AEMNZ 267)	8
1.2.2. II. Divan-ı Asım (AEMNZ 268).....	9
1.3. EDEBİ KİŞİLİĞİ.....	9

İKİNCİ BÖLÜM

ABDÜLAZİZ ASIM-I İRAKİ DİVANININ İNCELENMESİ

2.1. DİVANIN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ	13
2.1.1. Nazım Şekilleri	13
2.1.1.1. Kaside.....	13
2.1.1.2. Gazel	16
2.1.1.3. Nazm	16
2.1.1.4. Kıt'a	16
2.1.1.5. Mesnevi.....	17
2.1.1.6. Tahmis.....	17
2.1.1.7. Terci'-i Bent.....	17
2.1.1.8. Müstezad	18
2.1.1.9. Rubai	18
2.1.1.10. Müfred.....	18

2.1.2. Vezin.....	18
2.1.3. Kafiye ve Redif.....	19
2.2. DİVANIN MUHTEVA ÖZELLİKLERİ.....	20
2.2.1. Tip ve Kişilikler.....	20
2.2.1.1. Dini ve Tasavvufi Kişilikler.....	20
2.2.1.2. Tarihi- Efsanevi Kişilikler	30
2.2.2. Edebi Tarzlar ve Türler.....	34
2.2.3. İktibaslar	36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ABDÜLAZİZ ASIM-I IRAKİ DİVANI

3.1. METİN TESPİTİNDE GÖZETİLEN ESASLAR.....	40
3.2. ABDÜLAZİZ ASIM-I IRAKİ DİVANI METNİ	42
SONUÇ.....	186
KAYNAKLAR.....	188
DİZİN.....	190
EKLER.....	195
Ek 1. Vezin tablosu.....	195
ÖZGEÇMİŞ	196

ÖZET

YÜKSEKLİSANS TEZİ

‘ABDÜ’L-‘AZİZ ‘ĀŞİM-I ‘İRĀĶĪ HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE DİVANI

Osman ONUK

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Sevda ÖNAL

2016 – Sayfa: 196 + VI

Jüri: Yrd. Doç. Dr. Sevda ÖNAL

Prof. Dr. Selami ECE

Doç. Dr. Melike TÜRKDOĞAN

Bu çalışmada XIX. yüzyılda klasik edebiyat geleneği ile yetişmiş olan Abdülaziz Asım’ın hayatı, edebi kişiliği ve eserleri tanıtılmıştır. Divanın çeviri yazılı metni hazırlanmış, metnin biçim ve muhteva incelemesi yapılmıştır.

Abdülaziz Asım, Türk Edebiyatı’nın batılılaşma döneminde yaşamış ve eser vermiş olmasına rağmen klasik edebiyat geleneğinden eserler vermiştir.

Çalışmamız Abdülaziz Asım’ın 52 varaktan oluşan, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Efendi, Manzum Eserler bölümünde AEMN268 numarada kayıtlı divanın tenkitli metnidir.

Anahtar Kelimeler: Abdülaziz Asım, Klasik Türk Edebiyatı,

ABSTRACT

MASTER THESIS

‘ABDU’L-‘AZİZ ‘ĀŞİM-I ‘İRĀĒĒĒ, HIS LIFE, HIS LITERARY PERSONALITY
AND HIS DIVAN

Osman ONUK

Advisor: Assistant Professor Sevda ONAL

2016 – pages: 196 + VI

Jüry: Assist. Prof. Sevda ÖNAL

Prof. Dr. Selami ECE

Assoc. Prof. Dr. Melike TÜRKOĞAN

In this study, Abdülaziz Asım, who educated in 19th century with classical literature customs, his life, literacy, personality and works have been introduced.

Translation written text of classical ottoman poetry has been prepared and its style and content has been examined. However he had lived in the term of westernisation of Turkish Literature, and had works, he has given works in the line of classical literature.

Our study is about Abdülaziz Asım’s works in the part of written verses which consist of fifty two gold leaf and are registered AEMN 268 in National Library.

Keywords: Abdülaziz Asım and classical Turkish Literature.

KISALTMALAR DİZİNİ

Age.	: Adı geçen eser
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
G	: Gazel
K	: Kaside
Kt.	: Kıta
M.	: Mesnevi
Mad.	: Madde
Ms.	: Müstezat
mt.	: Matla
Nz.	: Nazm
S	: Sayı
s.	: Sayfa
th.	: Tahmis
terc.	: Terc-i Bent

ÖNSÖZ

Abdülaziz Asım'a ait olan divan 19. yy. yazılmış klasik Türk edebiyatı örneğidir. XIX. yy. Osmanlı Devletinde, edebiyat alanında birçok yenilikler yapılmış, batılı tarzda birçok tür, Türk edebiyatında görülmeye başlamıştır. Bu yeniliklerin yanında yüzyıllardır büyük bir bilgi birikimi ile gelen divan edebiyatı geleneği de devam etmiştir.

Abdülaziz Asım'ın divanın incelendiği bu çalışmada öncelikle literatür çalışması yapılmış, eserin tek nüshasına ulaşılmış, bahsi geçen divanın üzerinde daha önce hiçbir çalışmanın yapılmadığı anlaşılmıştır. Divanın içeriği, şairin ilmi ve edebi kişiliği, bu çalışmanın temelini oluşturmuştur. Bu dikkatle hazırlanmış olan divan üç bölümden oluşmuştur.

Birinci bölümde Abdülaziz Asım'ın hayatı, edebi kişiliği, eserleri üzerinde durulmuştur.

Divanın incelendiği ikinci bölümde ise şiirler içerik açısından ele alınmış, şekil ve muhteva özellikleri değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde ise metin tespitinde gözetilen esaslar ve Abdülaziz Asım'ın divanın transkripsiyonlu metni verilmiştir.

Sonuç bölümünde ise elde edilen bilgilerle Abdülaziz Asım'ın edebi kişiliği ve eseri değerlendirilmiştir.

Böyle bir çalışmada birtakım eksikliklerin ve yanlışların olmaması mümkün değildir. Birçok kez kontrol edilmesine rağmen gözden kaçan imla ve ifade bozuklukları olabilir. Bu eksikliklerin bu tür çalışmalarda olabileceği hoş görüsü içerisinde çalışmamın her safhasında benden yardımlarını esirgemeyen hocalarıma özellikle bu konu üzerinde çalışmama vesile olan bilgisini ve yardımını esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doc. Dr. Sevda ÖNAL ve her zaman manevi desteğini yanımda hissettiğim Prof. Dr. Hasan ÇİFTÇİ'ye teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

XIX. YÜZYIL TÜRK EDEBİYATINA GENEL BİR BAKIŞ

Bir dönemin edebiyatı, o dönemin tarihinden ayrı düşünülmez. Tarihi olayların, toplum hayatının, düşünce sisteminin, değer yargılarının edebiyatı etkilediği yadsınamaz bir gerçektir. XIX. yüzyıl edebiyatı da o dönemdeki siyasi, sosyal, tarihi olaylardan etkilenmiş bu doğrultuda edebiyatta büyük değişiklikler meydana getirmiştir. Bu yüzden bir dönemin edebiyatı anlatılmadan önce o devrin tarihine bakmak gerekir.

I. Devrin Siyasi ve Sosyal Görünümü

XIX. yüzyıl başında III. Selim, sonunda ise II. Abdülhamit padişahdır. Bu yüzyılda hüküm süren padişahlar ve saltanatta oldukları tarihler şöyledir:¹ III. Selim (1879-1807), IV. Mustafa (1807-1808), II. Mahmut (1808-1839), Abdülmecit (1839-1861), Abdülaziz (1861-1876), V. Murat (1876), II. Abdülhamit (1876-1909)'dir. Döneme damgasını vuran başlıca olaylar ise: Nizam-ı Cedit'in kurulması (1189-1807), Mısır'ın işgali (1789-1809), Kabakçı İsyanı (1807), Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması (1826), Tanzimat Fermanı'nın ilanı (1839), Kırım Harbi (1853-1856), Islahat Fermanı'nın ilanı (1856) gibi olayların yanında Mekteb-i Mülkiye, Mekteb-i Hukuk, Sanayi-i Nefise gibi okulların açılması şeklinde sıralanabilir.

XIX. yüzyıl dünyada teknik, coğrafi, en önemlisi de fikrî bakımdan hızlı değişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Avrupa ülkeleri ve milletleri için yükselme, ilerleme anlamı taşıyan bu değişmeler Osmanlı Devletinde dağılmanın habercisi olmuştur. İmparatorluk, başta Rusya olmak üzere Batılı devletlerin tehdidi altındadır. XVIII. yüzyılda başlayan gerileme bir türlü durdurulamamakta bunun için de devletin

¹ İsmail Ünver, "XIX. Yüzyıl Divan Edebiyatı", *Büyük Türk Klasikleri*, Ötüken Yay. İst. 1988, C. VIII, 99-105

üst kademelerinde bulunanlar, bu kötü gidişi durdurabilmek için her şeyden önce Batı tekniğinden yararlanmak gereğine inanmaktadırlar.²

Fransız İhtilali'nden sonra, imparatorluk sınırları içindeki farklı gruplar arasında milliyetçilik akımlarının güçlenmesi, bu toplulukların birer birer imparatorluktan kopması, imparatorluğu bir dizi siyasi ve sosyal yenilikler içeren Tanzimat ve Islahat fermanlarının ilanına zorlamıştır. Öte yandan Mısır'da olduğu gibi bazı valilerin merkezi idareye karşı isyan etmeleri, içerdeki bunalımların en önemli bölümünü teşkil ediyordu. XVIII. yüzyılda çeşitli alanlarda başlayan yenileşme hareketleri ise daima bu iki engeli karşılarında buldular: Yeniçeriler ve medreseler. Birincisi, kendisini ilgilendiren ve ilgilendirmeyen her yenilik karşısında ayaklanıp padişahın, sadrazamın, vezirlerin başını isteyecek, yangınlar çıkartacak kadar disiplinsiz bir halde idi. İkincisi ise, ne kendisini yenileyebiliyor ne de yapılan yenilikleri kabul ediyordu. Müderrisliğe atanma ve meslekte yükselmede bilgi ve liyakat aranmaz olmuştu. Hatırlı kişilerin küçük yaştaki çocuklarına müderrislik payesi verilmesi ve bunların alaylı bir söyleyişle "beşik ulemâsı" diye anılması, bu durumu ifade eder.³

İmparatorluğun ekonomik durumu da bu çöküşün dışında değildi. Kapitülasyonlar ekonomiyi çökertmiş, yerli mallar yabancı mallarla rekabet edemediği için yerli üretim, büsbütün yok olmaya mahkûm olmuştu. Sefahat ve israf oranında üretimin artmaması, sanayinin kurulamaması, maliyenin işini, yalnızca nereden ve nasıl borç alınabileceğini hesaplamak haline getirmişti. Memleketin başındaki bu sorunlardan kurtulabilmek için, bir dizi ıslahata ihtiyaç duyuluyordu. Yalnız, bu ihtiyacı duyup bu konuda düşünenler, başta padişahlar olmak üzere bazı devlet adamlarından ibaretti.

XVIII. yüzyıldan beri sancıları çekilen ıslahat hareketlerinin gerçekleşen ilk adımı, II. Mahmûd döneminde 1826 yılında yeniçeriliğin kaldırılmasıdır. Böylece yenileşme hareketleri karşısındaki en önemli engel ortadan kaldırılmış oluyordu.⁴

² Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınlar, Ankara 1988, C VI, s. 215

³ Karal, Age., 185

⁴ Karal, Age., 150

Medresenin direnmesine rağmen, memlekette yeni okullar açmak da bir ihtiyaç haline gelmişti. II. Mahmûd zamanında 1827 yılında Mekteb-i Tıbbiyye, 1834 yılında Mekteb-i Harbiyye okulları açıldı. Bunların yanında Mekteb-i Mülkiye, Mekteb-i Hukuk, Sanayi-i Nefise gibi okullar da bu yüzyılda açılmıştır.

Kurulması düşünülen modern yüksek okullarda okutulacak kitapları telif ve tercüme yoluyla hazırlamak üzere Encümen-i Dâniş kuruldu (1850). Eğitim ve öğretim işlerini yürütmek üzere Maârif-i Umûmiyye Nezâreti adıyla yeni bir bakanlık kuruldu.

II. Dönemin Edebi Görünümü

Sosyal ve siyasi hayattaki değişme, batılılaşma çabaları edebiyatta da kendini göstermiştir. Edebi biçimlerde ve muhtevada eski edebiyattan değişik bir edebiyat anlayış gelişmeye başlamıştır. Ancak yedi yüz yıllık bir geçmişi olan divan edebiyatı, bu şartlara teslim olmayacak, yaşama ve dirilme imkânı arayacaktır. Yeni edebiyat da bütünüyle eskiden kopmuş değildir. Tanpınar'ın deyişiyle: *“Eski, yürüyen hayat karşısında son sözünü söylemesine rağmen cemiyetin içinde, ruhlarda bütün unsurlarıyla çok derin surette hâkimdir. Bütün hayat onunla dolu idi.”*⁵

Devlet idaresinden toplum hayatına kadar her alanda görülen eski-yeni ikiliği edebiyatta da ortaya çıkmıştır. Ancak edebiyat alanındaki değişiklikler, siyasî ve idarî değişiklikler kadar hızlı değildir. XIX. yüzyılda yeni edebiyat karşısında gücünü iyice kaybeden divan edebiyatı, yüzyıl boyunca yeni şairler yetiştirmesine rağmen onun hâkimiyeti asrın ilk yarısındadır. Bu asırda İran tesirinden ziyadesiyle kurtulmuş olması ve daha çok kendi klasiklerinin hayran bulması divan şiirinin lehinde bir imkândır. Bu yüzyılda yine eski sözler tekrarlanmış, arada bir parlayışlar, hatta orijinal ışıldaşılar olsa da bu yüzyılda divan edebiyatında hakiki bir aydınlık derecesi olmamıştır.⁶

XVIII. yüzyılda Nedim'de ifadesini bulan “Mahallileşme” akımını sürdürme eğilimi, bir kısım XIX. yüzyıl şairlerinde görülen en belirgin özelliktir. Ancak XVIII.

⁵ Ahmet Hamdi Tanpınar, *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1997, 38.

⁶ Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 2001, C II, 829.

yüzyılda Nedim’de olgunluğa ulaşan Mahallîleşme hareketi, etkisini bu yüzyılda sürdürse de halk söyleyişlerini şiire sokmada aşırıya kaçan ölçsüzlüklerin bulunması, şiirlerin duygu derinliği ve hayal zenginliğinden yoksun olması, dolayısıyla şiirlerin kelimelerin yan yana dizilmesi ile oluşan ahenk bozukluklarıyla oluşturulması, İstanbul Türkçesi’nin yerini kaba tabirlerin alması bu hareketin etkisiyle oluşturulan metinlerde kendini göstermektedir.

Divan edebiyatının her döneminde olduğu gibi XIX. yüzyılda da dinî ve tasavvufî şiirlerin belli bir ağırlığı vardır. Özellikle çeşitli tarikatlara mensup şairlerin fazlalığı oranına paralel olarak dinî tasavvufî şiirlerin sayısında da artma olmuştur. Öyle ki bu dönem şairleri arasında herhangi bir tarikata mensup olmayan şair yok gibidir. Herhangi bir tarikata mensup olmayan şairler ise tasavvufî terminolojiden istifade etmişlerdir. Ancak geçen asırlarda yetişen şairler seviyesine ulaşan şair bu dönemde çıkmamıştır.⁷ Yani bu yüzyıl bir Şeyh Galip yetiştirmemiştir.

Şiirde eskiye dönüş, özellikle XVII. yüzyılın büyük şairlerini örnek alarak şiire yeniden can verme çabaları, bu yüzyılın eski şiir alanındaki en başarılı hareketidir. XIX. yüzyılın ikinci yarısında kendisini gösteren bu hareket Leskofçalı Galip ile ifadesini bulur. Leskofçalı Galip Bey ile eski şiir garip bir şekilde, kendisini yaşanan hayattan gelen her şeye kapar ve Neşâti, Nailî, Fehim gibi XVII. yüzyıl şairlerinin diline ve mutlak şekilde tasavvufî bir şiir anlayışına döner. Böylece uzun zaman için devam edecek olan hayat karşısında, sadece istiğna veya ikrar olan bir tavırla çok seçkin bir dil ve söyleyiş zevkine yol açar.⁸

Leskofçalı Galip’in yıldızı etrafında 1861 yılında kurulan Encümen-i Şuara, Hersekli Arif Hikmet Bey’in evinde bir yıl boyunca toplanarak şiirler üzerine tartışmalar açılır, eleştiriler yapılırdı. Topluluktaki şairlerin çoğu eski kültürü ve edebî zevki iyi bilen, nazım tekniği yönünden güçlü şairlerdir. Leskofçalı Galip Bey, Hersekli Arif Hikmet Bey, Osman Şems Efendi, Lebib Efendi, Manastırlı Hoca Naili Efendi,

⁷ 5 Ahmet Atilla Şentürk, Ahmet Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergah Yay, İstanbul 2004, 353.

⁸ Tanpınar, Age., 254.

Halet Bey Encümen şairleri arasında sayılabilir. Yine toplantılara katılanlar arasında yeni edebiyatın kurucularından olan Namık Kemal ve Ziya Paşa da yer almaktadır.

Bu dönemde geçmiş dönemlerde kullanılan nazım şekillerinin kullanımına devam edilmiştir. En az kullanılan nazım şekli mesnevi olmakla beraber bentlerle kurulan nazım şekillerine rağbet artmıştır. Şarkı türünün en fazla örneğini Enderunlu Vasıf verirken Surûrî ise tarihleriyle tanınmıştır. Bu asırda geçen asırların aksine divanlarda yer alan gazel sayılarında azalma, kaside sayısında ise bir artış görülmektedir. Bu asırda kasideler tür açısından çeşitlilik gösterdiği gibi içerik açısından da bütünlük göstermektedir. Hürriyet Kasidesi'nde olduğu gibi içerik açısından da bir kavramın yüceltilerek memduh yapıldığı veya siyasî amaçların işlendiği kasideler de vardır.⁹

XIX. yüzyıl klasik edebiyatında nazım şekillerinde meydana gelen bu değişiklikler Abdülaziz Asım'ın divanında da görmek mümkündür. Divanda methiye ve tarih türlerinde yazılmış kasideler ağırlıkta olup gazel, mesnevi gibi türlere daha az yer verilmiştir. Devlet memuru olan Abdülaziz Asım, özellikle kasidelerini devrin padişahı ve önemli devlet adamlarının yaşadığı birtakım olaylar üzerine kaleme almıştır. Yine devrinde yaşayan pek çok kişinin görev alması, vefatı gibi olaylar onun şiirlerinde günümüze nakledilmiştir. Kasidelerinde özellikle şairin ömrünün çoğunu geçirdiği Bağdat ve devrin padişahı II. Abdulhamid önemli bir yere sahiptir. Abdülaziz Asım dönemindeki yaygın inanışın aksine bentlerle kurulan nazım şekillerine fazla rağbet göstermemiştir.

XIX. yüzyılda divan şairlerinin sayısı oldukça kabarıktır. İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Katalogu'nda, kitaplıklarda divanlarının yazma nüshaları bulunan 114 şairin adı bulunmaktadır.¹⁰ Asrın ilk yarısında yetişen Enderunlu Vasıf, Keçecizâde İzzet Molla, Şeyhülislâm Ârif Hikmet Bey, Şeref Hanım, Leyla Hanım; ikinci yarısında yetişen Leskofçalı Gâlib, Yenişehirli Avnî, Hersekli Ârif Hikmet Bey

⁹ Şentürk, Kartal, Age., 355.

¹⁰ *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, Ötügen- Söğüt Yay., İstanbul 1988, VIII, 101.

önde gelen şairler arasında sayılmaktadır. Aynı dönemde yazma olarak kitaplıklara girmediği halde, basılmış birçok divan da vardır.

Bunlardan bazıları şunlardır: Nûrî (1767-1815), Nebîl (?-1820), Nâsır Abdulbâkî Dede (1765-1821), Halim Giray (?-1823), Re'fet (1784-1823), Hâtif (?-1824), Salacıoğlu (?-1824/25), Âkif (?-1827/28), Fâ'ik (?-1829/30), Sûzî (1765-1830), Müştak Baba (?-1831), Azmî (?-1831/32), Cevdet (?-1831/32), Sâdık Paşa (?-1834), Safâyî Dede (?-1834'ten sonra), Hızırağazâde Sa'îd (?-1836), Rüstem Paşa (?-1835), İffet (?-1842), Mâhir (?-1843), Selâm (?-1844), Sermed (?-1847), Kuddûsî (1760-1849), Es'ad Mahmûd Paşa (?-1851), Zâ'ik (1793-1852), Hamdî (?-1852/53), Rızâ (1786-1855), İzzet (?-1855/56), Şefîk (1808-1857), Ferdî (?-1857/58), Meşhûrî (1784-1857/58), Nâ'il Abbâs Paşa (?-1859), Şâkir (1829-1860), Zîver Paşa (1793-1862), Nâtikî (1785-1863), Rûmî (?-1863), Sa'dî (1803-1865), Ulvî (?-1866'dan sonra), Aczî (1805-1866/67), Tûrâbî Baba (?-1868), Nihad Bey (1799-1869/70), Misîlî (?-1870'ten sonra), Hamdî (?-1871'den sonra), Zîver (1812-1873), Abdülhalîm Gâlib Paşa (?-1876), Ra'îf (?-1876'dan sonra), Sırrî Râhile (1815-1877), Sıddîk (1830-1878), Fâzıl Paşa (?-1882), Mahmûd Nedim Paşa (1818-1883), Rahmî (1802-1884), Nigârî (1805-1886), Hâfız (1804-1887), Âsım (1803-1887/88), İrfân Paşa (?-1888), Celâleddin Bey (1838-1890), Sa'îd Paşa (1832-1891), Râşid (1812-1892), Nakiyye Hanım (1846-1899), Mahmûd Celâleddin Paşa (1839-1899), Andelîb (1873-1902), Dâmad Mahmûd Celâleddin Paşa (1853-1903), Memdûh Paşa (1839-1925), Üsküdarlı Tal'at (1858-1926). Farklı edebî anlayışa sahip olsalar da Şinasi (1824-1871), Recâizâde Mahmut Ekrem (1847-1914), Abdülhak Hamit Tarhan (1852-1937), Ahmet Mithat Efendi (1844-1913), Nigar Hanım (1862-1918), Fatma Aliye Hanım (1864-1924), Tevfik Fikret (1867-1915), Cenap Şahâbettin (1870-1934), Süleyman Nazif (1869-1927), Ziya Gökalp (1876-1924), Mehmet Âkif (1873-1936) 'Azîz 'Âşım Bey'in çağdaşı şair ve yazarlardır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ABDÜLAZİZ ASIM-I IRAKİ'NİN HAYATI

1.1. HAYATI

Edebiyat tarihi kaynaklarımızda Asım isimli on üç şaire rastlanmaktadır. Bunlar sırasıyla: Asım (Arifzade, ö. 1737), Asım (Bosnalı, ö. 1710), Asım (Bursalı, ö. 1747), Asım (Çelebizade, ö. 1759), Asım (İstanbulu), Asım (Küçük Filibelizade, ö. 1904), Asım (Kütahyalı, ö. 1883), Asım (Lefkoşalı), Asım (Mütercim), Asım (Seyrekzade), Asım (Bursalı, ö. 1666), Asım (Amasyalı), Asım (Bağdadlı, ö. 1887)'dir.¹¹

Bizim çalışmamıza konu olan Asım ise son asır şairlerden olan Abdülaziz Asım-ı Iraki (Bağdadlı Asım)'dir.

Asıl adı da Asım olan şair, şiirlerinde de aynı ismi mahlas olarak kullanmıştır. “Asım” kelimesi Arapça “İsmet” isminden türemiş olup “*yasak, yanına yaklaşılamayan, günahtan haramdan çekinen, iffetli*” manasına gelmektedir.¹²

Mevcut kaynaklara göre, son asır şairlerinden olan Abdülaziz Asım, Bağdad'da A'zamiyye medresesi müderrisi Seyyid Mehmed Vesim Efendi'nin oğludur. Cümadelulâ¹³ 1218'de [Miladi 1803] Bağdad'da doğdu. Mezkûr medresede pederinden Fenarî'ye kadar okudu. O esnada pederi vefat ederek yerine müderris tayin olunan Mehmed Kasım Şarzuri'den ikmal-i tahsil eyledi. 1243'te [Miladi 1827] Bağdad'da Mevlevihane cami'i şerifi medresesi müderrisliğine ta'yin olundu. Haftada üç gün Bağdad hükümet dairesinde Arabî, Farisî, Türkî, Kürdî lisanlarında tercümanlık ederd. 1294'te [Miladi 1877] oğlu Ali Haydar Efendi'yle beraber İstanbul'a geldi. Şehzadebaşı'nda Emin Nureddin Mahallesinde bir hanede ikamet eyledi.¹⁴ İstanbul'a

¹¹ Sadedin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, Bozkurt Yayınevi, İstanbul 1936, C I, 103-116

¹² Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi Yay., Ankara 2007, 43

¹³ Cümād-el-ülâ, Arabî aylarından beşincisi. Devellioğlu, Age., 147

¹⁴ İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, Haz. Müjgân Cunbur, Atatürk Kültür Merkezi BaşkanlığıYay., Ankara 1999, C I., 107

geldikten sonra değerli bir ‘âlim ve şair olduğundan dolayı kendisine mevleviyet pâyesi verilmiştir. 1305’te [Miladi 1887] vefat etti. Fatih türbesi haziresine defin olundu. Ancak şairin mezarının tam olarak nerede olduğu bilinmemektedir. Bunun sebebi de şair, öldüğünde mezarına taş dikilmediğini ve oğlu Ali Haydar Efendi’nin de 1328’de [Miladi 1910] vefat ederek pederinin kabrine defnedildiğini Ali Haydar Efendi’nin oğlu Valde Atik Cam’-i şerifi imâm-ı sânisî Bahaeddin Efendi bildirmiştir.¹⁵

1.2. ESERLER

Abdülaziz Asım’ın Türkî ve Fârsî şiirlerini ihtiva eden 175 sayfalık divanı vardır. Bu divan Bayezid’de kütüphane-i umumi müdür-i fâzılı İsmail Efendi’de mevcuttur. Bu divanın haricinde iki de Türkçe divanına tesadüf ediyoruz.¹⁶ Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Manzum Eserler bölümünde mevcut olan divan nüshaları şunlardır:

1.2.1. I. Divan-ı Asım (AEMNZ 267)

Hacimli fakat tertip edilmemiş bir nüsha olup üç bin kadar beyit ihtiva etmektedir. Bu nüsha müellifin kendi yazdığı nüshadır yahut müsvedde halindeki bir metinden bir müstensihin, gelişi güzel istinsah ettiği bir nüshadır. Gazeller, tarihler, kasideler karmakarışık kaydedilmiş olduğundan içindeki nazım şekillerini tasnife imkân bulunmamış, yalnız gazellerin 184 kadar olduğu sayılabılmıştır. Nüshada satranç oyununa dair on beş bahisli ‘İbretnüma isimli risalesi, Mesnevi’nin baş tarafındaki on sekiz beytin şerhi vardır.¹⁷

¹⁵ İnal, Age., 108

¹⁶ Ergun, Age., 104

¹⁷ “Āsım”, *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe-Yazma Divanlar Katalogu*, MEB Yay., İstanbul 1967, C IV., 938

1.2.2. II. Divan-ı Asım (AEMNZ 268)

Çalışmamıza konu olan Asım divanıdır. Bu divan da diğer divan gibi tertipsiz ve karışıktır. Divandaki bazı yapraklar rutubetten lekelenmiştir. 52 varaktan, 148 manzumeden meydana gelen bu eserin 5 sayfası ise boştur.

1.3. EDEBİ KİŞİLİĞİ

XIX. yüzyıl şairi olan Abdülaziz Asım, devlet görevinde bulunmasının yanı sıra edebiyata da ilgi duymuştur. Abdülaziz Asım, düzensiz olarak oluşturduğu divanında 148 manzumeye yer vermiştir. Kaside, gazel, terci-i bent, terkibi-i bent, mesnevi nazım şekillerini kullanan Abdülaziz Asım, divanında tamamen divan edebiyatı nazım şekillerini kullanmıştır.

Divandaki manzumelerde dini tasavvufi terimlere ve unsurlara rastlanılsa da bunlar şiiri tamamlayan ve güzelleştirmekten ve şairin tasavvufi ilmini göstermekten öteye geçemez. Yani Abdülaziz Asım mutasavvıf bir kişiliğe sahip değildir. Ancak, dini konulu şiirlerinde içten bir samimiyet sezilir. İyi bir dini eğitime İslam tarihi ve kültürü bilgisine de sahiptir. Mutasavvıflara derin bir saygı ile bağlı olduğu Bektâş-ı Velî'ye yazdığı methiye ile görülmektedir.

Evliyâ her biri bir âyet-i hâkık'dur lâkin

Âyet-i sırr-ı Hudâ âyet-i **Bektâş-ı Velî**

(3/9)

Abdülaziz Asım devlet memuru olması nedeniyle bulunduğu ortamı ve ilişkileri şiirlerine aktarmıştır. Makam atamaları, doğum ve ölümler gibi birçok konuda pek çok manzum tarihler düşürmüştür. Özellikle Bağdat'ın o zamanki hususiyetleri de onun manzumelerinde görülür.¹⁸ Bu husus divanda kasidelerin sayı bakımından daha çok olmasına neden olmuştur. Şair, Bağdat'ın devlet adamlarına birçok kaside sunmuştur.

¹⁸ “Âsım”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Devirler/isimler/Eserler/Terimler*, Dergah Yay., İstanbul 1977, C I., 176

Abdülaziz Asım'ın şiirlerine bakıldığında vezin ve kafiye konusunda pek titiz davranmadığı bu sebeple şiirlerinde birçok vezin hatasına rastlanılır. Abdülaziz Asım'ın her ne kadar şiirleri sade bir Türkçe'yle yazılmış olsa da Türkçe haricinde başka diller bilmesi divanında Arapça, Farsça terkiplere, dualara, Farsça yazılmış beyitlere yer vermesini sağlamıştır. Türkçe yazmış olduğu şiirlerinde Türkçeye tam hakim olmadığını ve dil hatalarının olduğunu kendi divanlarını tab' ettireceği va'diyle ondan alan ve onu koruyan dönemin 'ayân 'azâsı olan Reşit Âkif Paşa¹⁹ da onun divanındaki Türkçe yazmış olduğu şiirlerindeki dil kusurlarını belirtmiştir. Reşit Âkif Paşa, Abdülaziz Asım'ın, Türkçe bilmediğini yetmişinden sonra Türkçe'ye heveslenmiş bir şair olduğunu belirterek beytin yanına şu dipnotu koymuştur: “*İşbu istifhâm-ı ğarîb-i Türki'ye kahkahalarla gülmek elden gelmez. Zevâllı 'Aşım, gül-'anberi hîç Türkçe bilmez yetişmesinden soñra Türkçe'ye söylenmiş bir şâ'ir-i bî-hem-tâ-yı Fars idi. Ebyât-ı Fârisiyye'si ile Türkçe'de şâ'irlemek isterdi. O kadar laîfeci şūh idi ki ba'zan velleleyi güldürür mübâlağasıyla taşvîre şâyândır. Raḥime'llāhü.*”²⁰

Ayrıca Reşit Âkif Paşa şairin şiirlerini mana yönüyle de beğenmediğini,

Ḳo yansun nâr-ı hicrûñle gönül 'ışkuñ çerâğıdur

İlâhî sönmesün kânûn-i sinem 'ışk ocâğıdur

(109/1)

beytiyle başlayan manzumenin ikinci beytinden sonraki kısmı Reşit Âkif Paşa, cidden manasız olduğu için beğenmeyerek silmiş ve imzasını da atarak kendi el yazısıyla şu açıklamada bulunmuştur: “*Şu beytü'l-kışşa tek kıalsun, ve's-selâm. Maḫla, ḥaḳîḳaten*

¹⁹ Reşit Âkif Paşa: Hâl tercemesi ileride yazılı Kalkandelen'li Âkif Paşa asil ve şerefli evlâdı olup son me'muriyeti bulunan Ayan âzâlığında iken 1338 tarihinde vefat ederek Fâtih'de babasının yanına defnolundu. Bulduğu mühim devlet işlerinde dirayet ve dürüstlük dairesinde vazife gördü. Divanı basılmamış olup şiirleri hakimâne ve mutasavvıfânedir.

Bursalı Mehmed Tâhir Bey, *Osmanlı Müellifleri*, Haz. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen, Meral Yayinevi, İstanbul, C II., 338

²⁰ I. Asım Divanı, AEMNZ 268, 40b

fuzūliyâne ise de ebyât-i tâliye hiçdir. Ben, ‘Āşım merhûm ile beynimizdeki meĥabbete iġtirâr iderek çiziyordum. Veliyy-i ni‘metim, pederim Ĥazret-i ‘Ākif de ‘afv ider, şübhe yok. Rûĥ-ı ‘Āşım’da ‘an a‘yân-ı ‘Ākif. 8 Nisân Sene 1332, Büyükada. ”²¹

Abdülaziz Asım’ın divanında, özellikle gazellerde duygu yoğunluğunu aktaran lirik bir anlatımı vardır.

Niġābuñ aç güzelüm etme ‘ālemi bî-tāb
Sen āftāb-ı cihān-tābsın nedür bu ĥicāb

(112/1)

Öyle ki bir gazeline söyleyiş yönüyle kendisinin Ruhi’nin ruhunu geri getirdiğini belirtmiştir.

‘Āşımā şimdi benüm māşıta çehre-i nazm
Rûĥ-ı Rûĥi’yi eder tāze mezāĥĥ-ı sūĥanum

(79/7)

Abdülaziz Asım, tüm şiirlerinde kendi ismini mahlas olarak kullanmıştır. Divanında geçen tüm manzumelerde “‘Āşım’” mahlası yer almaktadır.

Dedi ey şad-hezārān āferin ‘Āşım bu nuġkuñla
Sen ey üstād-ı kāmīl ‘ārif-i küll ma‘den-i cevher

(19/19)

Ġamzesi şāĥin-i şayd-efken gerekdür ‘Āşımā
Ya‘ni murġ-ı cāna bir şeh-bāz gözler gözlerüm

(82/7)

²¹ I. Asım Divanı, AEMNZ 268, 40a

XIX. yüzyılda eski kültürü ve edebî zevki iyi bilen, nazım tekniği yönünden dönemin güçlü şairlerinden olan Leskofçalı Galip Bey, dönemin hem eski hem de yeni edebiyat şairlerini etkilemiştir.

Leskofçalı Gâlib'in Divanı'ndaki altıncı *Kıt'a*'da geçen

Olup mecrûh, peykân-ı kazâdan tâ'ir-i devlet

*Dem-â-dem hûn akar çeşmim gibi şehbâl-i milletden*²²

“Kader okundan yaralanan devlet kuşunun millet (adlı) kanadından gözüm gibi daimâ kan akar.”

beyitli manzumesinden, onunla aynı dönemde yaşayan Abdülaziz Asım'ın da ondan etkilendiği ve onun bu şiirine nazire olarak

Ṭulû' etti çü şems-i salṭanat burc-ı hilâfetden

Cihân rüşen zemîn gülşen olup feyz-ı 'adâletden

(13/1)

başlayan şiiri yazmıştır. Bu manzumede şairin, Leskofçalı Gâlib'den etkilendiğinin bir işareti olarak her iki şiir de aynı aruz ölçüsü olan *Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün* kalıbı ile yazılmış olmaları gösterilebilir.

²² Ahmet Hamit Yıldız, *Leskofçalı Gâlib, Hayatı, Dönemi, Sanatı, Divanı ve Metnin Bugünkü Türkçesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İst. 2003, 246

İKİNCİ BÖLÜM

ABDÜLAZİZ ASIM-I İRAKİ DİVANININ İNCELENMESİ

2.1. DİVANIN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

2.1.1. Nazım Şekilleri

Abdülaziz Asım'ın divanında toplam 148 manzume bulunmaktadır. Bu manzumelerin hepsi divan edebiyat nazım şekilleriyle yazılmıştır. Divanındaki 148 manzume; 69 kaside, 50 gazel, 15 nazm, 3 kıta, 3 tahmis, 1 müstezad, 1 mesnevi, 3 matla, 1 terci-i bend, 2 rubai'den oluşmaktadır.

2.1.1.1. Kaside

Kaside “*niyet etmek, yaklaşmak*” anlamalarına gelen Arapça bir kelimedir. Bir kişiyi övmek ve karşılığında yardım istemek için yazılan şiirlere denir. Arap edebiyatında doğmuş ve İran'da bazı değişikliklere uğrayarak gelişmiş, oradan da Türk edebiyatına girmiştir.²³ Abdülaziz Asım'ın divanında 69 kaside vardır. Şair devlet memuru olması nedeniyle ortam ve ilişkileri daha çok kaside nazım türüyle aktarmıştır. Bu kasidelerin çoğu makam atamaları, doğum ve ölümlere tarih düşürmek, devlet büyüklerini övmek için yazılmıştır.

Şairin kasidelerinde yer verdiği dönemin bazı devlet adamları şunlardır:

Abdurrahman Nûreddin Paşa

(d. 28 Mart 1836, Kütahya- ö. 7 Ağustos 1912, İstanbul) II. Abdülhamit saltanatında 2 Mayıs 1882-12 Temmuz 1882 tarihleri arasında iki ay on bir gün sadrazamlık yapmış Osmanlı devlet adamıdır. Abdurrahman Nureddin Paşa, bazı küçük memurluklardan sonra Şumnu, Varna ve Niş (altı seneden fazla) mutasarrıflıkları yaptı. Vezirlik rütbesiyle Prizren valiliğine tayin edildi (Ağustos 1872). Tuna (Nisan

²³ Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergah Yay., İstanbul 2004, 38.

1873), Ankara, Bağdat (1875), Diyarbakır (1877) tekrar Bağdat (iki sene) valiliklerinde bulundu.²⁴

Müşir Mehmed Emin Namık Paşa

(İstanbul, d. 1804 – İstanbul, ö. 1892) 19. yüzyılda yaşamış Osmanlı devlet adamıdır. Mekteb-i Harbiye'yi kurmuş, 1843'te vezir rütbesine yükselmiştir. Daha sonra Müşir olarak Arabistan Ordusunun başına geçti. 1851 yılında Irak ve Hicaz orduların başındaki Müşir olarak atandı ve Bağdat Valisi oldu. İki defa Bağdat Valisi olarak görev almış, Osmanlı Devleti'nin ilk Londra Büyükelçisi olmuş, Serasker ve Şeyh-ül Vüzera unvanlarını elde etmiştir.²⁵

Cenanizade Mehmet Kadri Paşa

(d. 1832- ö. 11 Şubat 1884), II. Abdülhamit saltanatında 9 Haziran 1880 - 12 Eylül 1880 tarihleri arasında üç ay üç gün sadrazamlık yapmış Osmanlı devlet adamıdır. Ayrıca 6 Ağustos 1874-7 Eylül 1874 ve 11 Şubat 1876-4 Şubat 1877 tarihleri arasında İstanbul Şehremini(Belediye Başkanı) olmuştur. Kadri Paşa 5 Şubat 1877-4 Şubat 1878 tarihlerinde Şura-yı Devlet Reisliği, daha sonra Sivas ve Bağdat Valiliği yapmıştır.²⁶

Mehmed Akif Paşa

Arnavut Mehmed Akif Paşa ya da Kalkandereli Mehmed Arif Paşa olarak da bilinen (1822-1893) Osmanlı Devleti'nin son döneminde yüksek derecede çeşitli görevlerde bulunmuş bir devlet adamıydı. 1860 yılından başlayarak vefat ettiği 1893 yılına kadar 9 değişik vilayetin valiliğini yaptı. Nisan 1877-Şubat 1878 tarihleri arasında Bağdat Vilayeti valiliğini yapmıştır.²⁷

²⁴ *Abdurrahman Nüreddin Paşa*, Erişim: 28 Mart 2016, https://tr.wikipedia.org/wiki/Abdurrahman_Nureddin_Paşa

²⁵ *Müşir Mehmed Emin Namık Paşa*, Erişim: 28 Mart 2016, https://tr.wikipedia.org/wiki/Mehmed_Namık_paşa

²⁶ *Cenanizade Mehmet Kadri Paşa*, Erişim: 28 Mart 2016, https://tr.wikipedia.org/wiki/Cenanizade_Mehmed_Kadri_Paşa

²⁷ *Mehmed Arif Paşa*, Erişim: 28 Mart 2016, https://tr.wikipedia.org/wiki/Mehmed_Akif_Paşa

Hamdi Mehmet Paşa

Kaptan-ı Derya Gürcü Seydi Ali Paşa'nın oğludur. Annesi eski sadrazamlardan Gürcü asıllı Koca Yusuf Paşa'nın kızı Emine Hanım'dır. Müderris olan Hamdi Mehmet Paşa 1824'te Bağdat Valisi Ali Rıza Paşa'ya hazinedar oldu. 1844-1858 seneleri arasında Konya, Diyarbakır, Erzurum, Sivas, Bursa ve Halep valiliği yaptı. 1866 senesinde İstanbul'da vefat etti. Kabri Fatih Camii haziresindedir. Hamdi Paşa Sadrazam Derviş Paşa'nın damadı idi ve zengin bir devlet adamı idi. Mehmet Paşa ve Şemseddin Bey adında iki oğlu vardı. Hamdi Mehmet Paşa'ya 1836 senesinde annesi Emine Hanım'dan miras olarak bir yalı kalmıştır. Bu sırada Bağdat valisi olan paşa İstanbul'a döndüğünde mirasyedi gibi yaşamaya başlamış ve 1855'de bu yalıyı Esat Muhlis Paşa'ya satmıştır. Bu yalı bu günkü Sadullah Paşa yalısıdır.²⁸

Ahmed Şefik Midhat Paşa

(d. 18 Ekim 1822, İstanbul ö. 8 Mayıs 1884, Taif) Osmanlı Devlet adamı, iki kez sadrazam, Tuna, Aydın ve Suriye Valisi ve ilk Osmanlı anayasası olan Kanun-i Esasi'yi hazırlayan kurulun başkanlığını yapmıştır. Mithat Paşa, sınırları Musul ve Basra'yı da kapsayan Bağdat vilayetini üç sene boyunca geniş yetkilerle yönetti. Aynı zamanda 6. Ordu komutanı ünvanını da taşıdı. Tuna valiliğinde olduğu gibi başarılı çalışmalar yaptı. Dicle ve Fırat'ta vapur işletmeleri, Fırat'ın temizlenmesi, Irak'ta sulama tesisleri, Irak'ta ilk petrolün elde edilmesi, Bağdat'ta Sanat Okulu, Emniyet Sandığı kurulması, Basra'nın Şattülarap sahiline nakli, Kuveyt'in Osmanlı idaresine bağlanması gibi başarılar elde etti. Sadrazam Ali Paşa'nın 1871'de ölümünden sonra sadrazam olarak atanan Tanzimat karşıtı Mahmut Nedim Paşa ile anlaşamayınca 1872'de Bağdat valiliği görevinden istifa ederek İstanbul'a döndü. Sultan Abdulaziz'in öldürülme olayıyla suçlanarak idama mahkûm edilmiştir. II. Abdülhamit,

²⁸ Murat Kasap, *Osmanlı Gürcüleri*, İstanbul 2010, 147 -148

bu cezayı ömür boyu hapis cezasına çevirdi. Arabistan'da Taif Kalesine sürülen Paşa, 8 Mayıs 1884 gecesi muhafızlar tarafından boğularak öldürüldü.²⁹

2.1.1.2. Gazel

Klasik Türk edebiyatında en çok kullanılan nazım şekillerinden biri de gazeldir. Kelime anlamı Arapçada “kadınlar için söylenen güzel ve aşk dolu söz”³⁰ demektir. Nazım terimi olarak da “aa ba ca...”olan nazım şeklidir.³¹ Abdülaziz Asım’ın divanında 50 gazel bulunmaktadır. Bu gazellerin çoğu âşıkane tarzda yazılmış olup mehdiye tarzında yazılmış olan gazeller de vardır. Gazellerinde dil akıcı ve renkli bir anlatıma sahiptir.

2.1.1.3. Nazm

Nazm, sözcüklerde “ dizmek, düzeltmek, ipliğe inci dizmek” anlamlarındadır. Kafiye örgüsü aa ba ca... düzenindedir. Yani şekil ve kafiyelenişi bakımında gazele benzer. Yalnız mahlas beyitinin bulunmayışı ve konusunun değişik olmasıyla gazelden ayrılır.³²

Abdülaziz Asım’ın divanında methiye ve tarih konuların işlendiği 15 manzume bu nazım şekliyle yazılmıştır.

2.1.1.4. Kıt’a

Sözlük anlamıyla “parça” demek olan kıt’a nazım terimi olarak iki ya da daha çok, 9-10 beyte kadar olan matla ve mahlas beyti bulunmayan gazelin kafiye düzenine sahip nazım şeklinin adıdır. 15 beyitten uzun olan kıt’alara kıt’a-ı kebire denir.³³

²⁹ *Hamdi Mehmet Paşa*, Erişim: 28 Mart 2016, https://tr.wikipedia.org/wiki/Mithat_Paşa

³⁰ Abdurrahman Güzel, *Dini Tasavvufi Türk Edebiyatı*, Akçağ Yay., Ankara1999, 501.

³¹ İpekten, Age., 17.

³² İpekten, Age., 57.

³³ İpekten, Age., 52.

Divanda kıt'a nazım şekliyle tarih ve methiye konusunda 3 manzume bulunmaktadır.

2.1.1.5. Mesnevi

Sözlük anlamı “ ikişer, ikişerlik” demek olan mesnevi edebiyatta aynı vezinde ve her beyiti kendi arasında ayrı ayrı kafiyeli nazım şeklidir. ³⁴ Abdülaziz Asım'ın divanında mesnevi nazım şekliyle yazılmış 1 manzume bulunmaktadır. Bu manzume Hz. Mikail ile Utârid arasında geçen soru ve cevap şeklinde yazılmıştır.

2.1.1.6. Tahmis

“Beşleme” anlamında olan tahmis bir muhammestir. Bir gazelin ya da bir kasidenin her beyitinin önüne aynı vezin ve kafiyede üç mısra eklenerek muhammes haline getirmeğe “tahmis etme” ve ortaya çıkan muhammese de tahmis denir. Eklenen mısralar arsında bir anlam kaynaşması olması zorunludur. ³⁵ Abdülaziz Asım'ın divanında tahmis nazım şekliyle 3 manzume bulunmaktadır. Birincisi dört bentten oluşarak methiye türünde yazılmıştır. İkinci manzume ise on iki bentten tarih türünden yazılmıştır. Diğeri ise Farsça yazılmış bir manzumedir.

2.1.1.7. Terci'-i Bent

Aynı vezinde 8-10 mısralık bentlerin birleşmesiyle yapılır. Bentlere terc'hâne, haneleri birleştiren beyitlere vâsıta denir. Terci'-i bendin vasıta beyitleri her bendin sonunda aynen tekrar edilir. ³⁶ Divanda 1 terci'-i bent bulunmaktadır. Beşer bent halinde yazılmış olan terci'-i bent konusu şikâyettir.

³⁴ İpekten, Age., 59.

³⁵ İpekten, Age., 100.

³⁶ İpekten, Age., 119.

2.1.1.8. Müstezād

Nazım şekli olarak gazelden türetilmiş bir şekildir. Gazel mısralarına kısa mısralar eklenilir. Eklenen bu kısa mısralara ziyāde denir. Müstezādın her beyti uzun kısa, tekrar uzun kısa olmak üzere dört mısradan oluşmaktadır.³⁷ Divanda bu türden 1 manzume vardır. Bu manzume 7 beyitten methiye konusunda yazılmıştır.

2.1.1.9. Rubai

Rubai “dörtlük, dörtlü” anlamına gelir. Bu nazım şekliyle felsefi, tasavvufi fikirler, bir dünya görüşü, bir hiciv ya da nükte özlü olarak söylenir. İlk üç mısra fikrin hazırlayıcısı, asıl söylenmek istenen fikir dördüncü mısradan verilir.³⁸ Divanda rubai nazım şekliyle yazılmış 2 manzume vardır.

2.1.1.10. Müfred

Klasik Türk edebiyatında divanlarında tek beyit ve mısralar genel olarak “müfredat” başlığı altında toplanmıştır. Asım divanda tarih türünde yazılmış 3 müfred vardır.

2.1.2. Vezin

Şiirde ahengi sağlayan önemli unsurlardan biri de vezindir. Abdülaziz Asım şiirlerinin tümünü aruz ölçüsü ile yazmıştır. Vezin açısından klasik edebiyatın geleneklerine bağlı kalmış ve şiirlerinde klasik şiirin en fazla kullanılan bahir ve kalıplarını kullanmıştır. Divanda hem ahengi ve hem de kullanımının kolaylığından dolayı en çok benimsenen remel bahrinin *Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün* kalıbıyla yazılmıştır. Divanda vezin aksaklıklarına rastlamak mümkündür. Hataların büyük kısmı hece ekleme, çıkarma şekliyle müdahale edilerek düzeltilmiş ve bunlar dipnotta

³⁷ İpekten, Age., 33.

³⁸ İpekten, Age., 76.

belirtilmiştir. Divandaki vezin aksaklıkları her şairde görülmesi olası olan kusurlardır. Bu kusurları sadece Abdülaziz Asım'ın şairlikteki eksikliğine bağlamamak gerekir. Çünkü aruz ölçüsünün uygulanmasında kelimeler belirli kalıplara her zaman uymaz. Özellikle uzun sesli bulunmayan Türkçe kelimeleri aruz kalıplarına yerleştirmek oldukça güçtür. Bunun için şairler bu ölçüyü daha kolay kullanabilmek ya da beyitin ahengini artırmak için bazı yollara başvurmuşlardır. Bunlar vasl, imale, zihafır.³⁹ Bu bilgilere göre beyitlerdeki bazı düzenlemeler, şair için eksiklik değildir. Genel anlamda Abdülaziz Asım şiirlerinde aruz ölçüsünü kullanmada başarılı sayılır. Divanda kullanılan vezin kalıpları divanın sonundaki tabloda gösterilmiştir.

2.1.3. Kafiye ve Redif

Divan şiirinde mısra sonlarındaki simetrik ses tekrarlarına kafiye, söz tekrarlarına da redif denmektedir.⁴⁰ Kafiye ve redif şiirin en belirgin ahenk unsurlarıdır. Abdülaziz Asım'ın divanında görülen kafiye ve redif kullanımı klasik şiir geleneği ile örtüşmektedir. Divan şiirinde kafiyenin bütünleyicisi ve zenginleştiricisi olan redife önem verilir. Redifler, şiirde bazen kelime halinde

Ḥabbezā mevhibet-i Ḥazret-i Bektāş-ı Velī
Ḥazret gelmez ne desem midḥat-i Bektāş-ı Velī

(3/1)

bazen de aynı görevde kullanılan ek halinde kullanılmıştır.

Biri bedr-i emāretdür biri şems-i vezāretdür
Müşīr-i cünd-i sādīs o bu ḥürşīd-i cihān-perdür

(19/4)

³⁹ İpekten, Age., 155-156.

⁴⁰ Muhsin Macit, *Divan Şiirinde Ahenk Unsurları*, Akçağ Yay., Ankara 1996, 83

Bazı şiiirlerde ise redife yer verilmeyip sadece kafiye yer verilmiştir. Kafiye seçiminde de daha şiiirin kulağa hoş gelmesi için de zengin kafiye daha çok tercih edilmiştir.

Zihî şâhenşeh-i rû-yı zemîn sulţân-ı baħr u ber
İmâm-ı ‘âdil ü bâzil mu‘în-i cādâr peygamber

(17/1)

2.2. DİVANIN MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

2.2.1. Tip ve Kişilikler

2.2.1.1. Dini ve Tasavvufi Kişilikler

Hz. Âdem

Allah’ın ilk yarattığı ilk insan ve peygamberdir. İslami kaynaklarda insanlığın atası olması sebebiyle “*ebu’l-beşer*”, Kuran-ı Kerim’de Allah’ın seçkin kıldığı kişiler arasında sayılmış olduğundan “*safiyullah*” unvanlarıyla da anılmaktadır.⁴¹ Şiirde de saflığı ile yer edinmiştir.

Menzilüm ħuld-i dili dâne-i Âdem’den pāk
Pākdür kâh-ı melek aţ’ime-i insāndan

(10/20)

Havva

İlk kadın, Hz. Âdem’in ilk eşi ve insanlığın anasıdır. İbrani dilinden geldiği sanılan Havva, “*diri*” anlamındadır. Hz. Âdem’in kaburga kemiğinden yaratıldığına inanılır. Hz. Âdem’le cennete yerleştirilmeleri, İblis’e aldanarak yaşadığı işlemleri ve

⁴¹ Süleyman Hayri Bolay, “Âdem” mad. *DİA*, C. I, İstanbul 1988, 358-365

cezalandırılmaları, edebiyatta zengin bir konu olmuştur. Şiirlerde Âdem-Havva hep birlikte anılmıştır. İnsan soyunun başlangıcı, erkek ve kadın soyu; cennetten kovulma, çıplaklık yeryüzüne yerleşme motifleriyle yer alır.⁴²

Mâh-1 Ken‘ân şems-i tâbân rûh-1 insân ‘aql-1 küll

Yâ ziyâ vü nûr-1 çeşm-i **Âdem** ü **Havvâ** mıdır

(12/21)

Hz. Eyyüb

Kuran-ı Kerim’de adı geçen peygamberlerden biridir. Kuran’da vahiy gönderildiği, onun hidayete erdirildiği hastalığı ile ilgili olarak iki yerde ayrıntıya girilmeksizin özellikle olayın taşıdığı dini ahlaki mesajı kapsayan bilgiler verilmektedir.

⁴³ Hastalığı karşısında göstermiş olduğu sabır ile şiirde telmih edilmiştir.

Eyyüb miyem idem şabûrı

Tâ ki sitem ey zemân-1 gâddâr

(119/6)

Hz. Hızır

Hz. Musa döneminde yaşamış ve peygamber olması kuvvetle muhtemel, hikmet ve ilim sahibi bir şahsiyettir. Bazı kaynaklara göre ise İlyas peygambere verilmiş bir lakap olduğu söylenilir. Hızır kelimesi bir lakaptır. Âb-1 hayatı içip ölmezliğe kavuşan kişi olarak bilinir. Halk inancında büyük bir yer edinmiş olup Kuran-ı Kerim’de Musa peygamberle macerası anlatılır. Halk arasında onun darda kalanların imdadına yetişmesi yaygın olup “Hızır gibi yetişmek” vs. kalıplaşmış ifadelerle sıklıkla rastlanılır. Şiirde de ölümsüzlüğü ve imdada yetişmesi ile yer alır.

⁴² Akkuş, Age., 69

⁴³ Ömer Faruk Harman, “Eyyüb” mad. *DİA*, C. XII, İstanbul 1995, 16

Bir behişti Āb-ı **Hızır** içinde buldum şormadum
O behişti şavf eden kevşer midür deryā mıdur

(12/13)

Hz. İsa

İsrail oğullarının son peygamberi olan Hz. İsa, bir mucize olarak Hz. Meryem'den babasız olarak dünyaya gelmiş, kendisine dört büyük kitaptan olan İncil indirilmiştir. Edebiyatta daha çok ölüleri diriltme, körlerin gözlerini açma gibi mazmunlarla yer alır. “*Mesih, İbn-i Meryem*” gibi lakaplarla anılır. Şiirlerde mucizeleriyle telmihte bulunulur.⁴⁴

Dedüm ey şüh bende mantıķum mu‘ ciz-nümādur hep
Kelāmum mu‘ ciz-i ‘**İsa**’-yı **Meryem**’le olur hem-pā

(1/26)

Hz. Musa

İsrail oğullarının peygamberi, Tur Dağında Allah kendisi ile konuşmuş, bunun için de “*kelim, kelimullah*” unvanları ile anılır.⁴⁵ Divanda āsası ile ilgili mucizeye telmih yapılmıştır

Biz ol ejder-miřālüz kim ‘ Ařā-yı **Mūsā**-āsā
Anuñ hep sihrini ibtāl edip maħz-ı besāletden

(13/31)

Hz. Yakup

“*Allah’ın kulu*” anlamına gelen İsrail lakabı olan İsrail oğullarının büyük peygamberidir. Kuranda adı Yakup olarak geçmektedir. Yusuf peygamberin de babası

⁴⁴ Metin Akkuş, *Divan Şiirinde İnsan, 1. Dini Kişilikler*, Atatürk Üniversitesi Fen- Edebiyat Yay., Erzurum 2000, 94

⁴⁵ Akkuş, Age., 131

olan Hz. Yakup, şiiirlerde daha çok Hz. Yusuf ile birlikte kullanılır. Hasrette kör oluşu, ağlaması, Yusuf'un gömleğiyle gözünün açılması motifleriyle şiiirlerde yer alır.⁴⁶

Çatır-i Zevrâ'ya 'Uṭārid ğibṭa-dār oldu yine
Oldı Ya'kūb-ı ḥazīn didār-ı Yūsuf'la cevān

(71/2)

Hz. Yusuf

İsrail oğullarına gönderilen bir peygamber ve Hz. Yakup'un oğludur. Hz. Yusuf hakkında oluşan hikâyenin temeli ahsenü'l-kıssâs olarak bilinen Kuran kıssalarından biridir. Kendi adıyla anılan Yusuf suresinde kayıtlıdır. Sure kuyuya atılma olayı ile başlar, Mısır'da mali işler sorumlusu görevine getirilmesi ile biter. Aynı olay değişik şekillerde Tevrat'ta da yer almıştır. Yusuf kıssası saraylı bir kadınla olan macerasını işleyen zengin bir hikâyeye dönüşmüştür.⁴⁷

Sien-i ğamda 'Āşimā, şabr et Ḥudā'dur Yūsuf'ı
Çāhdan cāha çıkarur şān verir sulṭān eder

(97/5)

Kürk-i Yūsuf ḥār idiler ol gerde
Yūsuf'ı Ya'kūb önünden kapdılar

(145/3)

Züleyha

Yusuf'u satın alan Mısır azizinin eşidir. Hz. Yusuf ile aralarında çeşitli olayların yaşandığı, Yusuf kıssasının kadın kahramanı ve bazı kaynaklarda sonradan Hz.

⁴⁶ Akkuş, Age., 170

⁴⁷ Akkuş, Age., 173

Yusuf'un eşi olan kişidir. Bu olaya şiirlerde çokça verilmiştir.⁴⁸

Züleyhâ'sı idüm ben hayliden ol **Yūsuf**-ı şānī

Meger himmet ede genc olayım bā-nāz u bā-zīver

(18/6)

Hz. Ali (Haydar-ı Kerrar)

İlk Müslümanlardan ve İslam peygamberinin cennetle müjdelediği on sahabedendir. Hz. Peygamberin kızı Fatıma ile evlenmiştir. Hasan, Hüseyin, Zeynep ve Ümmü Gulsüm'ün babasıdır. Müslümanlar arasında ilmi ve faziletiyle tanınmış, mürüvvet ve fütüvvetle şöhret kazanmıştır. “*Şîr-i Yezdan, Esedullah*” gibi unvanlarla anılan Hz. Ali, huy güzelliği İslam cengâveri olarak şiirlerde yer verilmiştir.

Müşîrūñ nisbeti zāt-ı hıdīv-i dād-rāna gele

O nisbetdür ki buldı zāt-ı peygamber ile **Haydar**

(19/6)

Hz. Fatıma

İslam Peygamberinin kızı, “*Fatımatü'l-kübra, Binti Ebihâ*” künyeleri ile anılır. Beyaz ve parlak tenli oluşu nedeniyle “*Fatımatü'a-zehra*”; namuslu, faziletli kadın anlamıyla “*Betul*” lakaplarıyla anılmıştır. Hicretten on üç yıl önce Mekke'de doğmuştur. Annesi Hatice'dir. Peygamberin soyu onun çocuklarıyla devam etmiş, Kuran'da geçen “*Ehl-i Beyt*” ifadesi ile peygamber ailesini karşılamaktadır.⁴⁹

Emīn-i devlet ü millet rehīn-i izzet ü iffet

Selīl-i **Fatıma** evlād-ı şāh-ı {**Lā fetā**} oldı

(25/11)

⁴⁸ Akkuş, Age., 181

⁴⁹ Akkuş, Age., 53

Hz. Ebubekir (Bu-Bekr-i Sıddık)

İslam peygamberinin ölümünden sonra ilk halife, cennetle müjdelenen on kişidendir. “*Atîk*” lakabı ve İslam peygamberini ilk tasdik eden kişi olarak “*Sıddîk*” sıfatıyla tanındı. Hicrette İslam peygamberine refakat etmekle “*Dost(yâr-i gâr)*” sıfatını kazandı. Miraç gecesinde Hz. Peygamberin anlattıkları ve Mekkelilerin onu yalanlarken onun şeksiz şüphesiz “Eğer o söylüyorsa doğrudur.” diyerek peygambere iman etmesi ile bilinir.⁵⁰

Biz ol **Şıddîk**-ı dîn-i ‘**Oşmân**’uz **Fârûkî** seyf ile

‘**Alî**-vârî cihād-ı kâfirân ettik şecâ’ atden

(13/28)

Hz. Osman (Zi’n-nureyn)

İslamın üçüncü halifesi olup cennetle müjdelenen on kişiden biridir. Hz. peygamberin iki kızıyla evlendiği için “*Zi’n-nureyn*” yani iki nur sahibi olarak bilinir. Divanlarda sabır, yumuşak huyluluğu, hayâ sahip oluşuyla anılır.⁵¹

Biz ol **Şıddîk**-ı dîn-i ‘**Oşmân**’uz **Fârûkî** seyf ile

‘**Alî**-vârî cihād-ı kâfirân ettik şecâ’ atden

(13/28)

Hz. Ömer (Fârûk)

İslamın ikinci halifesi olup cennetle müjdelenen on kişiden biridir. Haklıyı haksızdan ayırt ederek adaletli davrandığı için ayırt eden, ayıran anlamlarına gelen “*Fârûk*” lakabıyla anılmıştır.⁵² Şiirlerde adaleti ve cesareti ile anılır.

⁵⁰ Akkuş, Age., 39

⁵¹ Akkuş, Age., 147

⁵² Akkuş, Age., 151

‘ Āşīden anuñiçün kılıncı munşarif olmaz
Her yerde anuñ ‘ adli hemān ‘ adl-i ‘ Ömer’ dür

(6/9)

Hz. Süleyman

İsrail oğullarının peygamberlerinden olan Hz. Davut’un oğlu olan Hz. Süleyman nübüvvetle saltanatı birleştiren bir şahsiyettir. Hz. Süleyman’ın ism-i a’zam yazılı yüzüğü ile cinlere, rüzgârlara, vahşi hayvanlara hükmetmesi ve tahtının rüzgârla taşınması menkıbeleri ile şiirlerde yer alır.⁵³

Kim ki bir āyīneyi yapsa **Sikender** mi olur
Yā ki her mühri kıazan dehre **Süleymān** mı ‘ aceb

(106/4)

Belkıs

Kuran’da tevhit dinini kabul ettiği bildirilen Sebe Melikesi. Hz. Süleyman’ın ziyaret etmesi sebebiyle Ahd-i Atik’te ve Kuran-ı Kerim’de adı zikredilmeksizin bahsi geçer. Ziyareti sırasında Hz. Süleyman’a sorduğu, karşılığı yalnızca kendince bilinen her sorunun cevabını almış, sonunda onun peygamberliğine ve Allah’ın birliğin iman etmiştir.⁵⁴

Çerĥ-ı mümerreddür cümle vü māh-ı felek **Belķis**-veş

‘ Arş-ı **Süleymān** ‘ ışķına ĥōř sāk-ı lāmi‘ gösterür

(142/5)

⁵³ Akkuş, Age., 156

⁵⁴ Orhan Seyfi Yüçetürk, "Belkıs" mad., *DİAC*. V, İst., 1992, 420-421

Cebrail

İlahi emirleri meleklerle ve peygamberlere ulaştıran vahiy meleğidir. Yahudilik ve Hristiyanlık'ta büyük meleklerden biri olup Kitab-ı Mukaddes'te ismi geçen meleklerden birisidir. İslam dininde Cebrail, Hz. Peygambere ilahi emirleri bildiren vahiy meleğidir ve dört büyük melekten birisidir.⁵⁵ Şiirlerde kanatlı olarak tasvir edilmiştir.

Ḥavf eyleme aġyārdan ey rūḥ-ı revānum

Her bir revişüñde per-i **Cibril**-perdür

(80/8)

Mikail

Rızıkları sahiplerine ulaştırmak ve tabiat olayların Allah'ın iradesine göre cereyanı düzenlemekle görevli olan melektir.⁵⁶

Lokman

Efsane kahraman, hâkim, şair ve peygamber olarak üç ayrı tip ve kişiliğinin İslam kaynaklarında ve doğu toplumlarındaki karşılığıdır. Kuranda adı geçmekte ve adına bir süre vardır. Ayrıca rivayetlere göre her derdin devasını bilen bir doktordur.⁵⁷ Lokman şiirde hâkimliği ile telmih edilmiştir.

Geldi ḥükkāma münakkaş ḥükm ü nuṭṭından

Rūḥ-ı **Loḳmān** uṭanur cāḥız-ı seḥbān uşanur

(48/4)

⁵⁵ Yavuz Ünal, "Cebrail" mad., *DİAC*. VII, İst., 1993, 202-204

⁵⁶ Şevki Özmen, *Din Bilgiler Klavuzu*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1974, 28

⁵⁷ Akkuş, Age., 112

Oldı iftāriyyem ezkā̄r u saḥūrum tesbīḥ
Şerbet ü şekker ü loḡmam ḥikem-i **Lokmān**'dan

(10/19)

Hz. Muhammed

İslam dinin gereklerini Allah'ın varlığını ve birliğini insanlara tebliğ vazifesi ile görevlendirilmiş son peygamberdir. İlk peygamber ve ilk insan Hz. Âdem'den itibaren evlattan evlada geçen son peygamberlik nuru onda sahibini bulmuştur. Bu seçilmişliği “*Mustafa*” ismiyle anılmasını sağlamış ve tüm peygamberlere imam olmuştur.⁵⁸ “*Muhammed, Mustafa, Ahmed*” isimleri; “*Resulallah, Nebi, Ahmed-i Muhtar*” sıfatlar ile anılmıştır. Hz. Peygamber; methiye, dua etme, şefaath isteme, sevgi, saygı ve özlemle yād etme, İslam dinin peygamberi yönleriyle şiirde anlatılmıştır.

Zühd ü şalāḥ u t̄ā' at ü taḡvā vü dīn ile
Şer' -i şerīf-i **Aḡmed-i Muḡtār**'a verdi fer

(11/45)

Hz. Nuh

Vahiy gönderilmiş peygamberlerden, insan soyunun ikinci atasıdır. İslam kaynaklarında ve Kuran'da adına genişçe yer verilen peygamberlerdendir. Müslüman itikadında, Hz. Âdem'in alınıdaki nübüvvet nuru Hz. Şite, Hz. Nuh'a ve diğer büyük peygamberlerden sonra Hz Muhammed'e geçmiştir.⁵⁹

O ceddikle şunar cām-ı pey-ā-pey ḥavz-ı kevşerden
Bir eşk-i lāle-gūnla ağlaruz nevhayla **Nūḡ-āsā**

(146/7)

⁵⁸ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Edebiyatı Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara 1999, 291

⁵⁹ Akkuş, Age., 143

Abdulkadir-i Geylânî

Muhyiddin Ebu Muhammed Abdülkadir b. Ebi salih Musa Zengidost el-Geylânî, Kadiriyye tarikatının kurucusudur. Hazar denizinin güneybatısındaki Gilan eyalet merkezine bağlı Neyf köyünde doğdu. Arapça "el-Cîlî, el-Cilânî", Farsça "Gîlî, Gîlânî", Türkçede ise "Geylânî" şeklinde telaffuz edilen nispetiyle şöhret buldu. Kaynaklarda soyu Hz. Ali'ye dayandırılmaktadır.⁶⁰

Şāhbāz-ı rūḥ-ı pāki lāneden pervāz edip

Hem-civār-ı bār-ı **Geylānî** olup etti vefā

(144/4)

Bektāş-ı Velî

Tarikat piri olan Hacı Bektāş-ı Velî, Anadolu'da Şii-batini inancına meyilli Bektaşî tarikatın kurucusudur. Özellikle Osmanlı devletinde sosyal ve askeri alanda etkili olan bu tarikat yeniçeri ordusunun manevi hayatında önemli bir yere sahiptir. Makalat adlı Arapça yazılmış eseri vardır.⁶¹ Hacı Bektāş-ı Velî'nin türbesi Nevşehir'in Hacı Bektaş ilçesindedir. Divanda şair, Hacı Bektāş-ı Velî'ye büyük bir muhabbet beslediği görülür.

Evliyā-yı ḥalefile selefūñ serveridür

Ḳāf -tā- **Ḳāf** ı tıttup şöhret-i **Bektāş-ı Velî**

(3/2)

⁶⁰Süleyman Uludağ, "Abdülkadir Geylânî" mad., *DİAC*. I, İst., 1988, 234

⁶¹Banarlı, Age., 292

2.2.1.2. Tarihi- Efsanevi Kişilikler

II. Abdülhamid (1842-1918)

Osmanlı padişahı, babası Abdülmecid, annesi Tirimüjgan Kadın Efendi'dir. 1876-1909 yılları arasında tahta oturmuştur. ⁶² Abdülaziz Asım, divanındaki birçok manzumede II. Adülhamid'den bahsedip onu övmüştür.

Edince mäh-ı nev tecdîd-i 'ahdi devr-i ezmâna

Bükâm olsun cihânun gerdişi 'Abdü'l-**Hamîd Hân**'a

(9/1)

Abdülaziz

Sultan II. Mahmud'un oğlu olup kardeşi Abdülmecid'in ölümünden sonra tahta geçen Osmanlı padişahlarının otuz birincisidir. Tanzimat döneminin yenilikçi taraftarı bir Osmanlı padişahıdır. ⁶³

Ferhat

Hüsrev ile Şirin hikâyesinin başkahramanlarından biri. Bu hikâye, İran ve Türk şairlerince defalarca işlenmiş ve birçok şairin mesnevisine konu olmuştur. Türk halk şairleri de bu hikâyeyi işlemişler ve konusunun Anadolu'da, Amasya'da geçtiği uzun halk hikâyeleri yazmışlardır. Divan şiirinde Ferhat, muradına erişemeyen, aşk yolunda pek çok çile ve ızdırapları göze almış, bu uğurda her zorluğa göğüs germiş, nihayetinde aşkı yüzünden canından olan çilekeş âşık tipinin timsalidir. Şiirde Ferhat'ın dağı delmesine telmih yapılmıştır.

Tîşe ile açdı **Ferhâd** dâr-ı çeh bed' kârdan

Seng-i hâr içre nâr-ı 'ışkı pinhân ettiler

(91/2)

⁶² Cevdet Küçük, "II. Abdülhamit" mad., *DİAC*. I, İst., 1988, 216

⁶³ Vahid Çabuk, *Kuruluşundan Cumhuriyete Büyük Osmanlı Tarihi*, C. IX, Emre Yay., İstanbul 1999, 19

Leylā ve Mecnun

Mecnun'un kelime anlamı "*deli*" demekse de daha çok Leylā ile Mecnun hikâyesinin erkek kahramanı olarak bilinir. Benî Âmir kabilesinden şair Kays b. El-Mülevvâhü'l-Âmir'in lakabıdır. Bir başka rivayete göre Emeviler devrinde yaşamış bir beyzâdenin lakabıdır. Leylā'nın gerçek adı ise Leyla binti Mehdi b. Sa'di'l-Âmirî'dir.⁶⁴ Divanda da birbirlerine duydukları derin aşkla ele alınmıştır.

Beyti tavf eyler âyîn-i **Qays-ı** hazîn-i **Leylā**'nuñ

Halka-i **Ka'be** şanarmış ham-ı gisûlarını

(103/4)

Eflâtun

İslam felsefesi üzerinde önemli etkileri olan İlkçağ Yunan filozofudur. Atina'da doğdu. Kendisine dedesi Aristo'nun adı verildiyse de daha sonra omzunun veya alınının genişliğinden dolayı Platon denmiş ve tarih boyunca hep bu adla anılmıştır. Eflâtun'a nispet edilen kırktan fazla esere rastlanmaktadır.⁶⁵

Medîha-hânları **Bukrât-ı Rûm** u **Feyz-ı Hind**

Felâton anlara **Loqmân** gibi eder hıdmet

(52/6)

Aristo

Klasik felsefenin kurucuları olan Aristo, eski Yunan'ın büyük filozoflarından. Klasik şiirde ilmi ile sık sık anılır.

‘Ale'l-ḥuşuş Derât-re'y-i meb'üsân

Şafâ-yı re'yleridür **Aristo**-i ḥasret

(52/5)

⁶⁴ Pala, Age., 255

⁶⁵ Fahrettin Olguner, "Eflâtun" mad. *DİA*, C. X, İst., 1994, 469

Âsaf

Hız. Süleyman'ın veziri İbn-i Barahyâ'nın adıdır. Simyanın mucidi olarak bilinir. Üstün yetenekleri ve güvenilirlik yönleriyle şiiirlerde onun adına sıklıkla rastlanılır.

Raşāfe ḥacle-gāh-ı **Āşaf Cem Kerḥ** cennetdür

Vasaḫda cedvel-i Dicle ider Kevşerligi icrā

(1/18)

Sikender

Kuran'da adı geçen peygamber olup olmadığı kesin belli olmayan Yemen padişahıdır. İki zülüflü veya şark ve garbın sahibi gibi çeşitli rivayetlerden dolayı “Zü-I *Karneyn*” lakabıyla anılır.⁶⁶

Dü fetḫuñ ḫayr u seddüñ şānī-i Sedd-i **Sikender**'dür

Mübārekdür bu fetḫ u seddüñ ey şānī-i **İskender**

(24/5)

Cemşid

Asıl adı Cem olup güneşle birlikte taç ve kaftanı parlayınca halk buna “*Cem-şid*” (ışık şahı) demişlerdir. Önceleri İdris peygamberin yolunda giden Cem, daha sonra tanrılık iddiasında bulununca halk ondan yüz çevirmiştir. Güçlü efsanevi bir kişiliği ile şiiirlerde yer bulmuştur.

Çeşm-i cānla ol ‘azīmü’ş-şān şehensāhı görüp

Vehm edip **Cemşid** mi **İskender** mi yā **Dārā** mıdur

(12/19)

⁶⁶ Dursun Ali Tökel, *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar*, Akçağ Yay., Ankara 2000, 187

Dara

İran'ın Keyāniyā sülalesinin dokuzuncu hükümdarı Keykūbad,, hükümdar anlamına gelen “*Dārā*” lakabıyla anılmıştır. Şehname'nin de kahramanı olan Dārā, şiirlerde güçlü ve efsanevi kişiliği ile yer almıştır.⁶⁷

Çeşm-i cānla ol ‘azīmü’ş-şān şehensāhı görüp
Vehm edip **Cemşid** mi **İskender** mi yā **Dārā** mıdur

(12/19)

Nuşirevān

İran Sasani sülalesinden adaleti ile ün salmış bir hükümdardır. “*Kisra*” lakabı ilk defa bu kişiye verilmiştir. Asıl adı Hüsrev imiş.⁶⁸ Şiirlerde adaleti ile yer bulur.

Edip ‘**Abdü’l-‘Aziz Hān**’ı cihānda öyle zī-ķudret
Penāh-ı saşvetinde şad **Cem** ü **Nuşirevān** geldi

(37/2)

Rüstem

Adı Şehname’de geçen İran’ın ünlü kahramanıdır. Doğumunda ve yaşamında birçok olağanüstülükler göstermiş kahramanlık ve yenilmezliğin sembolü olmuştur.⁶⁹

Görse ger seyf-i dü ebrūyile tīr-i müjeñi
Sām ser-sām olur **Rüstem**-i destān ditrer

(85/4)

⁶⁷ Tökel, Age., 150

⁶⁸ Tökel, Age., 242

⁶⁹ Pala, Age., 395

Mani

Birçok dinin karışımı olan Maniheizm adı verilen bir dinin kurucusu olmakla beraber şiirlerde daha çok resim sanatındaki maharet ve şöhretiyle adı zikredilen ünlü din kurucusu ve ressamdır.⁷⁰

2.2.2. Edebi Tarzlar ve Türler

Abdülaziz Asım'ın divanında farklı tür ve tarzda yazılmış birçok nazım şekillerine rastlanmaktadır. Divanda kasideler daha çok tarih ve medhiye tarzında yazılmışken gazellerde âşıkane tarzda yazılmıştır. Divanda yer alan başlıca tür ve tarzlar şunlardır:

Medhiye

Bir kişiyi övmek için yazılmış şiir anlamıyla klasik edebiyatta bir anlatım tarzına ad olan medhiyeler, bu anlamıyla bütün kasidelerin ve övgü amacıyla kaleme alınmış şiirlerin ortak tarzıdır.⁷¹ Türün/tarzın genel özelliği olarak söz konusu şiirlerde sair, memduhunun övgüsüne geniş yer verir. O güne kadar memduhundan gördüğü ihsan ve ikramdan sitayişle bahsettikten sonra, onun ömrünün uzun ve mutlu olması dilekleriyle şiirine son verir.

Abdülaziz Asım'ın divanında yer alan kasidelerin çoğu önemli devlet adamlarına yazılmış medhiye tarzındadır.

Ramazaniye (Ramazan-name)

Kameri 9. ay olan ramazan ayı, edebi metinlere konu olmuş özel aylardandır. İslam kültüründe; oruç ve oruçla ilgili iftar, sahur, teravih gibi uygulamalar; Kadir gecesi gibi kutsal bir gecenin bu ay içinde olması vb. farklı özellikler nedeniyle

⁷⁰ Tökel, Age., 232

⁷¹ Metin Akkus, *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebi Türler ve Tarzlar*, Fenomen Yay., Erzurum 2006, 143.

ramazan, sairlerin muhayyillerini zorlamış ve bir edebi tür olarak ramazaniye ve ramazannameler oluşmuştur.⁷²

Abdülaziz Asım, 10. manzumesini bu amaçla kaleme alınmış bir ramazaniye (ramazan-name) örneğidir. Üç aylar olarak bilinen recep, şaban ve ramazan ayları ‘‘Receb Ağa, Şa‘bân Beg’’denilerek kişileştirilmiştir. Methiye üslubunda yazılmış olan bu manzumede şair isim belirtmeden memduhunu övmüştür.

Bahariye

Edebiyatta bahariye, bahar tasvirine yer veren manzumelere denir. Genel olarak giriş kısmında (teşbip) bahar konusuna yer veren kasidelere bahariye denilmiştir.⁷³

Abdülaziz Asım’ın 15, 16. manzumeleri bahariyedir. Manzumeler; nev çemen, güller, lâleler, semenler, tâze sünbüller, gül-şen gül-istân...gibi bahar ilgili terimler ile zenginleştirilmiş, manzumelerde konu bahar çerçevesinde toplanmıştır.

Cülûsiye

Cülus, kelime olarak oturmak, tahta çıkmak, terim anlamıyla, Osmanlı şehzadelerinin hükümdar olup tahta çıkmaları anlamlarındadır.⁷⁴

Osmanlıda cülus ayrı bir tören olarak kutlanır, sairler ise padişaha karşı bağlılık duygularını dile getirmek için bu özel günü bir vesile sayarlardı.

Abdülaziz Asım’ın, 50. manzumesi bu amaçla kaleme alınmış bir cülûsiye örneğidir. Şair, II. Abdulhamid’in tahta çıkışını kutlamak amacıyla yazdığı şiirinde padişahın adaletinden ve hilafetin kurtuluşa erdiğinden bahseder.

⁷² Akkuş, Age., 213

⁷³ Akkuş, Age., 25

⁷⁴ Akkus, Age., 51.

Velâyet-nâme (Menâkıb-nâme)

Tanınmış veya tarihe mal olmuş kişilerin hallerine dair anlatma ve hikâyelere yer veren eserlere velâyetname denir. Edebiyatta, bir şekilde kendini tanıtmış kişilerin yaşamları, din ulularının olağanüstü özelliklere sahip oluşu bu türe konu olmuştur. Bu şekliyle velâyetnameler, halk kahramanları, din büyükleri, tarikat kurucuları ve erenlere dair olağanüstülükleri ve onlara atfedilen kerametlere dair anlatımları bir araya toplayan eserlerdir.⁷⁵ Divanın 3. manzumesi Bektaşilik tarikatının kurucusu olan Hacı Bektaş-ı Veli için yazılmış velâyetnâme örneğidir.

Iydiye (Bayramiyye)

Iydiye, bayramlık, bayram kutlamak, bayramlar vesilesiyle yazılan şiir anlamındadır. Bayramın mutluluk, huzur, sevinç sembolü olması ıdyiyelerin de bu temalarla donanmasını sağlamıştır. Divanın 44. manzumesi bayramın coşkunluğu ve sevinci ile yazılmış bir ıydiye örneğidir.

2.2.3. İktibaslar

Abdülaziz Asım divanında kullanılan iktibaslar ve bu iktibasların geçtiği manzumelerin numaraları şunlardır:

Allâhü'ş-Şamed: "Allah, o eksiksiz, Samed'dir (Her şey O'na muhtaçtır.) "
Kur'ân-ı Kerîm, (İhlâs Sûresi 112/2) 34/11

'Alleme Âdem'î -esmâ: " Ve Allah Adem'e bütün varlıkların isimleri öğretti. Sonra o isimlerin delalet ettiği şeyleri meleklere gösterip: "Haydi davanızda doğru iseniz, Bana şunları isimleriyle haber verin!" buyurdu. " Kur'ân-ı Kerîm, (Bakara Sûresi 2/31) 2/2; 16/20

⁷⁵ Akkus, Age., 149.

Bākıyātü's-şālīhāt: "Mal ve oğullar dünya hayatının süsüdür; **baki kalacak iyi işler ise, Rabbinin katında sevapça da hayırlıdır, ümitçe de hayırlıdır.** " Kur'ân-ı Kerîm, (Kehf Sûresi 18/46) 25/8

Batşete'l-kübrâ: "Ama (kendilerini) **o büyük şiddetle sıkıvereceğimiz gün, muhakkak Biz intikam alacağız.** "Kur'ân-ı Kerîm, (Duhân Sûresi 44/16) 16/18; 129/7

Bismi'llâhi mecrâ-hâ ve mürsâ-hâ: " Nuh: " **Binin içine, yürümesi de durması da Allah'ın adıyladır. Şüphe yok ki, Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.** " dedi. "Kur'ân-ı Kerîm, (Hûd Sûresi 11/41) 1/23; 16/16; 17/10

Ev ednâ: "Aradaki mesafe iki yay boyu oldu, **hatta daha yakın**"Kur'ân-ı Kerîm, (Necm Sûresi 53/9) 119/4

Hel min mezîd: "O günki, cehenneme: "Doldun mu?" diyeceğiz. O da: "**Daha ziyade (fazla) var mı?**" diyecek." Kur'ân-ı Kerîm, (Kâf Sûresi 50/30) 34/5

İ'rci'î: "**Dön Rabbine, sen O'ndan O senden hoşnut olarak!** "Kur'ân-ı Kerîm, (Fecr Sûresi 89/28) 41/4; 146/11

İctebeynâ: "Atalarından, soylarından ve kardeşlerinden bir kısmını da... Bunların hepsini **seçtik** ve bir doğru yola hidayetçi kıldık. "Kur'ân-ı Kerîm, (En'âm Sûresi 6/87) 148/28

İnnâ feteḥ-nâ: "Muhakkak Biz sana apaçık bir fetih açtık. " Kur'ân-ı Kerîm, (Fetih Sûresi 48/1) 20/1

Lâ fetâ: (Lâ feten illâ 'Alî lâ seyfen illâ Zü'l-feḫâr) "Alî [radiyallâhü anhü] gibi bir yiğit, Zülfekâr gibi bir kılıç yoktur. "Mealindeki hadis-i şerif, 25/11

Len terânî: "Musa tayin ettiğimiz özel vakitte gelip Rabbi O'na kelamıyla iltifatta bulununca: "Ey Rabbim, göster bana kendini, Sana bakayım. " dedi. O da buyurdu ki: "**Beni katiyyen göremezsin, ancak dağa bak, eğer yerinde durursa demek beni görebileceksin**" Derken Rabbi dağa tecelli buyurunca onu un ufra (toz duman) ediverdi.

Musa da baygın düştü. Ayılınca: "Münezzehsin, Sana tövbe ile döndüm ve ben mü'minlerin ilkiyim. " dedi. " Kur'ân-ı Kerîm, (A'râf Sûresi 7/143) 114/5

Lev lâk: (Levlâke levlâke Lema halaktü'l-eflâk) "Sen olmasaydın, sen olmasaydın Ben felekleri yaratmazdım. " mealindeki hadis-i şerif, 7/9

Ḥablün min mesed: "Boynunda da bükülmüş bir ip olarak. " Kur'ân-ı Kerîm, (Tebbet Sûresi 111/5) 34/4

Ḥubb-i vatan îmândandır: "Vatan sevgisi, îmândandır. " mealindeki hadis-i şerif, 13/35

Sübḥâne'lezi esrâ: "Âyetlerimizi göstermek için, kulunu geceleyin Mescid-i Haram'dan, etrafını mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya yürüten Allah, Sübhan'dır (bütün noksanlıklardan münezzehdir). Muhakkak ki O, en iyi işiten, en iyi görendir. " Kur'ân-ı Kerîm, (İsrâ Sûresi 17/1) 16/15; 17/10

Tilke 'aşer: "Haccı ve umreyi de Allah için tamam yapın. Eğer kısıtlanırsanız o vakit kolayınıza gelen kurbanı gönderin. Kurban yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. İçinizden hasta olana veya başında bir rahatsızlığı bulunana tıraş için oruç, sadaka veya kurbandan ibaret bir fidye gerekir. Kısıtlılıktan kurtulduğunuzda her kim hacca kadar umre ile sevap kazanmak isterse ona da kurbanın kolay geleni gerekir. Bunu bulamayana ise üç gün hacda yedi gün de döndükten sonra, toplam on gün oruç tutmak gerekir. Bu hüküm Mescid-i Haram'da ikamet etmeyenler içindir. Allah'tan korkun ve bilin ki, Allah'ın cezası gerçekten çok çetindir. "Kur'ân-ı Kerîm, (Bakara Sûresi 2/196) 80/3

Tis' atü raḥṭ: "Şehirde dokuz çete vardı ki, bunlar o yerde bozgunculuk yapıyor, iyilik yapmaya yanaşmıyorlardı. "Kur'ân-ı Kerîm, (Neml Sûresi 27/48) 73/2; 76/5

Ḳul Hüve'llâhü Eḥad: De ki: "O Allah tek birdir. " Kur'ân-ı Kerîm, (İhlâs Sûresi 112/1) 34/13

*Ve şâvir-hüm: "Sen yalnızca Allah'ın rahmeti sayesinde onlara yumuşak davrandın. Eğer katı yürekli bir nobran olsaydın kesinlikle etraftan dağılıp gitmişlerdi. O halde onları bağışla, bağışlanmalarını dile ve yapılacak işlerde **onların görüşlerini al**. Sonra bir kere karar verdin mi artık Allah'a dayan, çünkü Allah, kendisine güvenenleri sever. "Kur'ân-ı Kerîm, (Âl-i İmrân Sûresi 3/159) 72/4*

*Yâ büsrâ: "Öteden bir kervan gelmiş, suçularını göndermişlerdi; vardı, kovanı saldı ve: "A, **müjde**, bu bir erkek çocuk!" dedi. Onu tutup bir ticaret malı olarak gizlediler. Allah ise, ne yapacaklarını biliyordu. " Kur'ân-ı Kerîm, (Yûsuf Sûresi 12/19) 22/15; 50/1; 51/1*

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ABDÜLAZİZ ASIM-I İRAKİ DİVANI

3.1. METİN TESPİTİNDE GÖZETİLEN ESASLAR

İncelediğimiz eserin başka bir nüshasına ulaşılmayıp incelenen tek nüsha 52 varaktan oluşmuştur. Eser Millet Kütüphanesinde Ali Emiri Yazma Eserler bölümünde olup AEMNZ 268 olarak kayıtlıdır. Şiraze yırtılmaya başlamış, dolayısıyla yapraklarda şirazedden ayrılmaya yüz tutmuştur. Eserin bazı sayfaları da boş bırakılmıştır.

- Metin ceviri yazısında Eski Türk edebiyatı çalışmalarında tercih edilen Arap alfabesinde olup Latin alfabesinde bulunmayan işaretler olan transkripsiyon işaretleri kullanılmıştır.
- Eser yayına hazırlanırken tek nüsha olan metnin tertibi korunmuş, her bir manzume numaralandırılmış ve koyu harflerle yazılmıştır. Musammatların bentleri için Romen rakamları kullanılmıştır. İnceleme yapılırken beyitlerin künyesi şu sıra ile verilmiştir: manzumenin numarası, beyit numarası: 1/7
- Her varak değiştiğinde sayfasının üst tarafında koyu rakam ve harflerle belirtilmiştir.
- Değerlendirme Türkçe manzumeler üzerinde yapıldığı için Arapça ve Farsça manzumeler yazmada olduğu gibi aktarılmıştır.
- Metinde geçen ayet, hadis ve diğer alıntılar dipnotta kısaca verilmiştir. Söz konusu ibarelerin tamamı için iktibaslar bölümü hazırlanmıştır.
- İktibaslar bölümündeki ayetler; sırasıyla süre, ayet numaraları ardından hangi manzume ve beyitte geçtiği şekliyle verilmiştir.
- Vezin hataları dipnotta sırasıyla kelimenin ilk ve düzenlenmiş hali ile belirtilmiştir: tursa: turursa

- Bazı beyitlerdeki dizelerde kelimenin eksik olduğu durumlar >...< şekliyle gösterilmiş, bazı beyitlerdeki kelime eksikliği ise beyitin anlamına ve vezne uygun olarak tamamlanmıştır: >dil<
- Bazı beyitlerde fazladan hece ve kelimeler kullanılmıştır. Bunlar vezne uygun olarak düzenlenip beyitten çıkarılmıştır.
- Tarih metinlerinde tarih rakamı belirtilmeyen manzumelere tarih önerilmemiş, rakam belirtilen metinlerde ise tarih gösterilmiştir.

3.2. ABDÜLAZİZ ASIM-I IRAKİ DİVANI METNİ

[2a]

Taşnîf-i ‘ Abdü’l-‘ Aziz ‘ Aşım Efendi

1

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

1. Felek şādān mülk mesrūr ehl-i dīn neşāt-efzā
Ki nūr-ı dīn ü dünyā **Bağdād**’a >oldu< revān-āsā⁷⁶

2. Aradı nār-ı berķı sen dahi yār tehniyetler kim
Yine oldu be-tekrār ‘ **Abd-i Raḥmān Vāli-i Zevrā**

3. Nihān oldıysa bizden bir zemān hūrşīd-i ‘ ālem-tāb
Bi-ḥamdi’llāh ṭulū‘ etti yine ol şems-i dīn-ārā

4. Kudūmiyle ‘ **Irāk**’ıñ ehlini iḥyā edip ez-nev
Ki gūyā **Hızır**’dır imdāda geldi yā dem-i ‘ **İsā**

5. Teşekkür eyler>üz< zāt-ı hümāyūn-ı şehenşāh’a
Ki böyle **Dāver**’ile etti mülk ü milleti iḥyā

6. Bilip de intiḥāb etti cemī‘ -i evliyāsından
Anıñla kisb-i āsāyiş eder mülk ü milel zīrā

7. Odur emşāline fā’iḳ odur **Dāver**’lige lā’iḳ
Ümūr-i devlete şādīḳ ḥālīmi şādīḳ u dānā

8. Cihādıñ vaḳ‘ asında etdiği ḥidmet kim etmişdir
Ki etti māl ü ḥāl ü cism ü cānla ḥidmeti icrā

⁷⁶ 1. Beyitin 2. Dizesindeki vezinde bir hata bulunmuştur. Vezin hataları düzeltilmeye çalışılmış fakat tek nüsha üzerinde çalışıldığı için bazı mısralar, vezin hatalarıyla birlikte okunmuştur.

9. Feminde āyet-i Qurʾān bedende h̄idmet-i sulṭān
Dilinde meṣʿ al-i īmān m̄hām-ı dinde pā-ber-cā

10. Ne ṣeb rāḥat ne gündüz istirāḥat saʿ y ü ğayretle
Rızā-yı ceddini taḥṣil edip o seyyid-i vālā

11. Cebīninden eder kesb-i ziyā h̄urṣid-i nūrānī
والدنيا فسبحان الزئ سماه نور الدئن

12. Anıñçün āsmānda ʿ **Abd-i Raḥmān** ismi ṣābittir
Ki kendi raḥmetiyle mazḥar etmiş Ḥazret-i Mevlā

13. Ṣalāḥ-ı devlete maṣdar medār-ı millete miḥver
Nesebce cediti peyğamber ḥasebce kāmil ü dānā

14. Gel ey ṭabʿ -ı revān-ı ʿ **Āṣım** ez-nev bir ğazel ṭarḥ et
Ki ṣāyed ṣadr-ı ʿ ālī-ḳadr aña meyl ede bī-pervā

Tecdīd-i Maṭlaʿ Der-Tegazzül

15. Açıl ey ğonce-fem ṣimdi behiṣt-ābāddur **Zevrā**
Cihān ṣād u feraḥ ğülṣen ḥasedengiz-i **Çin**-ṣaḥrā

16. Yine **Bağdād** bāğ-ı dād olup ez-nev ʿ adāletden
Seniñçün nev-ğülüm reṣk-i **İrem**ʼdir tūre-i ğabrā

17. Naẓar ḳıl büstāna cilve ver ṣemʿ -i ṣebistāna
Ki sensiz mest ḳılmaz bāde yoḳdur neṣʿesi ṣaḥbā

18. **Raṣāfe** ḥacle-ğāh-ı **Āṣaf Cem Kerḥ** cennetdir
Vasaṭda cedvel-i Dicle eder Kevṣerligi icrā

[2b]

19. Gel ey gülcām sensiz şafā-baḥş olamaz ammā
Hużūr-ı **Āşafī**'dir bu ayagınla gel ey minā

20. Bezenmiş nev-^ç arūs-ı ḥatt-ı **Zevrā**>ya< niyāz eyler
Ola kim meyl ede ruḥsārına ol **Dāver-i Dārā**

21. Niyāzı ol ḥidiv-i **Āşafī**'den ^ç adlü re'fetdir
Anıñün gārelenmiş ḥacle-i nār içredir **Zevrā**

22. Şehensāh-ı cihān re'y-i zerinī iktizāsından
Hemānā cānib-i **Dārū's-Selām**'a oldı rehpeymā

23. **İrāk**'ı re'yine teslīm ü isrāsında tebriken
Tilāvet oldı {**Bismi'llāhi mecrā-hā ve mürsā-hā**}⁷⁷

24. Çü etti birayın-i >nev< zemini beden ol dilber
Didi sen nerde evşāf-ı ḥidivī nerde ey şeydā

25. O bir şems ü zerrāt maḥla^ç -ı şubḥ-ı se^ç ādetdür
Münevverdür cemālinden bütün ma^ç müre>dür< dünyā

26. Dedim ey şūḥ bende mantıkım mu^ç ciz-nümādur hep
Kelāmım mu^ç ciz-i **İsa'-yı Meryem**'le olur hem-pā

27. Dedi ey şadhezārān āferin **Āşım** bu nuṭkuñla
Sen ey üstād-ı kāmil ^ç ārif-i kül ma^ç den-i inşā

28. Ḳudūm-i **Dāver**'e maḥşūş bir tariḥ yazdıñsa
Ne istersen dem-i vuşlatda lābüdd eylerim icrā

⁷⁷ *Kur'ân-ı Kerîm*, Hûd Sûresi 11/41: "... Yürümesi de, durması da Allâh'ın adıyladır..."

29. Hezārān iştīyākıle şu emre imtişāl ettim
Hemān tecdīd-i maṭla‘ eyledim raġbetle bī-pervā

2

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

Der-Evşāf-ı Maḥşūşa-i Ḥazret-i Ḥıdīv-i A‘zam ü Ta’rīḥ-i Ḳudüm-i Dī

1. Sen ey şıblü’l-esed-i necl-i ‘alī nev-bāde zehrā
Selīl-i ḥānedān-ı ‘ilm-i **Aḥmed** şad-melek-ārā

2. Sen ol zāt-ı muḳaddessin hemār-ı ‘ālem-i zerden
Senün ceddünle keşf olur rumūz-ı {‘Alleme’l-esmā}⁷⁸

3. Ḥasbce ‘ādil ü bāzil nesebce seyyid ü kāmil
Senünle faḥr eder **Hayda**>r< olur **Zehrā** neşāt-efzā

4. Teḳāzā-yı ḥuḳūḳ-ı devlet ü millet sıyākında
Fidākār oldıġın şāhım bilir a‘lā vü hem ednā

5. Ḳazandıñ öyle nāmı ḥaşre dek derler ki bir **Dāver**
Fidākār oldu rāh-ı dīn-i **Aḥmed** dendi bī-pervā

[3a]

6. Anıñçün Ḥaṭṭ-i **Bagdād** faḥr eyler vücūduñla
Ki zātuñla edip kisb-i sa‘ādet gün be-gün dünyā

7. Cihān ḳaldıḳça ḳal emn ü emān ü ‘adl ile zīrā
Saña maḥşūşdur emn ü emān ey şadr-ı bī-hem-tā

8. Yazup ta’rīḥi ‘**Āşım** şükr eder tekrār ile ya‘nī
Yine şükr edip oldu ‘**Abd-i Raḥmān** Vāli-i **Zevra**

⁷⁸ *Kur’ân-ı Kerîm*, Bakara Sûresi 2/31: “Ve ‘alleme Âdem’l-esmâ’e...”: “Allâh, Âdem’e bütün varlıkların isimlerini öğretti...”

3

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1. Hâbbezâ mevhibet-i Hâzret-i **Bektâş-1 Velî**
Hâzrete gelmez ne desem medh-i **Bektâş-1 Velî**

2. Evliyâ-yı hâlefile selefün serveridir
Ķâf- tâ- Ķâf’ı tutup şöhret-i **Bektâş-1 Velî**

3. Ķuṭb-1 dehr oldığıçün dest-i melek her sâ‘ at
Bâm-1 ‘arş üzre çalar nevbet-i **Bektâş-1 Velî**

4. Hâk-i dergâhına yüz sürme>de<dir heft iḳlîm
Fâhr-i şâhân-1 cihân hîdmet-i **Bektâş-1 Velî**

5. Tekye-i rû-yı zemîn olsa gerekdir zîrâ
Şarḳ u ğarbı bir edip ni‘ met-i **Bektâş-1 Velî**

6. Kâtib-i ḳudret alıp levḩ-i semâ’ı eline
Şâḩ-1 sidreyle yazar zînet-i **Bektâş-1 Velî**

7. Merḳadi mazḩar-1 feyz-i ezeliḁir ḩaḳḳâ ki
Mehbiṭ-i nûr-i **Hudâ** ḩalvet-i **Bektâş-1 Velî**

8. Öyle bir ḳuṭb-1 zemîndir ki eder ḳuṭb-1 semâ
Her zemân ârzü-yı himmet-i **Bektâş-1 Velî**

9. Evliyâ her biri bir âyet-i Hâḳ’dır lâkin
Âyet-i sırr-ı **Hudâ** âyet-i **Bektâş-1 Velî**

10. Fer-i şâhân-1 cihân salṭanat u ḩaşmetdir
Devlet-i faḳr iledir ḩaşmet-i **Bektâş-1 Velî**

11. Tâbi^ç -i emr-i Hüdâ şavm ü şalâta mecbûr
Lev haşe'llâh ne güzel itâ^ç at **Bektâş-1 Velî**

12. Muhlîş-1 Âl-i Nebî şifte-i ehl-i ç Abâ
Emr-i tâ^ç at iledir niyyet-i **Bektâş-1 Velî**

13. **Haydarî** meslek ü esrâr-1 t̄ariķı ç Alevî
Âferîn ber-himem ü ğayret-i **Bektâş-1 Velî**

[3b]

14. İttibâ^ç -1 Nebî'yi>den< zerre kadar çıkdığı yok
Şûret-i şer^ç iledir sîret-i **Bektâş-1 Velî**

15. Her ki peyrev olamaz şer^ç -i Rasûlu'llâh'a
Göremez tâ be-ebed şûret-i **Bektâş-1 Velî**

16. Çün ezelden giyip o tâc-1 veliyyu'llâh'ı
Ebedîdir ebedî devlet-i **Bektâş-1 Velî**

17. ç **Âşimâ** rûz-1 cezâ cenneti ister herkes
Rü'yet-i Hakk ola Hakk cennet-i **Bektâş-1 Velî**

4

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

1. Penâhımız hıdîv-i kâmrân **Fevzî Hüseyin Pâşâ**
Şecî^ç ü hem behâdır kahramân **Fevzî Hüseyin Pâşâ**

2. Müşîr-i ordu-yı sâdis vezîr-i pâdişâh-1 dîn
Mu'în-i bî-kes ü bî-zâde-gân **Fevzî Hüseyin Pâşâ**

3. Eger millet eger devlet ve ger âyîn-i İslâm'a
Emîn ü hakk-ğüzâr u kâr-dân **Fevzî Hüseyin Pâşâ**

4. **Hıdīv-i Cem**-hadem deryā-himem **Āşaf**-şiyem dürr-yem
Dilr̄ ü cānsitān-ı serkeşān **Fevzī Hüseyn Pāşā**

5. Gehī şemşir̄ ü geh tedbir̄ile qahr eyler a' dāyı
Cihānda şāhib-i nām ü nişān **Fevzī Hüseyn Pāşā**

6. Dügündür harb aña hiç hātırında havf ü haşyet yok
Zihī pīlī-demān şir̄-i jiyān **Fevzī Hüseyn Pāşā**

7. Cünūd-ı hayr-ı mev' ūdı hisābı yok ve ger olsa
‘ Ad eder a' dād-ı aḫzān **Fevzī Hüseyn Pāşā**

8. Zafer-hümā livāsı ḫaşm-ı bed-dihūñ helākiçün
Eder kim direfş-i >hat<-ı gāviyān **Fevzī Hüseyn Pāşā**

9. **Diyār-ı Bekr**'den tā ḫaṭṭı-i **Aḫsā** vü **Necd** üzre
O emri nāfiz ü ḫükmü revān **Fevzī Hüseyn Pāşā**

10. Cünūd redd-i eyālātı alupdur zir̄-i fermāna
Be-emr-i pādīşāh-ı şehnişān **Fevzī Hüseyn Pāşā**

11. Ne ḫācet ben idem evşāfinuñ tekrār u ta' dādı
Eder medḫin zemīn ü āsmān **Fevzī Hüseyn Pāşā**

12. Odur rütbe dīdelerde ruḫ-sārı ‘ ayāndur kim
Olupdur nūr-ı çeşm-i merdümān **Fevzī Hüseyn Pāşā**

[4a]

13. Necābet cebhesinde şāhid-i ‘ ādil olup söyler
Şāḫīḫdir tā be-**Ādem** ḫānedān **Fevzī Hüseyn Pāşā**

14. Seḫā vü cūdı şāmıldür ‘umūm-ı nāsa bi’l-ḫāşşa
‘**İrāk**’a luṭfi olmuş sāye-bān **Fevzī Ḥüseyn Pāşā**

15. Eyā kehf-i zemān faḫr-i zemīn ü āsumān şāhum
Olup vird-i zebān-ı ḫudsiyān **Fevzī Ḥüseyn Pāşā**

16. Kūsūrāt-ı ma‘āş u rütbe ḫalmasa ümīdüm var
Eder icrā ḫıdıv-ı ḫahramān **Fevzī Ḥüseyn Pāşā**

17. Şenā-yı devletün hep ‘**Āşım**’uñ vird-i zebānıdur
Ḳabül eylerse **Dārā**-yı zemān **Fevzī Ḥüseyn Pāşā**

18. İlähī āsmān ṭurduḫça ṭursun şān ü şevketle
Benüm rüḫ-ı revānum nükte-dān **Fevzī Ḥüseyn Pāşā**

5

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Maḫām u päye-i mektübi’ye viren revnaḫ
Cenāb-ı ḫāzret-i **Fā’iḫ Efendi**’dir el-ḫaḫ

2. Çü āsumāndan inüp ismi fā’iḫu’l-aḫrān
Bu nām-ı ḫāşşa olup zāt-ı pākine elyaḫ

3. Edā-yı na‘t-ı şerīfini edemez taḫrīr
Ziyā ḫāme gibi olsa >e<ger lisān iki şaḫ

4. Olur çü tekye-gehi çār-pāş-i temkīn
O şāh-ı ma‘rifet ü ‘aḫl u dīgerān bī-daḫḫ

5. Ḥulūşı dīn ü diyānetde kāfī vü vāfī
Ümürı devlet ü milletde evşaq u eşdaḫ

6. Muḥākemāt-ı ḥükümetde a‘lem-i ekmel
İdāre-i ḥikeminde irādesi esbaḳ

7. Aradı dehr ki bulsun ‘adīl ü emşāli
Miyān-ı āyīnede buldı mişlini ancak

8. Elinde ḥāmesi ‘ayn-i ‘aşā **İbn-i ‘İmrān**
Hurūf-ı nāmesi imlā-yı Sāīib’den evşak

9. ‘**İrāk**’ın ehline müştak murākıb-ı **Zevrā**
Be-ḥāşşa zümre-i küttāba erḥam ü eşfaḳ

10. Arandı efşah u enṭak cihānda ‘aḳl etti
Cenāb-ı **Fā’ik Efendi**’dir efşah u enṭak

11. Tutar ‘azīz-i müdām ehl-i ‘ilm ü ‘irfānı
Mu‘azzez itmiş aniñçün miyān-ı nāsda ḥaḳ

[4b]

12. Ziyā güneşden eger ayru olsa sultānum
Velī senüñle kerāmet ne mümkin eyler ḥaḳ

13. Benim o ‘**Āşım**-ı dā‘i kimi ki vaşf etsem
Bulur kıyāmete dek ism ü şöhreti revnaḳ

14. Du‘ā-yı mekremetüñ vird-i şubḥ u şāmumdur
Ede du‘āmı Ḥudāvendā icābına mülḥaḳ

15. Müşeyyed ola esātīn-i ‘ömr ü iḳbālün
Ola merātīb-i ‘ulyā merāmuña evfaḳ

16. Mu‘ammer olasin İbn-i **Kemāl**-i ‘izzet ile
Müdām tā ola pās-bān zemīn semā çevsağ

6

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

1. Hamd ola zemān yāver-i ezmān-ı hünerdür
Şükr ola zemīn ma‘dde-i envā‘-ı güherdir

2. Ya‘nī senüñ ey gevher-i yektā-yı vezāret
Zātuñla ferīklık güher-i tāc-ı şirdür

3. Yāver olalı luğf-ı şehenşāh senüñle
Tebrikle efvāh-ı cihān şükr-i mağardır

4. Bu tehniyete taşriḥ-i zamā’ir olalıdan
Her dem kelām müstenid-i şems ü kamerdir

5. Çok rütbe daḥi ḥayr ile iḥrāz edersin
Tā nām-ı cemīlünle cihān mağhar-ı ferdir

6. Bil kim saña her rütbe ki irişse Ḥudā’dan
Esbāb-ı sühulātı münacāt-ı pederdir

7. **Bağdād** vücūdile cinān **Dicle**’si kevşer
Olmazsa bütün ḥāki keder ābı şererdir

8. O mihr ü şehenşāh-ı sipihr-i ‘azametdir
Ḥaḳḳ ḥıfz >ide< bu mihr ü sipihri ḥōş-eşerdir

9. ‘Āşiden anuñçün kılcı munşarif olmaz
Her yerde anuñ ‘adli hemān ‘adl-i ‘**Ömer**’dir

10. Sem' i Hıa u Qur'an' ladur ' işmeti ister
Sevmez anı kim zıbağ ıtmā' la kemerdir

11. Luşfiyla şamu ehl-i zemīn devlete münķād
Řahrile ' adūnuñ evi hep zīr ü zeberdir

12. Devlet ile dīn hā' ini her kim ki olursa
' İndinde anuñ mālī helāl şanı hederdir

[5a]

13. Devletçe bu fer rind ü heder nuşret-i hıaķķdır
Dünyāca ' adāletleri mīzān-ı şaderdir

14. şerr yoğ o mekānda ki bu zātlar ola hıaķķā
Her yerde ki hıayr ola yaķīn vāķi' -i şerrdir

15. O yāver-i řāhenřeh ü bu hāmī' -i devlet
O nāřır-ı sulřān bu **Dārā**-yı zaferdir

16. Göz degmeye kim hıdmet-i sulřān-ı zemānda
Vālidim ihsān u veled-i' ayn-i güherdir

17. Böyle dil-dūh aldı ' **Āřım** ki ögersin
Her söyledigüñ tāc-ı ser ü zīb-i güherdir

7

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. احمدالله بعز و في روبها.

İtdi bir ' ābd-i ' azīzi şeh-i evreng-i nühā

2. Der-gehinde **Key** ü **Cem** bende **Sikender**' dür hemān
Mesned-ārā-yı hılāfet melek-i nūr-ı liķā

3. Bir müşiri ki cihān ceşine ser-^ç asker iken
İntihāb etti edip semt-i '**İrāk**'a isrā

4. İmtisālen o dahī oldu revān **Bağdād**'a
Eyledi **Dicle**-i ihsānı '**İrāk**'a icrā

5. Şükr-i İzid ki tülū^ç etti '**İrāk**'uñ güneşi
Ser-te-ser pertev-i envār ile tıldı dünyā

6. Şāhib-i seyf ü kalem hāmī-i māhī-i kīn
Ya^ç ni şeyhu'l-vüzerā Hazret-i **Nāmık Pāşā**

7. Şadr-ı dīn **Āşaf**-ı dünyā vü emīn-i devlet
Şīr-i bī-havf-i veğā bende pür havf-ı Hūdā

8. Qālī^ç -i zulmü halel rāfi^ç -i eşkāl-i milel
Qāmi^ç -i gadr u zeel **Dāver**-i ferhunde-edā

Der-Ĥiṭābet

9. Ey şehā şeh-i {**Lev lāk**}⁷⁹ senüñ medhine ben
Ebkemümlīk faşihum çü idem hayr-ı du^ç ā

10. Saña fermān-ber ola rū-yı semā püşt-i zemīn
Saña yardımcı ola hükmi-ı kader emri-ı kazā

11. ^ç Adle tev^çem-emelüñ şer^ç a muvāfiq^ç amelüñ
Saña düşmen olanı qahr ider bi'llāh Hūdā

12. Bāğ-ı dād oldu yine ma^ç deletüñle **Bağdād**
Fahır eder ^ç izz-i kudümüñle maqām-ı **Kisrā**

⁷⁹ *Kudsî Hadîs-i Şerîf'in* baş tarafı: "sen olmazsıydın felekleri yaratmazdım. "

[5b]

13. **Dicle** vü **Kerh** murād aldı rızā vü zīnet
Haḫḫ murāduñ vire kāmınca o her dü serā

14. Yeryüzin zīneti ebnā-yı cihān olduḫça
Şeref necl-i şerīfūñle şen olsun dünyā

15. Kalmadı hemī feraḫdan dedi ‘**Āşım** ta ’rīḫ:
Verdi cān cism-i ‘**Irāk** ’ayine **Nāmıḫ Pāşā**

8

Müstef’ ilün Müstef’ ilün Müstef’ ilün Müstef’ ilün

1. بشيرى لنايا معشر الكتاب فزنابال امل .
قدجاع نجم السبح بال اسعاد و النورنزل

2. Şu‘ bān-ı **Mūsā** ḫāmesi erteng-i Mānī nāmesi
Meşhūd-ı luḫf-ı ‘āmmesi imlā-yı pāki mürtecel

3. سبحان وصابي باقلش دست عطارد سانش .
رائ رزين كامش شد رهنمائى عضد وجل

4. Mektūbı **Baḡdād**’dur küttāb anuñla şāddur
Nūrıyla dehr ābāddur maḫbūldür beyne’d-düvel

5. Ta’rīḫ-i tāmmin ‘**Āşımā** yārū-yı sürüş-i kibriyā
Mektūbı **Zevrā** be-cā parlardı nūrı pek güzel= Sene: 196

9

Mefā’ ilün Mefā’ ilün Mefā’ ilün Mefā’ ilün

1. Edince māh-ı nev tecdīd-i ‘ahdi devr-i ezmāna
Bükām olsun cihānuñ gerdişi ‘**Abdü’l-Ḥamīd Ḥān**’a

2. Bu mäh-ı neviñi is' āda engüş-i şehādetdür
Ki dīhim-i ħilāfet çok şerefdür nev' -i insāna

3. Felek ħurduħça ħerħ sāl ü mäh ü vaħt ü sā' āti
Ziyā-pāş ola mäh u mihr-i ' adl ü cūdı devrāna

4. Cihān ħurduħça yā Rabb salħanatla ber-ħarār olsun
Maşūn olsun ħavādişden o zāt-ı pāk-i şāhāne

5. İcābet-gāha vāşıl oldı ' Āşım işbu ta'riħim
Mübārek-bād-ı dāyim sāl-i nev' Abdü'l-Ĥamīd Ĥān'a = Sene: 1297

[6a]

Ez-Berāy-ı ' Abdu'r-Raħmān Pāşā Vālī-i Bağdād

10

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

1. Āşafā ey neseb-i münteħabuñ ' adnān'dan
Saña ma' dūd ola mäh-ı ramezā>n< Yezdān'dan

2. İsterim her iki dünyāda ser-firāz olasın
Himmet-i ceddüñ ile mu' cize-i Ķur'an'dan

3. Ramazān geldi baña oldı müsāfir lākin
Kime ol kim beni te'mīn ede bu mihmāndan

4. Ger mükedder o beni şād ede zīrā sensin
Şādiħu'l-va' d ü mü'eyyed-i ħaraf Raħmān'dan

5. Giħdi ħayr ile rabī' eyledi şavaşdı cemād
Geldi āb āteş ile terāķīdür āb-dāndan

6. Receb Ağa ile Şa‘bān Beg’e ben borçlı iken
 aldı seyr-i Ramażān şaqlaya Allāh andan

7. Hāliķuñ borcı kolaydur orucı olsa bile
 Ne’yleyüm halka alurlarsa meger ĩmāndan

8. Va‘d-i erhamları yādile te‘ayyüş ederim
 ünkü āvāze-i encārı gelür her yāndan

9. Yoħsa ‘Āşım kim olup yaşar yigirmi cānla
 Herbiri fark edemez nān-ı ‘azīzi cāndan

10. Telhdir şabr velī meyvesi pek şirīndür
 Ya‘ni ümmīd ederim dād-res-i devrāndan

11. Hāzret-i nūr-ı mübīn şems-i beķā rūħ-ı yakīn
 Āşaf-ı ‘ahd ü vefādur giçe peymāndan

12. Vāli-i mülk-i ‘Irāk a‘del-i sādāt-ı zemān
 Ceddi **Ahmed** neseb-i pāki **Şeh-i Merdān**’dan

13. Etme ibrām u riyā ehl-i vefā ol ‘Āşım
 ‘İşmet ögreñ hele bu muħliş u bu ‘ünvāndan

14. Bir güzel tarz eyle üslub-ı hakīmāne ile
 ‘arz-ı tevķirini līk şaķıñ yalandan

15. Diķkat ile bakılırsa benüm ol cism-i laķif
 Ki ıkup dā’ire-i āb u hayāl nāndan

16. Benüm ol kimse kimi vaşf edeyim tā be-ebed
 Zindedür nāmı medīħi oķunur divāndan

17. Öyle medhûş-i mey bî-gıŝŝ-ı istiğnâyum
Alamam bâde-i minâyı keff-i **Rıdvân**'dan

18. Rûz u şeb ŝâyim-i lezzet-i cihânum zîrâ
Rûh-ı maħzım çeküp el mâ'ide-i imkândan

[6b]

19. Oldu iftâriyyem ezkâr u saħûrum tesbîħ
şerbet ü şekker ü loħmam ħikem-i **Lokmân**'dan

20. Menzilüm ħuld-i dili dâne-i **Âdem**'den pāk
Pâkdür kâh-ı melek at'ime-i insândan

21. Maħbaħumda nûr aħar âteş-i süzâna bedel
Ĥânuma nâna bedel cân geliyor cânândan

22. Cevfimüz cevfi melâ'ik gibid>ür< şâm ü seħer
Ĥâli ez-tu' me-i insânî vü her imândan

23. Melikâ **Dâveri Dâver**-i vâlâ-güher
Ĥılasın 'iş ile tâ ħala niŝân ezmândan

24. Dâ'imâ ni' metüñe ħâme teşekkür yazsun
Olmaya ħâlî zebân ü ħalemüñ iħsândan

25. Emelüm 'afv-ı cesâretdür efendüm lâkin
Çıķamaz va'd-i kerimâna beden ezhândan

11

Mef'ülü Fā'ilätü Mefā'ilü Fā'ilün

1. Bir gice şāhbāz-ı hayāl açdı bāl ü per
Nāsütü geçdi eyledi lāhūta bir nazar

2. Seyr eyledi mecālis-i kerrūbiyānı hep
Yoqladı gökleri melekütü birer birer

3. Seyyār-gān-ı 'ālem-i lāhūti seyr edip
Bulmadı baht u t̄ali' -i nā-sāzd>an< eṣer

4. Rūḥ-ı 'azīzüm etti efendüm gücenme hiç
Vehm ü hayāl-i bī-eṣeri t̄utma mu' teber

5. Sen baht u t̄ali' uñ güzel ammā ṣehānuñ
Rihlet q̄abül eder ise **Bağdād**'dan eger

6. Cāndan çü diñledüm bu kelāmı ferruḥ olup
Lākin beni celā-yı vaṭan etti pür-keder

7. Dil fikret-i firāqla maḥzūndı ben hemān
Şan 'ālem-i mişāle o dem eyledüm sefer

8. Çün ol sevād-ı a' zama yetdüm melek dedi
Yā merḥaben felek dedi yā ḥayra men ḥazar

9. Cem' oldılar meserret ile ehl-i faẓl u 'ilm
Maḥfil-niṣīn-i ṣi' r ü edeb şāhib-hüner

10. Haḫḫumda bu sevinç nedendür dedimse hep
Birden deyip efendi bizi şanma bī-ḥaber

[7a]

11. Sen mādih-i cenāb-ı meşīhat degil misin
Ol reh-nümā-yı ümmet ü ol me'vā-yı beşer

12. Her-müşkili maqşād-ı dünyā vü dīn ola
Müşkil-güşā 'ulūmla o 'uqde'i açar

13. Biz 'ālem-i şehādete geldükde zātını
Gördük serīr-i mesned-i 'izzetde müsteķar

14. Qıtb-ı 'Irāk 'Āşım Efendi degil misin
Kim şı'r-i āb-dāruñ ile Zühre herraķş eder

15. Beş elsineyle nātıķa ber-dār-ı nazm ü neşr
Nazmuñ lāl ü neşr-i şerīfüñ dürr ü güher

16. Mecbūr gezme ne yerde olursan 'azīzimüz
Pervāne şem' i bülbül-i şeydā güli öger

17. Bu 'ālem-i mişāle nazār kılda baķ ne var
Ey nūr-ı dide ey melek ey āsmān-siper

18. Taltīfleriyle cümle büldānı seyr edip
Bāğ u riyāz u devħa vü gül-zār ser-te-ser

19. El-kışşā yerleri gezüp ammā birincisi
Rıdvān-ı cinānı terkle anı edip maķarr

20. Cennet degilse ehli cināndan ħaber verme
Her dem hevāsı cānib-i firdevsden eser

21. Ehli melek-ḥaṣā' il dil-cū-yı dil-firīb
Mükrem lebib ü 'āqılı vü dānā vü pür-hüner
22. A' yānı 'avn ü merdümi hep nūr-ı çeşm ol
Dārü's-se'āde nām sa'ādet anı sever
23. 'Osmāniyān-ı Cem-ḥademüñ pā-yı taḥtudur
Kimdir şehenşehi dedi kim anda derler
24. Şāhen-şehi ḥalīfe-i ber-ḥaḥḳ-ı **Muṣṭafā**
Erkānı çār-'unşurı ez-nev-cevān eder
25. 'Abdü'l-Ḥamīd Ḥān şeh-i gāzī-i dīn-penāh
Ḥaḥḳ zātına verir be-her ān nuşret ü zafer
26. Ehl-i şudūrı-bes sebaḳ-āmūz-i kā'ināt
Ehl-i 'ulūmı 'ālim-i 'ilm-i Ebu'l-Beşer
- [7b]
27. Bi'l-ḥāşşa şeyḥ-i 'āmmē-i İslām u kuṭb-ı dīn
Müftiyy-i şer'-i **Aḥmed**-i devā-dār-ı dād-ger
28. Gılmān u ḥūr ḥācibi her esmā hep servüñ
Bāl-i melekle ferşdür ol her rü büm ü der
29. Ol dem ki 'izz ü şān ile yāver-i rikāb olur
Şān nürdür sürür ile **Ḳāf**⁸⁰ tağına çıkar
30. Altında esb-i edhemüñ ol necm-i sa' da baḳ
Hem āftāb ğıbṭa eder aña hem kamer

⁸⁰ Ṭūr [Der-kenār]

31. ‘ **Ankâ** şükûh u kâsvere şavlet peleng-i dü
 Āhū serīn-i heyûl-i heyûlâ ‘ iķâb-ı per

32. Mekşine ‘ ayni fāvûs-i ceşş eder ise
 Sen şanasın Burâķ-ı cināndur uçar gider

33. Çün ‘ âlem-i mişâlden ettim o şeb rucû‘
 Bu ‘ âlem-i şuhûd>a< gelip eyledim nazâr

34. ‘ Ömr-i ‘ azîz miydi o gece yâ şabâh-ı ‘ id
 Yâ şubh-ı ‘ id ü zevķ ede>r< ez-pây tâ be-ser

35. Anda sürûr u râhat-i cism ü ferâĝ-ı dil
 Anda ne ĝam ne ‘ acz ü ne aĥzân ü ne keder

36. Nāsûta ric‘ atüm ile ta‘ bîrûñ istedüm
 Etti mu‘ abbir ey felek-dāniş ü hūner

37. Kâlmakdan ise hâk-i mezelletde tırma git
 Sū-yı bihişt-zâr-ı sünbûle et sefer

38. Düşde ne gördüñ ise gürürsün velî amān
 Bâb-ı meşîhat’e edebûñle gir el-ĥazer

39. Anda ĥuzû‘ u ĥaşyet ile her gedây ü bây
 Ĥuz‘ u’r-riķâb ü nâkisü’l-ebşâr olup girer

40. Cā-yı Hüdâ vü menba‘ -ı İslām andadur
 من انكر الهدا وثولى فقد كفر

42. Anda bulursun a‘ zam-ı dünyâ vü dîni baķ
 Çeşmüñ muĥassenât-ı cihân-dil neler görür

43. Git ıurma gr otur da hemn dş ayağına
Hşk  rhını et srme-i başar

44. Şeb-hyr  prs v Ra' f u Raĥım'dr
Her işde Fahr-i 'lem'e o ittib' eder

[8a]

45. Zhd  şalh u t' at  taĥv v dn ile
Şer' -i şerif-i **Aĥmed-i Muĥtr**'a verdi fer

46. O Şems-i smn-ı vef dğeri seh
O baĥr-i 'ilm  ĥikmet olup başkası Şems

47. Mişbh-ı dn veliyy-i ni' am muřliĥ-ı mem
Hş-ıtab' u hş-ed v hş-aĥvl hş-siyer

48. Kehf'l-emn ĥalk-ı Hud>< mazĥer-i Hd
ĥall-i mşkilt-ı rumzt-ı baĥr u ber

49. Ĥilm  ĥay v 'adl  'ulmuĥ ĥkmni
Her cri **Ćr-Yr**'dan almıř menba' u 'z-zfer

50. 'Aĥd olamaz meşmede b-ı 'afen olur
Nesl-i 'ad-yı bed-gheri olsa ger pser

51. Destinde ĥme bl-i mel'ik ola n'ola
Fetv yazanda rĥ-ı '**Uĥrid** elin per

52. Eslfi geĥdi 'ilm  'amel 'adl  dd ile
Sbĥn nnde nbiĥa-s boyun bker

53. Akza'l-kuzāt-ı haṭ-i dāniş olur hemān
Ednā müderris üzre eger kılsa bir nazār

54. Ey cā-nişin-i Ḥazret-i Nu' mān ü ğavş-i dīn
Nu' mān ü ğavş'a şer' dur ' Akke selām eder

55. Sen kenz-i fiḫ u baḥr-i ' ulūm-ı ledünnisin
Fıḫ-ı şerif'i münkir olan şanıdır heder

56. Sen behre-dār-ı feyz-ı Hudā olduĝuñ için
Kim gördü bir daḫıka seni oldu behre-der

57. Araya gelse ḳande beyān-ı bedi' uñuz
Bil baĝlamaz ḫalāvetine nāy-ı niş-ger

58. Dest-i devletiñden ister amān rūḫ-ı baḥr ü kān
Bī-ibr-i raḫmetüñ şadef hiç beslemez güher

59. Memnūndur Hudā vü rasūl ü ḫalifesi
Zātından ey ' adālet ile şānī-' Ömer

60. من لاق يا ملاز اليكم فقد نجا
او جاه مذنب بحماكم قد اغتفر

[8b]

61. Dermānī-i ḫavālī der-gāhuñ ' işḳına
Oldum ṭarīḳ-ı şevḳ-ı ḫuzūruñla bī-siper

62. Geldi ḫuzūra ' Āşım idāre-i ṭayy edip
Baḥr u ber ü şaḫarī bī-leb ḫuşk ü dīd-i ter

63. Bî-hâb ü pür-ta‘b idüm ammâ ki hamd ola
Geldim huzûra gitti ta‘ab qalmanı seher

64. Rûz-ı ezelde ‘abdüñ idüm ben anıñ için
Bî-ihtiyâr kulluğuna bağladım kemer

65. Şi‘rüm ‘arûs-i hacle-i nâz u niyâzdur
Hüsniye nâz ü hüsniye kabûli niyâz eder

66. Maqbûl olunca bir kuluñ anı bi-lâ kemâl
Elbette celb eder buraya sâ‘ik-ı kader

67. Sihr-âferin nazmum u mu‘ciz-nümâ velî
Evşâfına gelince tecerrübini tutar

68. Me‘mûl-i ‘âcizânesi budur bu aḥḳaruñ
Mevlâ-yı der-gehüñ ola her şâm u seher

69. İbrâmı geçdi ey kalem işrârüñ el verir
Nevbet-i du‘âya geldi du‘â et şenâ yeter

70. Tâ var cihânda şervet ü iflâs u cehl ü ‘ilm
Sûd ü ziyân ü mâtem ü şâdî vü huşk ü ter

71. ‘Ömrüñ ziyâd ü ‘iṣ-i cihânuñ müdâm ola
Sûduñ keşir şervetüñ efzûn bi-lâ keder

12

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Yaḳaḳa mı yâ Rabb bu mâr-ı rü‘yâ-yı rûḥ-efzâ mıdur
Bulduğum ni‘met ‘ayân yâ hâb yâ sivâ mıdur

2. Kevkebüm bālā ‘**Utārid** ṭālī‘ um baḥtım bülend
Necm-i sa‘ dum **Zühre**-i çengī mi yā şa‘ rā mıdur

3. Oldu maḥmūdu’l-maḳāmum menzil ammā bilmedüm
Beyt-i ma‘ mūr-ı felek yā günbed-i ḥazrā mıdur

4. Ben ki oldum bu maḳām-ı rütbeye mesrūr u şād
Şormazum ben dāḥi bu bālā mı o vālā mıdur

5. Şimdi çün ḥāb u ḥayālüm oldu gerçekden ‘ ayān
Cāmı şun sākī mey-i gül-bün mudur şahbā mıdur

[9a]

6. Zülf-i rūyuñ küfr ü ĩmān olduḡun bildüm velī
Leblerin ‘ unnāb-ı ter yā la‘ l-i ġam-fersā mıdur

7. Şun da āḡāḥ et beni rāz-ı nihāndan sākīyā
Şorma bu deyr-i me‘ ān yā **Mescidü’l-Aḳşā** mıdur

8. Şād-mān etti beni cāmuñ velī ḥayretdeyüm
Cām ü destiñ māh-ı vaḥ-ver yā **Yed-i Beyzā** mıdur

9. Kendimi bir yerde buldum feyż-ı cāmuñdan senüñ
Bilmedüm cennet mi yā cennetden o a‘ lā mıdur

10. Bir sevād-ı a‘ zāmı gördüm velī fark etmedim
Ka‘ betü’l-āmāl yā dünyā vü mā fī-hā mıdur

11. Ābı kevşer sengi gevher ehli hep ġilmān u ḥūr
Ḥāki ‘ anber merzbūmı aḥrecü’l-mer‘ ā mıdur

12. Bir dahā a‘ zam binā gördüm hayāl ettim ki bu
Āsmān-ı salṭanat yā ‘ arş-ı rūḥ-efzā mıdur

13. Bir behiṣṭi Āb-ı **Hızr** içinde buldum şormadum
O behiṣṭi ṭavf eden kevşer midir deryā mıdur

14. Ol ḳadar bildüm ḫilāfet zeylini būs ettiler
İki deryā bilmedim ‘ aşık mıdur sevdā mıdur

15. Medd-i Bis’ mi’ llāh derler ḫırz içü>n< yāḥöd hemān
Ḥāris-i genc-i ḫilāfet iki ejderhā mıdur

16. Zengi vü çini-ğulām-ı pā-yı taḫt-ı pādşāh
Yā nişār-ı rāha iki baḫr-i gevher-zā mıdur

17. Söyledim yā Rabb bu taḫt u cāh ‘ idiiyen midür
Yā serār-ı cā-nişān-i şāh-ı evārnī midür

18. Ḥamd ola gördüm **Sitambul**’ı daḫī şorar mıyum
Başḳa bir dār yoḳ mı **Cābülḳā** mı **Cābülsā** mıdur

19. Çeşm-i cānla ol ‘ azīmü’ş-şān şehensāhı görüp
Vehm edip **Cemşid** mi **İskender** mi yā **Dārā** mıdur

20. Şānı ekberden fizūn gördüm hemān dem söyledüm
Āsmān-ı mecdiyā mihr-i cihān-ārā mıdur

21. **Māh-ı Ken’ ān** şems-i tābān rūḥ-ı insān ‘ aḳl-ı küll
Yā ziyā vü nūr-ı çeşm-i **Ādem** ü **Ḥavvā** mıdur

22. Şad-hezārān şā’ ir-i şirīn-zebān vardur velī
Her biri mānend-i ‘ **Āşım** ṭütī-i güyā mıdur

23. Söylemez söyletmeyince tab^ç-1 tekdüm meger
Tüti-i bağ-1 medîh-1 şâh-1 bî-hem-tâ mıdur

[9b]

24. Hâzret-i ‘ Abdü’l-**Hamîd Hân** câ-nişîn-i **Muştafâ**
Dest ü tîğî-kehkeşân u baħr-i rûh-efzâ mıdur

25. Bâr-gâh-1 ‘ arş u ferşi reşk-i firdevs-i berîn
Cây-gâh-1 nûr-bahşî sine-i **Sînâ** mıdur

26. Maħz-1 feyz-1 şeş-cihât u çâr-erkân u se-rûh
Aşl-1 ‘ aql-1 rûh-ılevh u cân heft-ânâ mıdur

27. Meşriq-1 şubh-1 hilâfet âftâb-1 salţanat
Neyyir-i evc-i imâmet kıble-i dünyâ mıdur

28. Ey hilâfet pây-gâh ey şâh-1 gerdün cây-gâh
Rîz- rânında cihân mı yâ cihân hîmâ mıdur

29. Eşheb-i gerdün-1 gerdân yâ **Burâk**-1 berç-1 seyr
Nesr-i tâ’ir çerh sâ’ir **Ķâf** yâ ‘ **Ankâ** mıdur

30. Kûh-1 **Ķâf** üzre şu^ç â^ç -1 mihr-i tâbân mı yaħûd
Pâdsâh-1 hürşîd ü kâf-1 esb revân mıdur⁸¹

31. Ķuţb-1 ‘ âlem mi kemâlün ey sipihr-i ‘ adl ü dâd
Şems-i tâbân mı cemâlün nûr-1 tavvâr mıdur

32. Vaşf-1 pākūn şaykal-1 tîğ-1 zebân-1 hâşş u ‘ amm
Medħūn olmazsa zebân âteş ü cân-güyâ mıdur

⁸¹ Beyit vezin bakımından hatalıdır.

33. Zülf-i nâhîd-i felek yâ tırta-i hûru'l-cinân
Yâ berât-ı luḫfuñ üzre la'lden tuḡrâ mıdur

34. Künh-i idrâkde hâ'ir ü âhuma derrâke-deng
Deşt-i na'tında meger pâ-yı hıred hû hâ mıdur

35. Şehr-yârüñ medhi ile şî' rini memdüh eder
Yoḫsa 'Āşım pür-hüner yâ şâhib-i da'vâ mıdur

36. Gevher-i nuḫku mudur âvîze-i çerḫ-i berîn
Yâ ziyâ-yı pür-şafâ-yı 'âlem-i bâlâ mıdur

37. Nuḫ-ı pâki var de'b-i ḡayb yâ ilhâmdur
Yâ ki ḫab'ı her cihetle 'âlden a'lâ mıdur

38. Bir du'â-yı müstecâb ilhâmı geldi hâḫıra
Bilmedüm mülhim-i mülk yâ Hâzret-i Mevlâ mıdur

39. Tâ miḫakk-i tecribeyle bildire naḫḫâd-ı dehr
Her-kesi 'asced mi yâhöd şaḫra-i şammâ mıdur

40. 'Adli olsun ol ḫader câhuñ ki Keyvân bilmesün
Şems ile hem-sâye yâhöd 'arşla hem-pâ mıdur

[10a]

13

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

1. ḫulû' etti çü şems-i salḫanat burc-ı ḫilâfetden
Cihân rû-şen zemîn gül-şen olup feyż-ı 'adâletden

2. Merāmına erip t̄ac ü nigīn sultān **Ḥamīd** ile
Vifaḡ-ı re'ıy-i ümmetden fetāvā-yı şerī' at'den

3. Çekildi kūşe-i nisyānda yatdı ḡud' ası dehrūñ
Uyandı 'adl ü inşāf u emān şubḡ-ı se'ādetden

4. Açıldı meclis-i millet bulup her nev' ümem rāḡat
Evet aḡkām-ı Ḳānūn-ı Esāsī'den semāḡatden

5. Çü zıllu'llāḡ bildi her ümem Sultān **Ḥamīd Ḥān**'ı
Şıḡıldı sāye-i 'adlinde ḡurtuldı ḡarāmetden

6. Ne zıllu'llāḡmış zıll-i hümā-yı salḡanat yā Rabb
Esīr-i ḡaydını āzād eder her dürlü miḡnetden

7. Çü bildüm ḡıdmet-i ḡāşş-ı ḡilāfet emr-i Bārī'dür
Esīri oldum aldum ḡaḡḡ-ı āzādı ḡükümetden

8. Ben ol ednā ḡulām-ı **Āl-i 'Oşmān**'um ki nazmumla
Teḡayyürde bıraḡdum cümle **İrān**'ı feşāḡatden

9. Velī ḡaddüm degül sultān-ı 'aşrı medḡ idem zīrā
Elinde ḡāmesi bāl-i melā'ıkdür belāḡatden

10. Ser-ā-pā 'unşur-ı pāki kemāl-i maḡzdur ḡaḡḡā
Dirāyetden 'adāletden mürüvvetden ḡazāḡatden

11. Cemāl-i āftāb-āsāsına dil mübtelā olmuş
Anuñçün terk edip **Baḡdād**'ı hep aḡşā-yı himmetden

12. Çü bildüm deḡr<-gehi fevz ü necāt-ı rüḡdur geldüm
Bırāḡdum ehl ü evlād ile aḡfādı ḡaḡḡatden

13. Ziyâret eyledim zât-ı **Rasûlu'llâh**'ı râğbetle
Huzûr-ı câ-nişîn-i hâşşına geldüm dehâletden

Der-Vâcibe-i İttibâ'-ı Hîlâfet-i 'Uzmâ vü Ta'zîm-i Der

14. Hîlâfet böyle bir emr-i 'azîmü's-şân-ı 'âlîdür
Çıkar mı kimse emrinde hâzer etsin ğarâmetden

15. Hîlâfet öyle zıllu'llâhdur ol zıll altında
Nice aq̄tâb ü evtâd ile abdâl var himâyetden

[10b]

16. imâmet-i ittibâ' ı ittibâ' emr-i Hâlik'dur
Hâzer etsin imâma uymayan yevm-i nedâmetden

17. İmâma hıdmet etmek şart u rükni hep emânetdür
Şaķiñ şanma emânet hıfzını fi'l-i hıyânetden

18. Hîlâfet ittibâ' ında birâz bir kimse çıkdıysa
O sâ'at mesh olmazsa cefâ o âdemiyyetden

19. Cihâduñ fırsatı düşdiyse bir kez dâhi ey millet
Komañ hâki 'adū alsun hıyânetden cebânetden

20. Ehad da'vâsı idi bu bizim düşmanla ğavgâmuz
Aña mânend ey bu cânib-i Hâllâķ-ı 'izzetden

21. Uhad'da ger biraz mağlûb oldu **Mefhar-i 'Âlem**
Şu'ûnî ğâlib oldu düşmedi hiç kadr ü kıymetden

22. Uhad'dan sonra buldu gün be-gün naşr ü fütühâtı
Hudâ hıfz eyledi Peyğam-ber'i ol dürli âfetden

23. Bu günden sonra gün günden ziyāde nuşretüñ artar
Saña ben bu beşāretle gelip Zāt-ı Risālet'den

Der-Fazīlet-i İslām u Teşci'-i Mücāhidin

24. Elā ey millet-i beyzā ' adūya eyleyen teblīğ
Ki bundan sonra nuşret bizdedir āsar-ı kudretten

25. Ni' am-i yevm le-nā var nevbet-i nuşret bizümçündür
Evet bī-şühedür bu dehr-i dār geçmez bu ' ādetden

26. Biz ol İslāmiyānuz vādi-i bī-āydan kalkup
Edip teşhīr dehr-i sāye-i fahr-i risālet'den

27. Biz ol kavmiz ki tevsī' ettik İslām'ın eḳālīmi
Cemī'-i şark u ğarb-ı dehr-i ahz ettik celādetden

28. Biz ol Şiddik-ı dīn-i ' Osmān'uz Fārūki seyf ile
' Alī-vārī cihād-ı kāfirān ettik şecā' atden

29. ' Adūmuz mekr ü tezvīrile bir terk-i edeb etse
Ḳalur hacletde şahş-ı bī-edeb gibi nedāmetden

30. Girer her laḫza bu yed-i Nebeviyye devletlerle cādū-veş
Şanarsın kim hum-ı ' isā'ya dalmışdır cebānetden

[11a]

31. Biz ol ejder-mişālüz kim ' Aşā-yı Mūsā-āsā
Anuñ hep sihrini ibtāl edip maḫz-ı besāletden

32. N'ola ger bir ' adū vaḫşī-mizāc insānlığa düşman
Girer bir mülke vaḫşet gösterip dönsün cehāletden

33. Biz ol kıavmüz vaıan uğruna rüh ile fidākāruz
Hamiyyet-iřtiyhāruz geçmeñüz ādāb-ı gayretden

34.   Arūs-ı hıacle-gāh-ı   iřimüz hıarb-i muhālifdür
Bizümçün řāhid-i zībā gelür hün-ı řehādetden

35. Evet {Hıubb-i vaıan İmāndandır}⁸² Ehl-i İslām’a
Hadīs-i mu  teberdür bu şehen-řāh-ı Risālet’den

36. Bize bālīn-i rāhat hāk ü hündür hıarb-i dūřmeden
Bize şevk-ı řehādet yeg gelürmiş hāb-ı rāhatden

37. Bize tōp gülleri hōř-ter gelür sīb-i zenahtāndan
Verir tōp gülleri zīrā niřān gül-zār-ı cennetden

İttiyhād-ı Der-Tahrīř-ı Millet Ber-Perestāri-i Hıilāfet-penāhi

38. Bize ğayret yarar iki cihānda imtiyhān ettim
Ki ğayret řāhibi hiç yerde dūřmez kıadr ü kıymetden

39. Çalış tahşin kıazan Fahtır-i Risālet’den ser-efrāz ol
Mu  ĩn-i ğāziyān ol kisb-i nām et dīn ü devletden

40. Bizüm ecdādımız kıanı vaıan hākiyle yoğrulmuş
Niçün bařsun   adū semm-i sūtürile   adāvetden

41. Niçün olsun řehīd anuñ mezārı mezra  -ı küffār
Niçün dāę-ı vaıanla kıalalum bī-vāye zilletden

43. Senüñ ebnā-yı cinsüñ güllere sine siper etmiş
Verir naqd-i hıayātı sen mu  ānidsin i  ānetden

⁸² Hadīs-i şerif: “Vatan sevgisi, imāndandır.”

44. Vatan taşıyla toprağı zer ü ziverden ahsendür
Bu zulm ü cevr ü zaħmetden gelir o   adl ü rāħatden

45. Uyan her laħza techiz-i cihād et bāri ey ğāfil
Utan hīlāf-ı   ālimden nübüvvetden hīlāfetden

46. Sen ol nūş ettiğın bāde hemān hūn-ı şhidāndur
Zemīn-i tāk edip tevdī   ini bāb-ı emānetden

[11b]

47. Revā mıdır senünçün ağlasın peyğamber ammā sen
Gülersin keyfle endiše et yevm-i nedāmetden

48. Hemān insāna insāniyyet elzem yoħsa her hayvān
Temennu   eyler ammā hālīdür feyz-ı ħamiyyetden

49. Tenevvür serv-i tūfāndan bāki mesākīnün
Yazıkdır olma ğāfil bir dem uyan ħāb-ı ğafletden

50. Keşif-vār olma bir kaftānda qalır tūl-i   ömründe
Bağ ejder kim verir her māh bir gömlek seħāvetden

51. Sen altunlar ile zevk eyleyüp ammā benī-nev   uñ
Ser-ā-pā fūls-i māhīdir vücūdı dāğ-ı ħasretten

52.   İbādu’llāha ħıdmet eylemek Allāh’adır ħıdmet
Ġuzāta nāşır olmağ yegdir her dürlü   ibādetden

53. Alāylarla mücāhidler girür **Firdevs**-i a   lā’ya
Nedāmetde qalır maħrūm ola feyz-ı şhidādetden

54. Şehīdīñ kanı hep gülgüne-i ruhsār-ı hūrāndur
Maķāmātı dahā a' lā maķāmāt-ı velāyetden

55. Cihād et cismi ķurbān eyle rūh-ı bāķi'ye zīrā
Bu cānāndan gelip o maķz-ı ahlāt u ķasāvetden

56. 'Azīz tut rūhuñı hār etme cism-i fāniye zīrā
Bu fānīdür o bāķīdir düşürme rūhı ' izzetden

57. Ƙafesdir cism ü cān şahīn-i ķudsīdir ölür bir gün
Eder terk-i ķafes ' Āşım bu şahīn zill-i dıyyıķden

58. Dahā terk-i ķafes etmezden evvel künc-i vaķdet tut
Du' ā et hazret-i şahenşehi çün hüsni niyyetden

59. Ma' āşım biñ ğurūşken nāgehān ' ömrüñ gibi gitdi
Teķā' üd ol otur sen dāhi ķurtul bu mezelletden

60. Fedā et rūhuñı hāk-i der-i ' Abdü'l-Ħamīd Ħān'a
Ola kim bulasın bir ' izzeti yümn-i hilāfetden

61. İcābet-gāha vāşıldur du' āmuz ' Āşımā zīrā
Ki me'mūruz Ħudā-yı Ka' be'den Zāt-ı Risālet'den

[13b]

14

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Lāne-i dīdemde bir şeb murğ-ı hānum açdı per
Merd-i çeşmümde oldı her müjem bir nişter

2. Öyle bir şeb zulmetinden zāyi' olmuşdı ufuk
Ħiç birden bulmaz idüm şubh-ı şadıķdan eşer

3. Nā-gehān kāṣānemi rū-ṣen edip bir māhruḥ
Ġıbṭa-ı ḥōr-ı cinān reṣk-i tebān-ı **Kāṣġar**

4. Pertevinden ṣaṣırup nā-ḩār ḥāk-i pāyına
Fevr ettim rū-yı eṣkūmden niṣār-ı sīm ü zer

5. Ṣordı n'olmuş ḥayf sen beg ehli 'ırfāna yazıḩ
Böyle ḩulm-i dehrden olsun zebūn bulsun keder

6. Didüm ey rūḩ-ı revānum böyledür her toġrınūñ
Ḥaṣmı olmuş ḩerḩ-ı kec-rev ḩanını etmiş heder

7. Söyledi müjde ile fem ebṣir bi-teṣrīfi'ıleṣī
Muṣṭarib deryā-dilinden kān medīdūñ bī-eṣer

[14a]

8. Ya' ni bīdār oldı baḩtūñ yāver oldı ṭālī' uñ
Geldi o zāt-ı muḩaddes kim seni dil-ṣād eder

9. Bir ḩiṭābıyla olur ṣad müṣkil āsān lā-cerem
Emrine tābi' ḩazā dil-ḩāhına ṭālī' ḩader

10. **Ḥıẓr**'dur birḩaç yāver dehr ve ḩākerbaḩt yār
Kām-baḩṣ u kām-kār u nām-ı dārū nām-ver

11. Ḥāmi-i dīn ṣādıḩ-ı devlet emīn-i salṭanat
Maḩv edip eṣrārı hep vaḩtiyle def' -i ṣer

12. Vālid-i cennet-mekātible 'adū-yı milleti
Ref' edip el-ḩaḩḩ fidā-kārāne ḩıdmet ettiler

13. Niçe düşmandan alup mülk-i tülk-i devleti

لو حش الله زان پدر شد بارك الله زين پسر

14. Hāşşa şirīn Āşaf-ı heycā şefīk ihvānı kim

Oldı şahrā-yı **Yemen** himmetleriyle pür-zafer

15. Cedd-ber-cedd baba-dem şāhib-i seyf ü sinān

Çahramān-ı rezm-dān ü mülk-rān u dād-ger

16. Faḥr-i bābān Āşaf-ı devrān vezīr-i bī-naẓīr

Dāver-i keyhān ḥidīv-i kām-rān nūr-ı başar

17. Ya' ni 'Abdu'llāh Pāşā vālī-i vālā-nişān

Geldi bā-emr-i ḥilāfet **Başra**'yı itdi maqar

18. Münkirile muḥlişı ber-dār u ber-ḥūr-dār ola

Tā ki tāvīr ü ra' iyyet şimşād tā vermez şemer

19. Bendesi 'Āşım cesāret eylemişdir yoḥsa o

Kim ola öyle müşīr-i bī-naẓīri medḥ eder

20. Dest-i ḳudretten biçilmiş vālīlik endāmına

Ḥaḳḳ muvaffaḳ eyleye yāver ola **Ḥayru'l-Beşer**

21. Ḥōş du' ā-yı müstecāb oldı bu ta'riḥ-i rezīn

Başra 'Abdu'llāh Pāşā maḳdemiyle bula fer

[14b]

15

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Behār-ı ḥurremī ez-nev çemen pīrā-yı taḥsīndür

Be-nāmīz ü cihān feyzıyla hep güyā-yı taḥsīndür

2. Mübârek-bâde gelmişdür hıdîv-i dehre ânuñçün
Aña güller bütün şaff-beste-i âlâ-yı taḥsîndür

3. Cenâb-ı dâver-i dîn ‘ **Abd-i Raḥmân Âşaf**-ı devrân
Gül-i bâğ-ı ‘ âlî nev-bâde-i âbâ-yı taḥsîndür

4. Çemenler lâleler güller semenler tâze sünbüller
Gül-i ruḥ-sârına hep yek-dehen gūyâ-yı taḥsîndür

5. Biçilmiş câmedür endâmına şan bende-perverlik
Ki ḥurrem ü fikret ü re’yi cihân-ârâ-yı taḥsîndür

6. Güzeldür geşt-i gül-zâr-ı çemen bi’l-ḥâşşa ‘ahdinde
Hevâsı nev-behârûñ cisme rûḥ-efzâ-yı taḥsîndür

7. Çemen şaḥt-ı zümürüd oldı sulṭân-ı güle şimdi
Güli bülbül öger taḥsîn ederse câ-yı taḥsîndür

8. Unutmaz şâhımız taḥsîn-nüvîsân-ı belîğâñı
Ki zirâ maḥşad-ı ‘ âlîleri a’ lâ-yı taḥsîndür

9. Nedür yâ Rabb bu ḥâşşıyyet bulunmuş lafz-ı taḥsînde
Ḥoşâ ol vâli-i vâlâya kim mevlâ-yı taḥsîndür

10. Rumûzât-ı şeb-i **Eymen Vadi** pūr-ı ‘ **İmrân**’a
Nümû-dâr eyleyen hep sîne-i **Sînâ**-yı taḥsîndür

11. O rütbe kisb-i taḥsîn etti taḥsîn zât-ı pâkinden
Bütün seyyâre-gân ḥürşîd-veş cerbâ-yı taḥsîndür

12. Olur naḥl-i ümîdüm ‘ **Âşımâ** bu def’ a bâr-âver
Çü îmâ-yı kaşîdem lafz-ı ḥoş-ma’ nâ-yı taḥsîndür

[15a]

16

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

1. Yine erdi behiştün çağıdur ey mäh-ı mihr-ārā
Senünçün bu gülüm reşk-i **İrem**'dür tûde-i ğabrā

2. Nazar kıll nev-behāra cilvedür serv ü reyāhine
Ki sensüz mest kılmaz bāde yoğdur neş'esi şahbā

3. Açıl ey gönçe-fem şimdi behişt-ābāddur **Bağdād**
Zemān şād u zemīn gülşen gülistān cennetü'l-me'vā

4. **Raşāfe**-hacle-ğāh-ı **Āşaf** u **Cem Kerh** cennetdür
Vasaḫda cedvel-i Dicle eder kevşerligi icrā

5. Bezenmiş nev-^ç arūs-ı ḫaḫḫ-ı **Zevrā** niyāz eyler
Ola kim meyl ede ruḫ-sārına o **Dāver-i Dārā**

6. Çü güş etti bu nev-āyīn zemīni benden ol dilber
Dedi sen nerde evşāf-ı ḫıdīvi nerde ey şeydā

7. O bir şems-i vezāret maḫla^ç-ı şubḫ-ı se^ç ādetdür
Münevver oldı nūrundan dünyā vü mā fī-hā

8. Didüm ey şūḫ-bende mantıḫum mu^ç ciz-nümādur hep
Kelāmum mu^ç ciz-i **İse'bn-i Meryem**'le olur hem-pā

9. Dedi ey şad-hezārān āferīn **Āşım** bu nuḫkuḫla
Sen ey üstād-ı kāmīl ^ç ārif-i küll ma^ç den-i inşā

10. Cenāb-ı **Dāver**'e maḫşūş bir medḫiyye inşā kıll
Ne istersen dem-i vaşlında lā-bed eylerüm icrā

11. Hezārān iştıyākıle emre imtişāl ettim
Hemān tecdīd-i maṭla^ç eyledüm raġbetle bī-pervā

12. Gel ey gül-cām-ı mey şafā virmez ebed zīrā
Hūzūr-ı **Āşafī**’dür bu ayāġuñla gel ey minā

13. O **Āşaf** kim ħudūmiyle feraġ **Bābil Medāyin** şād
Fırātı **Dicle** mesrūr u **Raşāfe** cennetü’l-me’vā

14. Şehen-şāh-ı cihān re’y-i rezinī iġtizā >eder<
Hemānā cānib-i **Dārū’s-Selām’a** oldı reh-peymā

[15b]

15. ‘**Irāk**’ı re’yine teslīm ü isrāsında tebriken
Oġundı etme mümtāz-ı {**Sübġāne’llezī esrā**}⁸³

16. ‘Azīmet çerġını taġrīk edince her nūr ħayyden
Tilāvet oldı {**Bismi’llāhi mecrā-hā ve mürsā-hā**}⁸⁴

17. Sen ey şıblü’l-esed necl-i velāyet mefġar-i millet
Selīl-i ħānedān-ı ‘ilm-i **Aġmed** şadr-ı mülk-ārā

18. Nesīc-i ‘ankebūta döndi dir^ç-i ehl-i tuġyān hep
Senüñ baṭşuñla olmış leylī⁸⁵ yevm-i {**Baṭşete’l-kübrā**}⁸⁶

19. Niyāzı zīver-i i‘mār rayb-i ‘adl ü re’fetdür
Anıñcün ġāzelenmiş ħacle-i nāz içredür **Zevrā**

⁸³ *Kur’ân-ı Kerîm*, İsrâ Sûresi, 17/1: “Gece yürüten Allâhü Te’âlâ’yı tesbîh ederim. ”

⁸⁴ *Kur’ân-ı Kerîm*, Hûd Sûresi 1/41: “... Yürümesi de, durması da Allâh'ın adıyladır...”

⁸⁵ Öncesinde, “ ‘İlm-i Aġmed” ibâresi yazılmış ve işâretlenmiştir.

⁸⁶ *Kur’ân-ı Kerîm*, Duhân Sûresi, 44/16. : “Pek şiddetli, satvetli bir tutuşla tutacağımız [gün...]”

20. Sen ol zāt-ı muḳaddessin hemāre ‘ālem-i zerde
Senüñ ceddünle keşf oldı rumüz-i {‘Alleme’l-esmā’}⁸⁷

21. Hasebce ‘ālim ü ‘ādil nesebce seyyid ü kāmīl
Senüñle faḫr eder **Ḥaydar** olur **Zehrā** neşāt-efzā

22. ‘Irāk’a vāli olduñ Ḥaḳḳ mübārek eylesün zīrā
Saña maḫşüşdur emn ü emān ey vāli-i vālā

17

Mefā’ılün Mefā’ılün Mefā’ılün Mefā’ılün

1. Zihī şāhen-şeh-i rü-yı zemīn sultān-ı baḫr u ber
İmām-ı ‘ādil ü bāzil mu’īn-i cādār peygamber

2. Hılāfet taḫtını ol rütbe bālā eylemiş andan
Eger bir gevher irse olur mihr ü mehe hem-ser

3. O bir ḫāk-i ḳudūm-i meymenet-melzūmı nevbetle
Gehī **Ṭuğrul** gehī **Dārā** gehī **Sencer** gehī **Ḳayşer**

4. Şadā-yı na‘ra-i tōp u tūfeng-i ‘askerīsinden
Buluṭlar ra‘d u berḳile zemīn ü āsmān ditrer

5. ‘Adū-gāhı ḳarār-gāhı şarar ḫūb hücūmundan
Anuñçün rü-siyeh ḳaldı nedāmetden benī-aşfer

[16a]

6. Mevālīd emrine tābi‘ ‘anāşır re’yine ṭāyi‘
Cihāt-ı sitte şeş-ḫān tōplarından el-emān söyler

⁸⁷ *Kur’ân-ı Kerīm*, Bakara Sûresi, 2/31: “Ve ‘alleme Âde’l-esmâ’e... ”: “Allâh, Âdem’e bütün varlıkların isimlerini öğretti...”

7. Cemî' -i bahr u berde öyle emr ü nehyi cārîdür
Buluğlar bād-bān emriyle tağlar cümlesi lenger

8. Mu'în-i dîn-i mübîn rāh-ı haqq ' Abdü'l-Ḥamîd Ḥān kim
Tırāz-ı taht u tāk-ı Āl-i ' Osmān āftāb-efser

9. Ricāl-i devletüñ üşādıķine emr idüp gelsün
Bu dāru'l-evliyāyı eylesün ābād u şāhib-fer

10. Oğundı ol zemān deryāya {Bismi'llāhi mecrā-hā}⁸⁸
Tilāvet oldı {Sübḥāne'ilezî}⁸⁹ oldı Ḥızr rehber

18

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. İşitdi çün ' arūs-i bîkr-i Zevrā şād-mān oldı
Velî bir āh çekdi ' aşık-āsā yandı huşk ü ter

2. Bu gün şeyḥum cevān amma ki yazık gencligüm gitmiş
Züleyhā-vār Yūsuf ḥasretinden seyr edip söyler

3. Beni ḥalk edeli Ḥaqq öyle şeyḥi görmedüm lākin
Ne ḥāşıl o cevān men pîr ü o şebāz-ı dîn-peyrev

4. Teni ol ḥüsn ü ān endām u luṭf u nāz u dilberlik
Cevān ü nāzik ü ra' nā vü rengin olduğum günler

5. Uṭanup şerm ü ḥacletle niçün maḥv olmayum şimdi
Ne yüzle göreyüm ol şāhı ben bî-nūr u o enver

⁸⁸ *Kur'ân-ı Kerîm*, Hûd Sûresi, 11/41: "... Yürümesi de, durması daAllâh'ın adıyladır..."

⁸⁹ *Kur'ân-ı Kerîm*, İsrâ Sûresi, 17/1: "Allâhü Te'âlâ'yı tesbîh ederim..."

6. **Züleyhâ**'sı idim ben hayliden ol **Yūsuf**-ı şānī
Meger himmet ede genc olayım bā-nāz u bā-zīver

7. Dedim havf etme anda bir velāyet var isterse
Senüñle biñ harāb u pīri ābād u cevān eyler

8. Olur āşār-ı hayrından ' **Irāk** āsūde vü ma' mūr
Medāyin, cennet ü **Bābil İrem Zevrā** mehīn kişver

9. Vezīr-i ' ādil ü munşif hıdīv-i hükmrān ' **Ākif**
Şalāh-ı devlete maşdar medār-ı millete mişver

10. Semā-yı ' aql-ı küll deryā-yı ' irfān ' arş-i rif' atdür
Nedīde cān başarda nūr u dilde hikmet ü cevher

[16b]

11. Nizām-ı mülk ü milletdür kıvām-ı dīn ü devletdür
Cihān-ı cūd u haşmetdür hıdīv-i dehr ü dīn-perver

19

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Senüñçün ey hıdīv-i pāk-i dīn ey ma' delet-güster
Olur bir nīm işāretle zemān a' vān zemīn leşker

2. Qalursa düşmanıñ ger cāvidān yoqdur ' aceb zīrā
Qabūl etmez ecel o cān-ı nā-pāki qalır muştar

3. Hilāfet maşlahatından āsmān mışr-ı **Zevrā**'da
İki necm-i se' ādet cem' olup mānend-i māh-haver

4. Biri bedr-i emāretdür biri şems-i vezāretdür
Müşīr-i cünd-i sādīs o bu hūrşīd-i cihān-perdür

5. Budur rûh-ı revân şimdi odur cân-ı cihân el'ân
Eger var bir mücessem rûh u varsa cânda bir peyker

6. Müşirüñ nisbeti zât-ı hıdîv-i dâd-râna gele
O nisbetdür ki buldı zât-ı peygamber ile **Haydar**

7. Huşûşâ mîr ü fer ol fidâkâr-ı melek-sîret
Kirâmü'l-kâtibîn andan alur ta' rîfîni defter

8. Şadâkatde benî-nev' -i beşerde görmedüm mişli
Evet tevfiķ-ı talîfanuñ oldı kendine rehber

Tecdîd-i Maṭla' Der-Teğazzül-i Maṭbû'

9. Niğârâ serv-i bostân bir ayağ üzre seni bekler
' Arûsân-ı çemen hep rü 'yetüñçün piş-nazardurlar

10. Açıl ey gönçe-fem şimdi behişt-âbâddur **Bağdâd**
Zemân şâd u zemîn gülşen gülistândur cihân yek-ser

11. Leb ü dendân ü zülf ü hâl ü haṭṭ u perçemüñ cânâ
' Aḳîķ u lü 'lü ' ü reyḥân >u<⁹⁰ zümürürüd nâfe vü ' anber

12. Gel ey gül-bâd cümle bâde-i gül-rengi şun ammâ
Hużûr-ı **Âşafî**'dür bu ayâğuñla gel ey dilber

[17a]

13. Raşâfe ḥacle-gâh-ı **Âşafî**'dür **Kerḥ** cennetdür
Vasaṭda **Dicle** kevşer oldı ey mâh-ı melek-manzar

14. Bezenmiş nev-' arûs-ı haṭṭ-ı **Zevrâ** niyâz eyler
Ola kim meyl eder ruḥsârına ol **Âşaf**-ı şaff-der

⁹⁰ Bu beyitte bir hece fazladan kullanılmıştır.

15. Çü kūs etti bu nev-āyīn zemīn oldı büt-i ʔannāz
Dedi sen nerde evşāf-ı hıdīvī nerde ey aḥḳar

16. O bir şems-i hidāyet maṭla^ç -ı şubḥ-ı se^ç ādetdür
Benüm vaşşāf u ḥassān semiyi-yi zāt-ı peygamber⁹¹

17. Dedim ā şūḥ-bende mantıḳum mu^ç ciz-nümādur hep
Kelāmum mu^ç ciz-i ‘İsā’bin-i Meryem’le olur hem-ser

18. Benüm siḥr-āferīn ‘Āşım ki ḥāmem şāḥ-ı ʔübā’dur
Benüm vaşşāf u ḥassān semiyi-yi zāt-ı peygam-ber

19. Didi ey şad-hezārān āferīn ‘Āşım bu nuṭḳuñla
Sen ey üstād-ı kāmīl ‘ārif-i küll ma^ç den-i cevher

20. Cenāb-ı Dāver’e maḥşūş bir medḥiyye yazduñsa
Olursın peyk-i cān zī-rütbe mesrūr u şāḥib-fer

20

Mefā’ ilün Mefā’ ilün Mefā’ ilün Mefā’ ilün

1. E yā faḥra’l-vülāḥ ey Dāver-i deryā-dil-i şaff-der
Hemāre Sūre-i {İnnā feteḥ-nā}⁹²dur saña rehber

2. Sen ol zāt-ı muḳaddessin şehen-şāḥa muşaddaḳsın
Ḳamu işde muvaffaḳsın >her<⁹³muvaffaḳ işe ḥāver

3. Verip ber-bād ḥāk-i ‘āşiyānı āb u āteşle
Edip şāhenşehi ḥōšnūd ve olduñ ‘arş ile hem-ser

4. Milelce ‘ayn-i raḥmetsin düvelce maḥz-ı ḥikmetsin
Zemīn-ārā zamān-pīrā cihān-dār u gāzanfer-fer

⁹¹ Der-kenār: “Anuñ nūr-ı cemālinden güneş kisb-i ziyā eyler”

⁹² *Kur’ân-ı Kerîm*, Fetih Sûresi, 48/1: “Muhakkak biz fetih nasîp ettik...”

⁹³ Bu beyitte bir hece eksik kullanılmıştır.

5. Hâkîm ü hâkim ü bâzil şefîk u râhim ü ‘âdil
Şecî‘ u maqdem ü fâzil hüner-mend ü hüner-perver

6. Eger gerdün eger ezmân muvâfîk re’yüñe her ân
Kazâ tâbi‘ kader tayi‘ zafer rehber Hudâ yâver

7. O günden şâhib-i seyf ü kalem olduñ be-cân ü dil
‘Utârid’le Zühâl oldu saña fermân-ber ü çâker

[17b]

8. Cemî‘-i mâ-sivâyı taḥsîne hep muhtâcdur ammâ
Sen ol zât-ı mükerremsin olur taḥsîn saña yâver

9. İlähî tâ semâdan rû-yı ğabrâ rûşen ü şendür
Hudâyâ tâ ki meh hürşidden kisb-i ziyâ eyler

10. Ola tâ âḥşicân-ı bâr-dâr-ı âbâ’-i ‘ulvîden
Ala nâ-çâr mâderden mevâlîd-i şelâşe fer

11. Hem-âre rûz u şeb sâ‘ atbe-sâ‘ at dem-be-dem olsun
Saña Hâkḳ reh-ber ü yâver mu‘înüñ sâķi-i kevşer

21

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

1. Oldı **Bağdād** yine ğıbṭa-i çîn-i reşk-i **İrem**
Kerem et sâķi-i gülçehre budur vaķt-i kerem

2. Muṭribâ vaķt-i ṭarab geldi muġnî kerem et
Raḥm kıl ney-zen amân bir nefes et demdür dem

3. Şādī-i maḳdem ol zāt ki nām-ı pāki
 ʿ Arş-ı aʿ lāʿda olur ḳadri pākīze-şiyem
4. ʿ Aḳl-ı küll feyz-ı Ḥudā şems-i hüdā cevher-i maḳz
 Baḫr-i dil kân-ı kerem faḫr-i ümem şîr-i **Acem**
5. Farz-ı ʿ ayn oldı bu şādī ü feraḫla ʿ **Āşım**
 Bir ḳudūmiye ğazel tarḫ ile بی لا و نعم

22

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Nā-gehān bir şanem-i ğonce-leb-i ḥām-i fem
 Öyle bir nāzile şayd etti beni vaşf edemem
2. Kāküli dām-ı belā her müjesi tîr-i ecel
 Zülfi pā-yı ḥurde-i silsile-i ḥam-der-ḥam
3. Daḫi gül ebrū-gān sîb-i zeḳan ğonce-dehen
 Pîrehen-çāk ü perîşān u ğazab-nāk ü düjem
4. Ğazab-ālūde olup ḫırşile ağlar sızlar
 Şanki gül üzre aḳıdur ḳaṭarāt-ı şeb-nem
5. Gezdirir nergis-i fettānını boynımı daḫî
 Eder aḫzānla tekrār u tilāvet her dem
6. ʿ Aḳl-ı küll feyz-ı Ḥudā şems-i hüdā cevher-i maḳz
 Baḫr-i dil kân-ı kerem mîr-i ecel şîr-i **Acem**

[18a]

7. Dedim ey māye-i cānum bu kimüñ midḫatidür
 Böyle derdüñ olup ey şāhid-i müşġîn-perçem

8. Dedi ebsem ol anadan bu veliyy-i ni‘ metüñ
Medhidür herkese bildirmesi lâıyık göremem

9. Velî bir buse bunuñ kâ’iline nezr ettim
Şimdi bilmem kim olup dāmını tuşam muhkem

10. Dedim ol kimse benüm ‘**Āşım**-ı şeydâ kuluñuz
Dedi senden bu maqālâtı taşdıķ edemem

11. Meger ol vaķt ki bir kıt‘ a-i ta’rîh-i rezîn
Nazm olup ben de kılam nezrümü îfâ dâ’im

12. Kalem al dürr-i girân-mâyeyi nazm et lâkin
Dürr-i mengüşuma mânend ola بی لا و نعم

13. Eylediñ sec‘ iñi çün mîm-i dehānum min-ba‘ d
Elif-i kıddime sec‘ üñ ola bî-zāyid ü kem

14. Şevķla ben daħi ‘ummān-ı hayāle taldum
Berānuñ gevher ile taşraya geldüm der-dem

15. Oldı bā-emr-i hilāfet çü vilāyet icrā
Çıkdı heft aķtere hep zezeme-i {**Yā büşrā**}⁹⁴

16. Āsmān müjde-resān oldı zemîn mest-i neşāt
Dicle hep mâ’-i hayāt oldı **Fırāt** āb-ı beķā

17. Oldı **Kerķ** ile raşāfe bu **İrem** o cennet
Oldı **Rıdvān**-ı cennāt haķt-ı ehl-i **Zevrā**

⁹⁴ *Kur’ân-ı Kerîm*, Yûsuf Sûresi, 12/19: “Müjde! Müjde!”

18. Geldi bā-ḥaşmet ü cāh **Āşaf-ı Dārā** der-bān
Ya' ni **Dāver-ı** cihān Ḥāzret-i **Ḳadri Pāşā**

19. Ḳālī' -i zūlm ü zalel maşlah-ı envā' -ı milel
Ḳāmi' -i ğadr u zelev **Dāver-ı** ferḥunde-edā

20. Ey ḥudīv ey şerefü'l-mülk senüñ medḥine ben
Ebkemüm līk faşīḥum çü idem ḥayr-ı du' ā

[18b]

21. Biz bu terk-i zemini ebnā-yı cihān olduḡça
Şeref-i zāt-ı şerīfünle şen olsun dünyā

22. Buldı ḥayşiyet ü ḳadr ü şeref ehl-i **Baġdād**
Oldı hep mülk-i **Medā'in** ile **Bābil** ihyā

23. Bāġ-ı dād oldı yine ma' deletünle **Bāġdād**
Faḥr eder ḳadr-i ḳudümünle maḳām-ı **Kisrā**

24. Saña yardımcı ola luḡf-ı Ḥudā feyz-ı Rasūl
Saña fermān-ber ola ḥükm-i ḳader imzā-yı ḳazā

25. Ḥamd ola cānib-i ḥallāḳ **Ḥamīd'** den oldı
Ḳadrli **Āşaf** ile ḳadr-i vilāyet bālā

26. Böyle ta'riḥ-i rezīn yeg düşer elbet ' **Āşım**
' Adl ile oldı' **Irāḳ** vālisi **Ḳadri Pāşā**

23

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Ola ' **Abdü'l-** **Azīz Ḥān** ile yā Rabb dehr-i şāḥib-fer
Ki oldı dīn ü devlet re'y-i midḥatle ziyā-güster

2. O şāhen-şāh-ı bī-hem-pā bu şadr-ārā-yı bī-hem-tā
Bud>ur< ser-dār-ı her server odur cā-dār-ı Peyğamber

3. Odur hākān-ı baħr u ber budur a‘ dāya zor-āver
Budur her millete mefħar odur sultān-ı her-kışver

4. Eger bir kaçreye meyl ile baķsa kaçre deryādur
Deger deryāya kaçrile baķar deryāyı maħv eyler

24

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

1. E yā faħr-i şadāret ey hıdīv-i a‘ zam-ı şaff-der
Hızır rehber saña fermān-berün **Dārā** vü **İskender**

2. Sen ey şems-i vezāret cān ü devlet melce‘-i millet
Senünle faħr eder cümle düvel imdād-res-i **Dāver**

3. Dimā‘-i řāğıyānla berri baħrı ettik evet ehem
Senün fermān-beründür cümle nār u āb u baħr u ber

[19a]

4. Sen ol **Āşaf**-nijād-ı baħr-i himmetsin keff-i cūduñ
Eder baħrı perişān ebri maħzūn ma‘ deni mużtar

5. Dü fetħuñ ħayr u seddün şānī-i Sedd-i **Sikender**’dür
Mübārekdür bu fetħ u seddün ey şānī-i **İskender**

6. ‘Uşātı hep helāk ettiñ tüfeng ü tōp ü şeş-ħānla
Şerāre-vār u āteş-bār u āteş-ħār u āteş-ħōr

7. Bu aħz-i intikāmuñla Rasūl’i şādmān ettiñ
Dedi **Zehrā** saña عفاك احسن الله dedi **Ĥaydar**

8. Gelüp ehl-i ‘abā taḥsīn eder ‘**Āşım** bu ta’rīḥi
Hüseyn’denşu keseni şuda kesdi midḥat-i **Dāver**

25

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

1. O günden kim **Muḥammed Muştafā** şāhib-livā oldı
 Vücūd-ı pāk-i Ḥān ‘**Abdü’l-‘Azīz** fermān-revā oldı

2. Emānetdür eder Peyğamber’ün emr-i İlähī’yle
 Anuñçün zāt-ı pāki muḳtedā-yı mā-sivā oldı

3. Hilāfet zātına muḥteşş odur sulṭān-ı diñ ü bes
 Ederler ser ü fūrū herkes eger şāh er gedā oldı

4. Dürr-i dürc-i şerefdür şems-i burc-ı ‘izzet ü şāndur
 Anuñ nūrundan aḳṭār-ı cihān hep pür-ziyā oldı

5. O dürc-i pür-şeref sulṭān-ı dīne mehd-i ‘ulyādur
 ‘İfāf ü ‘işmeti maḳbūl-i zāt-ı kibriyā oldı

6. Odur **Belķis**-i **Ṭūr** u **Fāṭıma** ger dāru **Meryem**-ḥū
 Ḳapusından ḥayā ile geçer bād-ı şabā oldı

7. **İmām**-ı A‘**zam**’uñ dergāhını yād eyledi birgün
 Ki gūyā ḳalbi bir āyīne-i kītī-nümā oldı

8. Anuñ ta‘mīrine şādır olup emri diyānetden
 ‘Aceb bir {**Bākıyātü’ş-şāliḥāt**}⁹⁵a rehnümā oldı

⁹⁵ *Kur’ân-ı Kerīm*, Kehf Süresi, 18/46: “... Ve bâkî kalacak sâlih ameller...”

[19b]

9. Edip teşmîr-i sâ' id vâli-i **Zevrâ Redîf Pâşâ**

Hemân bu emr-i ma' rûfa gönülden cân fedâ oldu

10. O vâlî kim kudûmiyle şen oldu hatt-ı **Bağdâd**

'**Irâk**'a sâye-i pervânesi bâl-i hümâ oldu

11. Emîn-i devlet ü millet rehîn-i ' izzet ü ' iffet

Selîl-i **Fâtıma** evlâd-ı şâh-ı {**Lâ fetâ**}⁹⁶ oldu

12. Cemâlınden muţî' -i salţanat hep buldılar rif' at

Celâlınden şakîler cümle ferş-i bûriyâ oldu

13. Emânuñ bâr-gâhı ol hıdîvüñ cidd ü cehd ile

Münevver oldu nûrundan güneş ' ayn-i sehâ oldu

14. Me' âlî-i himemle öyle bir câmi' binâ etti

Bi-lâ şekk müceb-i merzât-ı sulţân-ı beķâ oldu

15. Bu ' âlî câmi' uñ inşâsına ' **Âşım** dedi ta 'rih:

Redîf Pâşâ-yı vâlî ihtimâmıyla binâ oldu

26

Mef' ulü Fâ' ilätü Mefâ' ilü Fâ' ilün

1. **Seyfî Efendi** sebķat edip dîne hıdmeti

Cân gibi besleyüp heme-ân-ı emr-i devleti

2. **Bağdâd** defterine emîr-i celîldür

Müzdâd eylesün **Haķķ** anuñ ' ömr ü şerveti

⁹⁶ "Lâ feten illâ ' Alî lâ seyfen illâ Zü'l-feķâr" Hadîs-i Şerîfi: "Alî [radiyallâhü anhü] gibi bir yiğit, Zülfekâr gibi bir kılıç yoktur."

3. Menzil-gehinde hāşşa perestār hānesinüñ
Leyl ü nehār hıdmete maḥşüş ülfeti

4. Ğafletle hıdmet eyledi ol dābbe ‘ākıbet
Teslīm edip Hudā-yı cihāna emāneti

5. Kimlerle tā be-ser ‘acabā eyledi vefā
Bilmem nedür bu dehr-i deninüñ mürüvveti

6. Ta’riḥ-i tāmm söyledi ‘**Āşım** bedāhete
“Fikrine fikr-i ḥaḳḳuñ edip buldı cenneti

[20a]

27

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

1. ‘Ömriñ nev-cevāniken göçdi cennetde mekān buldı
Behār-ı ‘ömr ü ‘işi sürmeden faşl-ı ḥazān buldı

2. **Sitam>b<ul**’dan gelüp şādān bıraḳdı ehlini giryān
Bu dehr-i pür-miḥende pek ‘aceb yaḥşî yamān buldı

3. Begenmez oldı bu ğurbet-gehi yād-ı vaṭan etti
Uçup şehbāz-ı rüḥi lā-mekānda āşyān buldı

4. Beḳā ol zāt-ı ḥayy lā-yemūta hāşşadur yoḥsa
Bu dehr-i bî-vefāda her giden kimdür emān buldı

5. Cināna ‘azm ederken söyledüm ta’riḥini ‘**Āşım**:
‘**Ömer Beg** terk edip ezlām-ı dünyāyı cinān buldı

28

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Nedür ey çerḫ kim furşat bu ğadr ü ğuşsa-i nâ-gâh

Edersin nerde bir genc ise anuñ ' ömrini kütâh

2. Yine bilmem bu âh u ḫasret ü aḫzân kimüñçündür

Bu vâ veylâ vü efgân ü ğarrâ vü nâle-i cân-gâh

3. Felek nâlân melek giryân cihân ḫayrân ü ser-gerdân

Te'essüf-yâr ü ğam maḫrem ḫazâ hem-dem belâ hem-râh

4. Meger mevt-i **Ḥızır Beg**'çün cihân mâtem-serâ oldı

Gögüsler nîli rûlar ḫanlı cân pür-derd ü dil pür-âh

5. Cinâna riḫletiçün yazdı ' **Āşım** tām ta 'riḫin:

Ḥayâtı ğitdi bu dehr-i deninüñ âh vâ veylâh

29

*Fā' ilâtün Fā' ilâtün Fā' ilâtün Fā' ilün*1. Etdi **Baġdād**'ı cinân ḫadri-i **Dārâ** der-bâl

'Ādeti ' adl ü ' afâf ü nuşfet-i üslübî

2. Öyle mâh-ı şeref ü şems-i vezâretdür kim

Olur elbette ' **Uḫârid** kim olur maḫsûbı

3. اید از خوبی عدش زخلائق تحسین.

نشود لائق تحسین عملی جزحوبی

[20b]

4. Oldı ' ahdinde mümeyyiz bize bir nur-ı mübîn

Oḫamız nûr-ı hidâyet idi hep maḫlûbı

5. Geldi bā-tevriye-i nādire ‘**Āşım** ta’riḥ:
Parlayup nūri yüzinden qalem-i mektūbı

30

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

1. Beşāretler ola **Zevrā**’ya geldi şāhib-i defter
Felek-ḳadr ü melek-āyīn zemīn-temkīn zemān-perver

2. O rütbe rāhıdur ‘ilm-i ḥisāb üzre degül agreb
Kirāmü’l-kātibīn andan ala ta’rife-i defter

3. Evet ya’ nī ḳudūm-i Ḥazret-i **Rüşdī Efendi**’yle
‘**İrāk**’uñ defteri’ne geldi şahḥ u rüşd ü zīb ü fer

4. Ḳudūm-i meymenet-melzūmunuñ tebrikine ‘**Āşım**
Yazar elbette ihlāş üzre bir ta’riḥ-i pūr-zīver

5. Cihāt-i deftere neşr-i cevāhirdür bu ta’riḥüm:
Cihānı oldu bā-ber-cā çü buldı rüşdini defter

31

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Mübdī‘-i levḥ u qalem ol Ḥālīḳ’a ḥamd ola kim
Verdi taḥsīnle ḳamu küttāba nūr bir teri

2. Buldılar ‘ilm-i me‘ānī vü bedī‘ ile beyān
Ḥazret-i **Zīver Efendi**’yle maḳām-ı meh-teri

3. İki kātib ḥalḳ edip arz u semāvātında Ḥaḳḳ
Āsmānında ‘**Uḫārid** yeryüzünde **Zīver**’i

4. Verdi çün zībālġı **Zevrā**'ya **Zīver**, ' **Āşım**
Sen du'ā et **Ĥaqq** Te'ālā vere bundan bihteri

5. Çār-Yār'ün himmetiyle söyledüm ta'riḥini:
Şafḥa-i inşā'-i **Zevrā** buldı nādir zīveri

32

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

1. Gelmez bu kā'inātda bir kimseye sitem
Kendinden olmaz ise benüm gibi bir elem

2. Bendendi ettigi baña ol nāzenīn şanem
Kendi elümle yāre kesüp virdigüm kalem

3. Fetvā-yı ḥün-ı nā-ḥaqqımı yazdı ibtidā⁹⁷

[21a]

33

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilātün

1. Senünçün oldı efendüm zemāne cā-yı teşekkür
Açıldı her ṭarafa ḥamd ile livā-yı teşekkür

2. Elünde oldı senün ḥāme şāḥ-ı sidre vü ṭübā
Belünde seyf ü dilünde **Ĥaqq**'a nidā-yı teşekkür

3. Қаpuнда kisb-i şeref her kim etti buldı se'ādet
Başında cüdi olup şehper-i hümā-yı teşekkür

4. O rütbe etti tecemmu' baña terāküm lütfün
Bulunmaz oldı dehānumda mā-'adā-yı teşekkür

⁹⁷ Bu beyitin bir dizesi eksik bırakılmıştır.

5. Kimüñle eyler isen bir zemānda luḫfuñı mebzül
Raḳī‘ mesiyle olur farz aña edā-yı teşekkür

6. Bülenddür ne ḳadar ittikā‘-ı şems-i seḫānuñ
Vasī‘dür o ḳadar vādī-i fezā-yı teşekkür

7. Mübārek oldı vü maḳbül ‘īd ü şavm-ı şerīfuñ
Du‘ā vü midḫat ü tebrikdür celā-yı teşekkür

8. İlähi işbu ‘**Uṭārid**-raḳam bu şāhib-i defter
Cihānda bāḳī ḳala tā ḳala beḳā-yı teşekkür

9. Yazarsa ḫāme-i ‘**Āşım** sipās-ı **Ḥazret-i Rüşdī**
Yazar velī edemez biñ sene edā-yı teşekkür

34

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Sāl-i mazīde **Fırāt** tuḡyāna gelmişdi meded
İstemiş pā-būs-ı ma‘rūf-i **Kerḫī**’den meded

2. Öyle **Ken‘āni**’yenüñ seddini ber-bād eyleyüp
Baḡlamazdı feylesūf er baḡlasaydı şad raşad

3. Her yek bā-būç u miyāhuñ öyle açdı sedlerüñ
Şad **Sikender** etmez idi anı biñ sa‘y ile sed

4. Ṭül ü ‘arz u ‘umḳ-ı kesrüñ cebri için her zemān
Ṭaḡlaruñ boynunda baḡlanurdu {**Ḥablün min mesed**}⁹⁸

5. Bir taraf kūh-ı girān-ı baḫḫa, bel‘ī bir taraf
Na‘ra-i {**Hel min mezīd**}⁹⁹ eylerdi rāh-ı sem‘i sed

⁹⁸ *Kur‘ân-ı Kerîm*, Tebbet Sûresi, 111/5: “... Bükülmüş bir ip...”

⁹⁹ *Kur‘ân-ı Kerîm*, Kâf Sûresi, 50/30: “... Daha ziyâde var mı?”

6. Sâl-i cedbe döndi **Bağdād**'uñ kamu şarkıyyesi
 Qaldı şusar **Kerbelâ** ' ahd-i **Yezîdî**'denişid

7. 'Ākıbet geldi nidâ mülk ü melikden müjde kim
Qadri Pāşâ himmetiyle oldı **Ken'âne**'ye sed

8. Hille'l-Fîhâ'ya verdi Haqq murādın kim **Fırāt**
 Buldı mecrāsını oldı kuvve-i himmetle red

[21b]

9. Mecme' u'l-bahreyn olurdu haqq-ı **Bağdād** eger
 Olmasaydı himmet-i 'ulyāsı ol şiblü'l-esed

10. Çeşm-i rāhat açmadı sedd-i belāyı etmeden
 Qalmadı kim etmedi millet için bir cehd ü cid

11. Fā'ıq oldı qadr ü 'izz ü şānla aqrānına
 Devlete bağışlasun her hâlde {**Allāhü's-Şamed**}¹⁰⁰

12. Ya'ni ol şadr-i zemān nūr-ı zemīn **Dārā**-yı dīn
 Şems-i eflāk fezâ'il-i 'aql-ı küll aşl-ı hıred

13. **Qadri Pāşâ Āşaf-ı Cem**-qadr ü vāli-i 'Irāk
 Sāye-bān-ı farkı olsun {**Qul Hüve'llāhü Ehad**}¹⁰¹

14. Çeşn-i sedd ü 'id-i şavm ü 'ömr ü bahtın ol hıdīv
 Yār ü sermed es'ad ü maqbül-i Yezdān-ı ebed

¹⁰⁰ *Kur'ân-ı Kerîm*, İhlâs Sûresi, 112/2: "Allāhü Te'âlâ, Samed'dir."

¹⁰¹ *Kur'ân-ı Kerîm*, İhlâs Sûresi, 112/1: "De ki: Allāhü Te'âlâ, birdir."

15. Hakk'a hamd ettim dedim ta'rih-i nāmuñ 'Āşimā
 'Avn-i Hallāk u Hamīd' den buldı Ken'āne'ye sedd

35

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

1. Teḥavvül eyledkçe şems-i ḥāver burcdan burca
 Olur hergün cebīn-sādir ki 'Abdü'l-Hamīd Ḥān'a

2. Edip ol pādşāh Ḥallāk'ını rāzī cihādından
 Ğazāsın şöhret-i memdūhası erişdi Keyvān'a

3. Sinince nice nev-sāli mübārek eylesün Allāh
 Yazılsun her sene tebrīk-i sāl ol şāh-ı devrāna

4. Bu nev-sāle yazar ta'rih u tebrīkin eder 'Āşım
 Gider elbet du'ā şāhn-ı icābet-gāh-ı Yezdān'a

5. Meşīm-i ṭab' dan bu şems-i ta'riḥum ṭulū' etti:
 Mübārek-bād sāl ü mäh-ı nev 'Abdü'l-Hamīd Ḥān'a

Bu daḥi:

36

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

Hilāl-ebrū iḳbālī gördüm söyledüm ta'riḥ:

Bu sāl-i nev hedyādur hem meded'Abdü'l-Hamīd Ḥān'a

[22a]

37

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

1. Zihī ol pād-şeh kim ḳudretinden cān cisme geldi
 Celālinden güneş şadr-ı semāda bir nişān geldi

2. Edip ‘ Abdü’l-‘ Aziz Hân’ ı cihānda öyle zî-ķudret
Penāh-ı satvetinde şad Cem ü Nüşirevān geldi

3. Sikender-ħaşmet ü Cimsîd-heybet āsmān-ķudret
Hilāfet irşile tā zātına hep şây-gān geldi

4. Kemāl-i şefķatinden bir hıdîvi intiħāb etti
Gelüp mülk-i ‘ Irāk’a şanki bir rûh-ı revān geldi

5. Raşāfe Kerh’a verdi müjdeler kim çekme ğam şād ol
Cemî’-i ins ü cāna bā’ iş-i rûh-ı revān geldi

6. Edip bünyād çü Yūsuf-dîde-i Ya’ ķub-ı Zevrā’yı
Ķudūmiyle Züleyhā-yı ‘ Irāk ez-nev cevān geldi

7. Mu’ in-i dîn ü devlet sâ’ i-i Ħaķķ rā’ i-i millet
Redîf Pāsā ki ħükmi baħr ü ber üzre revān geldi

8. Ziyā-yı çeşm-i Zehrā vü ser-ver-i cān-ı Ħaydar’dür
Ki cedd-i pāki miftāħıdür sūd ü ziyān geldi

9. Kerîm ü müşfik u ‘ ādil cevād ü mükrim ü fāzıl
Şabîh u rāħim ü bāzil güneş-āsā ‘ ayān geldi

10. Revān-ı ‘ aķl-ı küll deryā-yı ‘ irfān maħzen-i ħikmet
Nizām-ı mülk ü millet mûcib-i feyż-ı cihān geldi

11. Ħasebce Dāver-i devrān nesebçe nuħbe-i ‘ adnān
Vücūdıyla cihān mesrūr u şād u kām-rān geldi

12. Olur iķdām-ı ‘ ālîsiyle her emr-i ‘ asîr āsān
Yemen yümn-i tedābîriyle mānend-i cinān geldi

13. Sen ey rūḥ-ı mücessem öyle bir nūr-ı muşavversin
Ki medḥ-i zāt-ı pākūñ herkese verd-i zebān geldi

[22b]

14. Hıdīvīlik biçilmiş cāmedür endāmuña ḥaḫḫā
Bu müjde cānib-i Ḥaḫḫ'dan sürüşile revān geldi

15. Ne ḥōş düşmiş o şadr-ı 'ālī-ḫadre bu nişān yā Rab
Ki gūyā maşrıḫ-ı ḥūrşīde şems-i āsmān geldi

16. O ḥūrşīd-i şabāḥ şadrına ta' līḫ ettikçe
Mübārek-bād için yek-cā şufūf u restān geldi

17. Ser-i bedḫāḥ maḥv olduḫda 'Āşım söyledi ta'riḫ:
Birinciden Redīf-i Āşaf'a vālā-nişān geldi

38

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Şükr-i İzid kim 'Irāk'ı cennet-āsā eyledi
Ya' ni bir rūḥ ile yüz biñ cismi iḫyā eyledi

2. Geldi eflāk-i şerī' atden seḫāb-ı merḫamet
Mezra' -ı ümmīd-i ḥāşş u 'āmmı irvā eyledi

3. Ḥazret-i Rūḫī Efendi nā'ib-i taḫvā-şī'ār
Şer' u ḫānūn mücebince ḫükmi icrā eyledi

4. Öyle bālā eyledi aḫkām-ı şer' -i Aḫmed'i
Meclisi hem-pāye-i firdevs-i a' lā eyledi

5. Ḥalka tebşīrile 'Āşım söyledi ta'riḫ-i tāmm:
Geldi dīnūñ rūḫı Zevrā şer' in iḫyā eyledi

39

Mef'ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe'ülün

1. Bir hayli zemāndı yoğidi neş'esi imlā
Hamd ola ki şimdi qalem oldı sühan-ārā

2. Ya' nî himem-i Hāzret-i **Zālet BegEfendi**
İnşā idüp rütbesini 'arşla hem-pā

3. Destinde qalem şehper-i **Cibril** ile geldi
Şādāb-ı rikābında 'Uṭārid ile Cevzā

4. Şahh-ı kalemi naşş-ı hükmi-ı naşş-nigindür
Her yerde anuñ hāmesidür mücid-i inşā

[23a]

5. Nāṭıq ise Sübhān aña yoq nisbeti zīrā
İnsān olamaz mantıq ile tūṭi vü bebgā

6. Dehdeh ne güzel hāleti buldı qalem
Levh ile edip va' de-i mesbūkasın ittikā

7. Tebrīk ile 'Āşım dedi ta'riḥ-i tāmmin:
Hālet Beg olup mecd ile mektūbi-i **Zevrā**

40

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. **Hāzret-i Feyzī**'ye geldi yemm-i bī-medden feyz
Ya' ni aldı keff-i sulṭān-ı mü'eyyedden feyz

2. Virdi çün müfti-i **Bağdād**'a şehen-şeh pāye
Ala yā Rabb o daḥī **Hāzret-i Ahmed**'den feyz

3. **Mekke**'nün pāyesi ' ayyūka çıkup ferhatden
Aldı çün şevkla ' allāme-i erşedden feyz

4. Buldı bu müjde ile **Merve Şafā**'lar ' **Āşım**
Zemzem aldı **Hacer**-i enver es' ad'den feyz

5. Serin indirdi **Zühal** rif' at-i ta'rihimden:
Pāye-i **Mekke** alup ' ilm-i **Muhammed** 'den feyz

41

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Cāvidān bir kimse qalmaz ğayr-i zāt-ı Zü'l-Celāl
Pençe-i saht-ı ecelden cān ğalāş etmek muğāl

2. Göçdi mektüb-i **Zevrā** nev-cevān ü nā-murād
Şems-i iqbāli ' uruc etmiş iken oldı zevāl

3. Mūcid-i inşā vü imlā üzre qan ağlar qalem
Sīneler ğasretle tıoldı oldı dünyā pür-melāl

4. Sem' -i tāt' atle nidā-yı f{e'rci'î}¹⁰² ğuş eyledi
Hūr u ğilmān-ı behiştī ile etdi ittişāl

5. Meded-i āh-ı ğüzün ile dedim ta'rih-i tām̄m:
Qıldı ' **Abdu'llāh Beg** dārü'l-emāna irtihāl"

[23b]

42

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Evc-i **Keyvān**'a mūmāss oldı rikāb-ı re'fet
Ferqadin ile qırān buldı qıbāb-ı re'fet

¹⁰² *Kur'ān-ı Kerīm*, Fecr Sûresi, 89/28: "Dön..."

2. Ya' ni şāhen-şeh-i **Cem**-rütbe bu minvāl üzre
Eyledi **Āşaf**-1 re'fetle hıttāb-1 re'fet

3. Zāt-1 şāhāneme çün mazhar-1 re'fet olduñ
Eyledüm Dār-1 Selām'a seni bāb-1 re'fet

4. Hıttā-1 **Necd** ü ' **İrāk** ehli mübeşşer oldı
Geldi çün zāt-1 hıdīvīye cevāb-1 re'fet

5. Ya' ni **Āşaf**-1 naşfet Hāzret-i **Re'fet Pāşā**
Cismi rūhı beşerdür resmi me'āb-1 re'fet

6. Āsmān-1 şeref-i salţanat-1 ' uzmadān
Geldi rahmet ile **Zevrā**'ya şehāb-1 re'fet

7. Çıkdılar tehniyeye ehl-i ' abā söylediler
Vāli-i mülk-i **İrāk** oldı **Cenāb-1 Re'fet**

43

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

1. Dāver-i **Cem**-şiyem **Āşaf**-der-bān
Nūr-1 dīn Hāzret-i ' **Abdu'r-Rahmān**

2. **Ahmediyyü**'n-neseb **Haydar**-i zāt
Şanki ferzend-i ' **Alī**'dür bi'z-zāt

3. Kurre-i bāşıra-i **Zehrā**'dur
Mazhar-1 ma' delet-i Mevlā'dur

4. Oldı ' adliyle ' **İrāk** āsūde
Cebheler pāyına oldı sūde

5. Ümmet-i ceddine hāmī olmuş
Reh-i tevfiķi o yolda bulmuş

[24a]

44

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Āyet-i rahmete tefsīr oldu
Maḥzarı cennete ta' bīr oldu

2. ' İd-i devletleri mes' ud olsun
Hāfızı Şāni' -i Ma' būd olsun

3. Oldı ' adliyle cihān rūḥ-efzā
' İd ü şādī vü ṭarab zevķ u şafā

4. Vecde geldi dil-i ' Āşım o zemān
Ḳalemi levḫa yanaşırdı hemān

5. Levḫ-i tavşīfini tezyīn etti
Nazm ile resm-i nev-āyīn etti

6. Ya' ni ol Āşaf' a vaşşāf oldu
Kendine mazhar-ı elṭāf oldu

7. Her cihetle beni mesrūr etti
Dil-i vīrānemi ma' mūr etti

8. Bār-gāhınd>a< çü oldum maḳbūl
Gāhum ' arşa kadar buldı vuşūl

9. Ba' de-i re'y-i rezīnile hemān
' Arabī ' uhdeme oldu çesbān

10. Hıdmetüm üzre ‘ ilāve oldı
Cism ü cānum o feraḥla ṭoldı

11. Emelüm var keremi yāver ola
‘ Arabî ’müz daḥi bār-āver ola

45

Fā‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1. Ey ḥıdīv ey melik ey **Dāver**-i dīn
Ey ziyā-yı başar ey nūr-ı yaḳīn

[24b]

2. Vaşf-ı **Āşaf** lar eder her nāmem
Heft-ḥattıle revāndur ḥāmem

3. Ḥamd ola cümlesini ḥōş yazarum
Ḥatt u imlāları dilkeş yazarum

4. Dā ’im üç elsine-i İslām ’ı
İderüm terceme encāmı

5. Ḥamd ola şimdi ‘ **Irāk** şād olmış
Çāker-i vāli-i **Baḡdād** olmış

6. Vāli-i mışr-ı mürüvvet sensin
Gevher-i dürc-i nübüvvet sensin

7. Her kesüñ bir kesi var bense kesem
Sensin ey bī-kese kes **Dāver** ’sem

8. İsterüm raḥmetüne şād olayum
Luṭf-ı **Şirīn** ’üne **Ferhād** olayum

9. Dilerüm biñ yaşasın ‘ izzet ile
Şadr-ı ‘ âlem olasın şervet ile

10. Felek-i Dâveriye bedr olasın
Mesned-i **Āşafi**’ye şadr olasın

11. Bâ-neşâṭ u feraḥ u ‘ iṣ henî
Göreyüm taht-ı şadâretde seni

46

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

1. Bî-gümân her ki pād-şâh oldı
Mazhar-ı rahmet-i İläh oldı

2. Ya‘ ni ‘ **Abdü’l-‘Aziz Hân** ki müdâm
Sâyesi ‘ âleme penâh oldı

3. Mazhar-ı rahmeti ‘ **Irâk**’a gelüp
‘ Âleme bâ‘ iş-i refâh oldı

[25a]

4. Öyle mazhar ki hüsni hulkında
Döst-ı şādân ‘ adū tebâh oldı

5. Hamd ola luṭf-ı Hakk’la **Yūsuf**
Çâh-ı gamdan qarîn-i câh oldı

6. Oldı kâyim-maḳam-ı vâli-i ‘ ahd
Müjde kim cem‘ -i mihr ü mâh oldı

7. Āferîn bu kırân-ı sa‘ dine
Herbiri dehre bir penâh oldı

8. Mazhar-ı ‘adl ü dād olup **Zevrā**

Ebr-i raḥmetle pür-miyāh oldı

9. Bu beşāretle ḥavātır-ı ‘**Āşım**

Şādi-i ‘āleme güvāh oldı

10. Şaṭr-ı āḥirde gevherin ta’rīḥ

Geldi taḫdīm-i bār-gāh oldı

11. Ḥamdü li’llāh ki ḥazret-i mazhar

Mazhar-ı luṭf-ı pād-şāh oldı

47

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

1. Cenāb-ı tāc-baḥş her-düvel ‘**Abdü’l-‘Aziz Ḥān** kim

Żiyā-yı taḫt u tācı nūr-ı fark-ı firḫadān oldı

2. Vezīrān-ı **Aristo**-ḥikmetinden intiḥāb etti

Bir **Āşaf**-dānı kim şānı ḫarīn-i kebg-dān oldı

3. Melāyik-bānuñ bi’l-birr ile tebşīr edip ya‘nī

‘**Irāḫ** iḫyāsına bir rūḥ-ı cismānī revān oldı

4. Emīn-i ḥāş-ı sulṭāndur raḥīm-i ‘abd-i Raḥmān’dur

Bu ḥāletlerle zātı māye-i emn ü emān oldı

5. Nişār-ı maḫdem-i ‘ālīleriçün āsmānlardan

Kevākib saçılup hep şehr-i **Zevrā** zer-feşān oldı

[25b]

6. Hıdīvā biñ yaşa sen ‘adlile çünkim kudümünle
Nesīm-i ma‘delet her bir emānuñda vezān oldı

7. Cihānuñ çār-faşlı geldi tebrīke dedi ‘**Āşım**
‘**İrāk**’a ‘**Abd-i Raḥmān** vāli-i vālā-şān oldı

48

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Habbezā seyyid-i Şıdkī-ḥaseb ü nūr-neseb
Ki veḳār u edebinden **Cebel-i Kāf** uṭanur

2. Kāl bī-behre ḳalur vaşfını ḥāl ile eyledüm
Medḥini ḳāl ile yazsam ḳaleme ḳıl dolanur

3. Öyle bir pāk-neseb kim veledü’l-ḳalbi gibi
Ḥaydar āgūşa alur Ḥazret-i **Zehrā** ḳucanur

4. Geldi ḥükkāma mūnaḳḳaş ḥükm ü nuṭḳından
Rūḥ-ı **Lokmān** uṭanur cāḥız-ı seḥbān uşanur

5. ‘**Āşım**’a geldi sürüş ile bu ta’rīḥ-i be-nām
Aḥmed ü **Şıdkī** olan kimse velāyet ḳazanur

49

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mef‘ülü Fā‘ilün

1. Tevfīḳ-ı Ḥaḳḳ u himmet-i sultān-ı enbiyā’
Eyler ne eyler ise eger aḥz eger ‘aṭā

2. Erdi murāda taḥt-ı Ḥilāfet-i **Murād** ile
Tevfīḳ-ı Ḥaḳḳ refīḳı ola keyfe mā yeşā’

3. Ta'rih-i tammı söyledi 'Āşım bedâhete
Sultân Murâd Hân ile buldı dîn halâ'

50

Müstef' ilâtün Fâ' ilâtün Müstef' ilâtün Fâ' ilün

1. Şâhenşeh-i Dārâ-ğadem nişbet-i tâ ber-taht-ı Cem
Āvâz-ı {Yâ büşrâ}¹⁰³ 'alem لنا بر اسمها شد

[26a]

2. Oldı hilâfet müftehir buldı imâmet zîb ü fer
دنیا از و شد بهره در هم از ملل هم ازامم

3. İşbu cülûsı 'âliye 'Āşım dedi ta'rih-i tamm:
Oldı cihâna pādşâ 'Abd-i Hân dü-vüm

51

Müstef' ilâtün Fâ' ilâtün Müstef' ilâtün Fâ' ilün

1. Binişt tâ ber-taht-ı Cem şâhen-şeh-i kişver-güşâ
Āvâz-ı {Yâ büşrâ}¹⁰⁴ ile memlû olur erz u semâ

2. Oldı hilâfet müftehir buldı imâmet zîb ü fer
اهل جهان شد بهره در هم بانوابی نوا

3. 'Āşım cülûsı 'âliye geldi bu ta'rih-i rezîn
'Abdü'l-Hamîd Hân dü-vüm oldı cihâna pādşâh

52

Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fa' lün

1. Tebareke'llâh ez-în meclis-i behişt-âyet
Ki oldı bâ' iş-i işlâh-ı devlet >ü< millet

¹⁰³ *Kur'ân-ı Kerîm*, Yûsuf 12/19: "Müjde! Müjde!"

¹⁰⁴ *Kur'ân-ı Kerîm*, Yûsuf 12/19: "Müjde! Müjde!"

2. Nizâmı ‘uğde-güşâ-yı Esâs-ı Kânûnî
Güşâdı beste edip râh-ı dâ‘i-yi şirket

3. Mekânı mehbi‘-ı ilhâm-ı ğayb-dân-ı ezel
Kimini buldı sürüş-i melik ile kuvvet

4. Bu cism-i meclise bir cân-ı re’sdür haqqâ
Daķık-ı ğinet ü meh-‘al‘at ü melek-siret

5. ‘Ale’l-huşuş Derât-re’y-i meb‘üşân
Şafâ-yı re’yleridür **Aristo**-i hasret

6. Medi‘ha-hânları **Bukrât-ı Rûm** u **Feyz-ı Hind**
Felâ‘un anlara **Loķmân** gibi eder hizmet

7. Vüfûr-ı na‘bedleri dilrübâ vü reng-â-reng
Levâyi‘-ı güher-egnîleri cihân-ķiyet

8. İçinde ba‘ş-ilem ü nüsellim ü teslîm
Evet bulunca Haqq’ı ihtilâf olur elbet

[26b]

9. Hezâr kavlı muğâlif ü lîk maķşad bir
Zihî mesâ’il-i zîbâ-yı vahdet ü keşret

10. Bu meclisiñ nuşufetle ‘adâletüñ gör kim
Verir miyâne-i şâhîn ü şa‘veye ülfet

11. Bu Encümen ne idi tām ta’ri‘huñ ‘**Āşım**
Şalâ‘-ı millet içüdi bu meclis-i millet

53

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Vire **Sultān Ḥamid'e** feth u nuşret Ḥazret-i Mevlā
Sipehsālār edip bir zātı kim emşālī nā-peydā

2. Teşekkür eylerüz Zāt-ı Hümāyūn-ı Şehen-şāha
Ki etti cünd-i İslām'ı **Ra'ūf Pāşā** ile ihyā

3. Kudūmiyle cemī' -i çeşn-i ihyā edip ez-nev
Ki gūyā **Ḥızr** idi imdāda geldi yā dem-i ' **İsā**

4. Cemī' -i ehl-i şād u minnet-dārdur zīrā
Bu yüzden dār-ı dār oldı eger a' lā eger ednā

5. Gelüp tebrike Üçler dediler yārī hemān ta' rih
Sipehsālār olup bā-yār-i Yezdān **Ra'ūf Pāşā**

54

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ḥamd o Ḥallāk'a idüp dürri şadefle me'lūf
Nūr-ı hürşīdi eder celīb-i seherden mekşūf

2. Ḥazret-i **Rūhī Efendi**'yi idip mazhar-ı feyz
Şifat-ı 'ilm-i ledünnī ile olmuş mevşūf

3. Nāyib-i Şer' -i Ḥudā mumza-i dīvān-ı kazā
İctihād-ı fuḫahā re'yine ḳalmış mevḳūf

4. Geldi āgūşuna bir necm-i hüdā bedr-i şeref
Dehri rū-şen eder er şemse gelür ise kūsūf

5. Böyle ta' rih-i rezīn tek düstūr elbet ' **Āşım**
Vehbidür mevhibet-i ḫüsn-i **Muḥammed Ma' ruf**

[27a]

55

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Merd odur şaşurmasun aşlā ziyān ü sūd için
Ne ola mevcūda şādān ne hazīn mefķūd için

2. Tōphāne Mīralāy **Ahmed Beg**'üñ de vāli di
Dā' i-i Raḥmān'a lebbeyk eyledi ma' būd için

3. Mağfiretle dediler ehl-i ' Abā ta' rīḥini:
Hācī Şākīr oldı maḥrem **Ka' be**-i maḳşūd için

56

*Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün***Ta' rīḥ**

1. Pādşāh-ı **Cem-ḥaşem Sultān Ḥamīd Ḥān**-ı dü-vüm
Āsmāna eylemişdür taḥt u dīhimi mümās

2. Ġāzi-i dīn cā-nişīn-i Ḥāzret-i Faḥru'r-Rusul
Ḥaḳḳ-perest ü ḥaḳḳ-güzār u ḥaḳḳ-peẓīr ü ḥaḳḳ-şinās

3. Emr-i ' ālīsiyle oldı bir güzel mekteb binā
Dicle üzre bā-şafā vü cā-yı feyẓ-ı cümle nās

4. Cān fidā ḫālibleri her sâ' ile ḥāzır-cevāb
Ellerinde tiğ-ı bürrān mezra' -ı a' dāya dās

5. Hendesī ile resm ü ḥabāsīḳ Coğrāfca hep
Bü ' **Alī-i Şāni** vü **Sekkāki** ü **Oḳlīdes**-ḥavās

6. Bundadur kisb-i me' ārif bundadur ter ' ulūm
Ehl-i vicdān nūr-ı tibyānından eyler iḳtibās

7. Seyrine bir bir gelür ' **Āşım** bu ta 'riḥ-i rezīn
Mekteb-i vālā-yı i' dādiye'dür şu nev-esās

7

Müstef' ilātün Fā' ilün Müstef' ilātün Fā' ilün

1. Açdum Kelāmu'llāh'ı ben geldi baña bu fāl-i nev
Sultān Ḥamid' i şād eder iḳbāl-i nev iclāl-i nev

2. Verdi beşāret-i ğaybden etti hemān gelmekdedür
Şāhenşeh-i iḳbāl-i nev dīn-düşmene ācāl-i nev

3. Def -i belāya müjdedür ' **Āşım** bu ta 'riḥ-i zerīn
Tevfīḳ-ı Ḥaḳḳ'ı celb eder **Sultān Ḥamid'** e sāl-i nev

[27b]

58

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

1. Ḥamd o Ḥallāḳ-ı Kerīm'e ki ider bī-minnet
Ḳaṭre-i ābı şadefde güheri-i kıymet

2. Ḥalḳ edip nuṭfe-i ' ulyāyı yed-i ḳudretle
Ya' ni güldeste-i bostān-ı cenāb-ı nüzhet

3. Söyledi tām olarak ' **Āşım**-ı dā' i ta 'riḥ:
Geldi nüzhet için is' āfla baḥr-i cevdet

59

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

1. Ḥamd ola Dār-ı İslām buldı yine ihtirām
Geldi se' ādet ile zā'ir-i **Beytü'l-Ḥarām**

2. Geldi emīr-i benām oldu cihān ber-merām
Evvel ü āḫir temām deftere verdi nizām

3. Hayr-i du'āya çıkup ehl-i 'Abā dediler:
Defteri ihyā ide hāşim-i vālā-maḳām

60

Müfte' ilün Fā' ilün Müfte' ilün Fā' ilün

1. Gözüm yaşıyla 'Āşım söyledüm ta'riḫ-i maḫzūnı
'Ömer Beg tertīb-i cünd-i sādīs cennete geçdi

2. Yazıldı âl-i 'Abā himmetiyle ta'riḫi:

Mezārı oldu zemzem-i define-i **Zemzem Hân**

61

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Çü gördi Encemen-i Milleti dedi 'Āşım:
Şalāḫ-ı millet için di bu Meclis-i Millet

62

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ey dirīgā mışr-ı **Bāgdād** oldu şimdi şubḫı şām
Yandı hürşid semā'ı etti maḡribde maḳām

2. Şehr-i **Zevrā**'nuñ emīn-i dīn ü devlet-şadıḫı

Ya'ni **İbrāhīm Efendi** ḫilmi-i şirīn-keḫām

[28a]

3. Şāh-bāzı daḫi bu vīrāneden pervāz edip

Seyr-i gül geşt-i ḫıyābān-ı cinānla buldı kām

4. Hem-ḫār-ı gāvş-i **Bāgdād** oldu buldı cenneti

'Afv edip cümle günāḫın ḫudā-yı lā-yenām

5. Yağdı birden cānumı ‘**Āşım** bu ta’rîḥ-i ḥazīn:
 Kıldı **İbrāhīm Efendi** dār-ı firdevsi maḳām

63

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Cān ḥalāş olmaz ecelden dīde-i giryān ile
 Ey hoşā ol kimse kim güç eyledi ĩmān ile

2. **Rābī‘** ale etdigi ‘ahd üzre günbed **Rābī‘ a**
 Günbed ammā ‘ālem-i ervāḥ olan peymān ile

3. Ḥāme-i giryān-ı ‘**Āşım** yazdı ta’rîḥin temām:
 Şādmān oldı revān-ı **Rābī‘ a** ḥūrān ile

64

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

İşbu ta’rîḥ-i mücevher ‘āleme tebşīrdür:
 Hep fidākār oldı millet terk-i istibdād ile

65

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Dā’imā bu felek-i kīnedür >...< cān-fersā
 Ḥānümānından eder herkesi ḥasretle cüdā

2. Düşdi hep ‘ömrinüñ dürr-i kānı **Ferīḳ Pāşā**’nuñ
 Olmadı bu felegüñ pençe-i zulmetde amā

3. Göçdü şad ḥayf bu miḥnet-gede dünyādan
 Ğāzi’ī vasf-ı şiken mir ki şīr-i ḥicā

4. Şāhīn-i rūḥı edip ḥuld-i berīne pervāz
 Oldı murgān-ı cinān kendine hep bāl-güşā

5. Bu cihān halk olalı şāh u gedādan ‘**Āşım**
Hatt-ı āzādı kim aldı kime geldi ibkā

[28b]

6. ‘ Afv ola şafh-ı cemilünle İlahī günehi
Ola hūrān-ı behişt ile hem-āgūş-ı şafā

7. Çıkdı bir hâtif-i ğaybī dedi ben bilmiş idüm
İsmi ta’rih-i vefâtı idi **Hâfız Pâşā**

66

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Mesned-ārā-yı hilâfet şeh-i evreng-ārā
Cem-şaşem key-‘ azamet ‘**Abd-i Hamîd** Mevlā

2. Bir hıdîviñe cihān kendine dilbeste iken
İntihāb etti edip semt-i ‘**Irāk’a** isrā

3. Şāhib-i seyf ü kalem hāmi-i dīn māhi-i kīn
Ya‘ ni şeyhu’l-vükelā Hāzret-i ‘**Ākif Pâşā**

4. İmtişālen o dahī hüsn-i kabûl ile gelüp
Eyledi ciblile ihsānı ‘**Irāk’a** icrā

5. Toldı āvāz-ı beşāretle aqtār-ı ‘**Irāk**
Şādmān **Kerh** u **Raşāfe** müteşekkir **Zevrā**

6. Şükr-i İzid ki tulū‘ etti ‘**Irāk’**uñ güneşi
Ser-be-ser pertev-i envār ile taldı dünyā

7. ‘ Avn-i Vāhid’le dedi ‘**Āşım**-ı dā‘ī ta’rih
Geldi **Zevrā**’ya ‘ adālet ede ‘**Ākif Pâşā**

67

Müfte' ilün Fā' ilün Müfte' ilün Fā' ilün

1. Āh bu kec-rev felek tutdı ʔarıḳ-ı ʔ inād
Etmedi bir kimesneyi maḳşadına ber-murād

2. Ğonçe nev-reste ʔi ḩāke ber-ā-ber edip
Ya' ni **Muḩammed Murād** riḩlet edip nā-murād

3. ʔ **Āşım**-ı maḩzūn dedi fevtine bī-medd-i āh
Ṭāyir-i cennet-maḩall rūḩ-ı **Muḩammed Murād**

[29a]

68

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Bu şeb raḩḩāşe dönmüş dil teşekkürle be-her sā' at
Evet hem-ḩābe olmuş kendine bir sim-ber-i sā' at

2. Zihī mu' ciz-nümā sā' at cināndan armağan geldi
Cenāb-ı **Yūsuf** uñ ismine verdi ḩōş ḩaber sā' at

3. Yüz elli altıdır tāmı ʔ adedce ḩāzret-i **Yūsuf**
Anıñcün bir şeb ü rüz o ḩisāb üzre çalar sā' at

4. Daḩī zencīr-i ḩamdan ʔ aḩreb-i idbār-ı miḩnetden
Ne bākım var ki ben ḩoynumda бүkdüm bir güher sā' at¹⁰⁵

5. Cenāb-ı **ḩadrī Pāşā Āşaf**-ı Cem-ḩadr ḩadr-āyīn
Be-beḩr ü berr olur ʔ azmine her ān cilve-ger sā' at

6. ʔ Azīmet çerḩını taḩrīk edince çerḩ-ı dōlābī
Nişān-ı ʔ adl ü āsāyiş virür **ḩayṭān**'e der-sā' at

¹⁰⁵ Beyit vezin bakımından hatalıdır.

7. بود زیر و زبر از هولتیغش مفدکجرد
بسان ساعت ریک است حسادشساعت

8. شود هر ساعتی در عمر او صد ماه و هر ماهش
هزاران سالها باشد بوود تادر کزر ساعت

9. Ḥalāletden baña bir yoluna bir yol edip ihsān
Pesendīde gelür ihsānı anuñ Ḥaḫḫ'a her sâ' at

10. Ḥudā şād eylesün o gönli şād etti seḫā ey dil
Kaçan kim sâ' at-i sa' dile ḫayr üzre çalar sâ' at

11. Geri yâ eyledi oldıysa sen fikr etme ey 'Āşım
Du'āsın sen hemān miḫāt ile et tā düzer sâ' at

69

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Ḥabbezā ez-ibrāzārī vü mäh-ı ferverdīn
Oldı dünyā ser-be-ser maḫsūd-ı ḫalleḫ reşk-i Çīn

2. Kūh-ı şaḫrā jālelerle dürr ü gevher ma' denī
Deşt ü hāmūn lālelerle oldı Firdevs-i berīn

3. Şafḫa-i Mānī-vār reşk etse kū'ī-i kūh-sār
Aṭlas-ı şad-reng ile döşeldi ferş-i nāzenīn

[29b]

4. Müşg-i bād-ı şencerfile boyandı ser-ā-ser kūh u deşt
صارت الابصار فى ابداع رب العالمين

5. هجره رابزاز و اكرده است كويى درحمسه
طبله را عطاريا ياشيده برصحنزمين

6. تصخك الازهار فى كمامهاوالغيم قد
بيكى من فرط اسجو اصبا العاشقين

7. شدمبدل احتجان و الهبا كوثر شندند
خاك عنبر بادعطرده نار شد نور مبین

8. Müjdeler âbâ'-ı 'ulvîden mevâlîde gelüb
Tehniyet olsun 'Irak'a geldi şadrü'l-'ârifin

9. هاهولليث الذى قدجاءمن اجامه
بدلت اصوات ضرغام الوغا صوت انجين

10. دف دفاء ثم عدل ذوانتقام ثم بغض
للعهود فى البراياء للعداوالظالمين

70

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

1. Çarḥ-ı a' lāya bugün eyledüm izhâr-ı hüner
Dedi küfr etme a mazlûm ki tağlar ditrer

2. Dedigün ehl-i hüner düşmen-i hûn-ḥârumdur
Ḥaşşâ ol kimse ola dâniş ü 'ilmile semer

3. Dedim ey çerḥ-i sitemkâr ben âḥir senden
Tâ-be-key nûş ideyüm eşk-i nedem hûn-ı ciger

4. Bir zemân yok ki gönül olmaya zûlmünden kan
Bir mekân yok cigere gelmeye senden nişter

5. Saña ben ne'yledüm ettin ben dil-ḥûn u zebûn
Aç u muhtâc u perişân u ḥarâb u muztar

6. Nedür ey çerḥ günâhum baña söyle dedi kim
Bu kabâhat saña bes kim olasin ehl-i hüner

7. Sensin ol kâtib-i esrâr-ı ‘ibârât-ı laṭîf
Nâv-dân-ı kâleminden aḳıyor ‘anber-i ter

8. Beş lisân üzre olur neşrile naḳmuñ tâ ki
Saña ben baḡlamayum buḡz u ‘adâvetle kemer

[30a]

9. Felegüñ bu sitemiyle günü aḡşam ettim
Yatdum ammâ beni yatdırmadı aḡzân ü keder

10. Eşk-i çeşmümle cihân cümlesi tûfân-ı belâ
Göñlümün ḳanı ile la‘ le boyandı pister

11. Ben bu ‘acz ü ḡam ile ḳaṭ‘-ı emel etmiş iken
Her günüm böyle kederler ile günden bed-ter

12. Hâb-ı aḡzândan uyandırdı beni bir hem-dem
Ki ne yatarsın uyan gitdi keder geldi zafer

13. Baḡt-ı bîdâr u felek yâr u meded-kâr oldı
Ṭıbḳ-ı dil-ḡâh-ı ‘azîzân-ı cihândur işler

14. Göz açup cümle cihânı feraḡile gördüm
Şaff-be-şaff ḡürile ḡılmân u cinân ü kevşer

15. باغ درباغ و ارم در ارم و كل در كل
سيزپوشان فلك رقص كنان سر تا سر

16. Bir ṭaraf şafḳa-keff bir ṭaraf âvâze-def
Ṭarab u ‘îş ü nişâṭile cihân bulmuş fer

17. Didüm ey hem-dem-i vâlâ-temüm bir kerem et
Bu kimün yümn ü ḳudūmiyle cihân buldı zafer

71

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. شمس تحسین جند روزی کشت اکر از ما نھان
شکر ایزد باز شد دل از شعاعش شادمان

2. **Ḳaṭr-i Zevrā**’ya ‘**Uṭārid** ğıbṭa-dār oldı yine
Oldı **Ya‘ḳūb-ı** ḥazīn dīdār-ı **Yūsuf**’la cevān

3. ‘**Āşım-ı** bī-çārenūñ rūḥı revān olmış iken
Cismüne ḥamd ola döndü ez-nev ol rūḥ-ı revān

72

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Tār-ı berḳuñ sözleri bu def‘a hep irşāddur
Ḥāşşa mazmūnı ki ‘ayn-i luṭf u ‘adl ü dāddur

2. Öyledür re’y-i rezīn-i evliyā-yı salṭanat
Devlete ‘ayn-i ‘adālet millete sa‘ādetdür¹⁰⁶

[30b]

3. Vārid-i ḥāṭırları ilhāmdur Allāh’dan
Şanki bedr-i düşmenāna ğaybden imdāddur

4. Şaḣş-ı vāḥid üzre ḥaşr-ı çāre emr-i Ḥaḳḳ degül
Öyledür naşş-ı {**Ve şāvir-hüm**}¹⁰⁷ ḥōş iştiḥārdur

5. Müstebid olmadı peygamber işinde muṭlaḳā
Terk-i istibdādī etmek ‘ayn-i isti‘dāddur

6. İşbu ḥāl üzre fidā-kārāne şehr-āyīn eden
Nūr-ı Yezdān ‘**Abd-i Raḥmān** vāli-i **Baġdād**’dur

¹⁰⁶ Sa‘ādetdür: sa‘ādetdür

¹⁰⁷ *Kur’ân-ı Kerīm*, Âl-i İmrân Sûresi, 3/159: “Ve Eshâbın ile müşâvere et!”

7. Her kimüñ mesmû'ı olsun bu beşâret ' **Âşimâ**
Böyle **Şîrin** re'ye **Vâmık** olmasa **Ferhâd**'dur

73

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Ey ' **Utârid**-rağam ey mihr ü meh¹⁰⁸-i âyine-dâr
Ey **Zuhal**-mertebe ve'y dâ'ire-i hüsne medâr

2. ' İşret-i kâmile nemek hükmi turur iken şâhum
Tâ be-key { **Tis' atü raht** }¹⁰⁹ında kıala ' **Âşim-zâr**

74

Der-Teşekkür-i Bekâ-yı Huzûr-ı Hâzret-i Mektûbî-i Kâm-kâr u Te'essüf-cüdâ'î
Vâlî-i Vâlâ-tebâr ' Abdu'r-Rahmân Pâşâ

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Hâmd ola ârâm-ı cân-ı nâ-tüvânum gitmedi
Hük-m-rân gitdiyse şâh-ı kâm-rânum gitmedi

2. Ger şâdef dür oldı ammâ hâmd olmadur bâkidür
Gevher-i yek-dâne mâh-ı âsmânum gitmedi

3. Ehl-i aqlâmuñ cemî' i şâddur zîrâ nîm
Hem ser-verüm hem hayât-ı câvidânum gitmedi

4. Hâmd ola **Ya' kûb**'ı ez-nev şâd u mesrûr eyledi
Mâh-ı **Ken'ân** nûr-ı dil cân u cinânum gitmedi

5. Serv-i bustânum sefer-i bergüñ >...< ile
Bâ' iş-i ' izz ü şeref nâm u nişânum gitmedi

¹⁰⁸ Meht.: meh

¹⁰⁹ *Kur'ân-ı Kerîm*, Neml Sûresi, 27/48: "Dokuz kişi (elebaşı)..."

6. Hālūme raḥm eyleyüp kaldı nişāt u ʿizzle
Nūr-ı dīdem ber-güzīdem çeşm-i cānum gitmedi

[31a]

7. Secde-i şükru'llāhī ʿĀşım el-ān fırsatdur
Mücib-i emn ü emān rāḥat-resānum gitmedi

75

Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün

1. O rütbe ʿālīdür nezd-i Hudā'da şanı küttābuñ
Ki olmuş kendine levḥ u qalem erzānī küttābuñ

2. Qalem heft-āsmāndan aqdem iken hilqati şimdi
Perişāndur bu devrānda ser ü sāmānı küttābuñ

3. Hemīşe rızkı şaʿbān-ı qalemden mārıdur gūyā
Dehān-ı ejdehāda vazʿ olunmuş nānı küttābuñ

4. Qalemdür her kime rāḥat-resān u rāz-dān ammā
Nedir yā Rabb ki yoqdur rāḥata imkānı küttābuñ

5. Muʿīn-i kātībānuñ ʿömrini¹¹⁰ müzdād ede Mevlā
Şadāret pāyesiyle şād ola aʿvāmı küttābuñ

6. Cenāb-ı Hāzret-i **Tahsīn Beg** ol mecmūʿa-i ʿirfān
Anuñ ihsān u nuḥkıyla geçer ezmānı küttābuñ

7. Bir ednā iltifātı ʿĀşım'a biñ rütbeden yegdür
Odur zirā cihānda **Cāhız** u **Sahbān**'ı küttābuñ

¹¹⁰ ʿömrin: ʿömrini

76

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün1. Ey 'Uṭārid-raḳam ey mihr ü meh¹¹¹-i āyine-dār

Ey Zuḫal-mertebe ve'y dā'ire-i ḫüsne medār

2. Sensin ol ḳuṭb-ı me'ārif-güzer eṭrāfına hep

Heft-kevkēb ile mihr ü meh ü çerḫ-ı devvār

3. Şems-i iḳbālüm eger gözde nihān oldu ise

Necm-i baḫtum güneşi eyledi bir cünde ḳarār

4. Şanma bī-kes beni sensin kim ey bī-kese kes

Dāyim ol 'iş ile tā dā'im ola leyl ü nehār

5. 'İşret-i kāmilenüñ ḫükmi ṭururken şāhum

Tā be-key {Tis' atü raḫṭ}¹¹²ında ḳala 'Āşım-zār

[31b]

77

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Ḥamel ü Şevr ile Cevzā ola gel faşl-ı behār

Seraṭān u Esed ü Sünbüle yazdur der-kār

2. Oldı mīzān ile 'Aḳreb yine ḳavs güz faşlı

Cedy olup Delv ile Ḥūt faşlı reh-tān nā-çār

78

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Medḫ-i Taḫsīn Beg'e bir ṭab' -ı nev-āyīn lâzım

Ḥayr-i da' avātına her kimseden āyīn lâzım

¹¹¹ Meth: meh¹¹² *Kur'ân-ı Kerîm*, Neml Sûresi, 2748: "Dokuz kişi (elebaşı)..."

2. Şarf eder 'ömrini taḥsīn için ebnā-yı zemān
Līk taḥşīline bir zāt-ı ḥıred-bīn lāzım

3. Çünkü nev'-i beşere lāzım olan taḥşīndür
İki dünyāda bile 'Āşım'a Taḥşīn lāzım

İBTİDĀ-YI ĞAZELİYYĀT

79

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

1. Derd-i hicrānuñ ile öyle nizār oldı tenüm
Eridi maḥz-ı kemān oldı yoḡ oldı bedenüm

2. Rāh-ber idi baña 'ışḡ-ı nigār evvel-i kār
Oldı nā-gāh benüm rāh-berüm rāh-zenüm

3. Māhi-i baḡr-i vişālūñ idüm evvel şimdi
Oldı ḡaḡnūs gibi nīrān-ı firākuñ vaḡanum

4. Yine tekmīl idemem sūsen-i āzāde gibi
Deh-zebān olsam eger vaşfını ol sīm-tenüm

5. N'ideyüm seyr-i gül-istānı çü sensin cānā
Bāḡ u rāḡ u çemen ü sūnbül ü serv ü semenüm

6. Tā be-key kül-ḡan-ı hicrānda perişān yā Rab
N'ola bir ḡacle-i 'işret ola beytü'l-ḡazenüm

7. 'Āşımā şimdi benüm māşīḡa çehre-i nazm
Rūḡ-ı Rūḡī'yi eder tāze mezāḡḡ-ı sūḡanum

80

Mef'ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe'ülün

1. Ān şūh perī-zāde ki şūretde beşerdür
Şīrāz-leb şehdeş ke-zā ' ayn-i şekerdür

[32a]

2. طفل است همیخواستہ عصفور دلم را
دارم سچلش کر کشدش قانی هد

3. ده بارشکنها و کسورات زحسنتش
افکند بدل بشمرم ان¹¹³ {Tilke 'aşer} در

4. خال و خط و زلف و رخ و لب و قوس دوا برو
و مزه جبه و زوی چو قمر دچشم

5. يك ثانيه لطف توبه از رتبه اولی
Ol kimseye kim muhliş-ı bā-cānū ciğerdür

6. Şāhum hele qoyma beni bī-dāğ-ı gulāmī
Bī-şübhe bu senden baña bir ħarbī eşerdür

7. من بیتو کدا و توشه مصر عزیزان
تو بی منت اجلال و فراح شوکت و فردر

8. Havf eyleme ağıyārdan ey rūḥ-ı revānum
Her bir revişūnde per-i Cibrīl-perdür

9. Faḥru'l-vükelā Ḥazret-i 'Ākif saña 'Āşım
Her bir nazarı bā' is-i şad fetḥ u zaferdür

¹¹³ *Kur'ân-ı Kerîm*, Bakara Sûresi, 2/196: "... Bu on..."

81

Mef'ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe'ülün

1. Şanmañ o cevān-bahtum uyğudan uyanmış
Zülf-i siyehdür şeb-i hicrānı uzatmış

2. Ruhsārını bir vechile zīnetlede şankim
Rıdvān yeñiden nūr ile **Firdevs**'i donatmış

3. Meyl etmez olur hülde leb-i Kevşer'e baqmaz
Her kim gül-i ruhsārı görüp lebleri tātmiş

4. Bāzār-ı melāhatde o gül cilve ederken
Erzān imiş o bir nigehi biñ cāna şatmış

5. Zāğ-ı siyehī dilde ne şehā baña maḥşūş
Herkes güneşi dāğ-ı āzādına yanmış

6. Gel devr edelüm cümle du' ā-yı kadeḥi biz
Zīrā ki iki devrde yarım kadeḥ atmış

[32b]

7. Ey dil hele sen itme güle dehrden işte
Nūr nārile gül ḥār ile zer mār ile kātmiş

8. Gel secdeye var ḥāk-i der-i 'Ākif'e 'Āşım
Kān-vār mülūkānesi müşgūli donatmış

82

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Çün zemāndır nīm-ḥāb-ı nāz gözler gözlerüm
Her zemān 'uşşāqına dem-sāz gözler gözlerüm

2. Bir işâretle dil-i ‘uşşâkına şayd eyleyen
Şûh u bî-pervâ ser-â-pâ nâz gözler gözlerüm
3. Âhû gözli ince belli incü dişli ‘işveli
Mest-i nâz u ğamzesi mümtâz gözler gözlerüm
4. Şerh-i hicrân söylemekçün yok mecâl aġyârdan
Remz ü ĩmâ ile bir hem-râz gözler gözlerüm
5. Kaşları kıavs ü kızah müjġânları tîr-i kıazâ
Sihri ġeçmiş şâhib-i i‘ câz gözler gözlerüm
6. Çeşmi nergis zülfi sünbül lebleri mül yüzü¹¹⁴ ġül
Bî-şebîh ü mişl ü bî-enbâz gözler gözlerüm
7. Ğamzesi şâhîn-i şayd-efken gerekdür ‘Âşımâ
Ya‘ ni murġ-ı câna bir şeh-bâz gözler gözlerüm

83

Mef‘ülü Fâ‘ilâtü Mefâ‘îlü Fâ‘ilün

1. Nâdâna nûş-dâru-yı tibyân ‘ilel verir
Çeşm-i cehûle pertev-i ‘irfân sebel verir
2. Hâlvet-geh-i vişâle ne lâzım vücûd-ı ġayr
Sâķi gelirse bezme ayaġıyla el verir
3. Nîş-i müjeñ cigerde hemân ‘ayn-i nûşdur
Bûs-i lebûñ mezâķuma tu‘m-ı ‘asel verir

¹¹⁴ Yûze: yüzü

[33a]

4. Etse senüñle āhū-yı **Çin** iddi' ā-yı nāz
Kimdür o vaḥṣī' işvesine kim maḥal verir

5. İsterse ḳatlı-i ' **Āşım**'ı şemşir-i nāz ile
Cismi yerine rūḥ-ı revānı bedel verir

84

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Lev'm olunmam **Ka'be**'ye teşbīh eger etsem seni
Ḳıble-gāhımsıñ efendim nerde bir görsem seni

2. Ḳaşlarıñ mihrāb u ruḥ **Ka'be** cemālüñdür **Şafā**
Eylemiş bu vechile Ḥaḳḳ Ḳıble-i ' ālem seni

3. Nev-behār-ı ' āşıḳānsıñ ey ruḥ-ı dil-cū-yı yār
Sünbülis-tān eylemiş ol kākül ü per-çem seni

4. Bir daḥī dārū-yı ber'ü's-sā' aya meyl eylemişim
Bir zemān ger merhem-i dāğ-ı devrān etsem seni

5. Künc-i ḥüsnüñ pāsbanıdır o zülf-i ḥum-be-ḥum
Ḥıfz eder aḡyārdan ol ejder-i erḳam seni

6. Merdüm-i nem-dīde dīdemdedür ' aks-i ruḥuñ
Ġā'ib etmem çeşm-i giryānumda ben bir dem seni

7. ' **Āşımā** tanzīre ḥaddüñ yoḳ kelām-ı nev-rese
Gerçi etmiş luḫfile ' irfānına maḥrem seni

85

Fe‘ilātün Fe‘ilātün F‘ilātün Fe‘ilün

1. Hōş nāz üzre yine kākül-i cānān dıtrer
Şanki tūbā-yı cinān üstüne şü‘ bān dıtrer
2. Görse ger ol ruḥ-ı pür-nūr ile zülf-i siyehi
Ḳararur cennet ü terler gül ü reyḥān dıtrer
3. Çemeni gör güzelüm reng-i ḳad ü rüyından
Nice gül-nār yanar serv-i ḥıramān dıtrer

[33b]

4. Görse ger seyf-i dü ebrüyile tır-i müjeñi
Sām ser-sām olur **Rüstem**-i destān dıtrer
5. Bizden ol şūḥ eger ḳaşd-ı ser etse bi’llāh
Rūḥ gider başlar ayağına gelür cān dıtrer
6. Rūz rū-şen şeb olur cān çıkılursa tütulur
‘ Alem etse eger ol zülf-i perişān dıtrer
7. ‘ **Āşım**’uñ gönlini incitme şaḳın a sākī
Ḳorḳarum ‘ arş-ı girān-māye-i Yezdān dıtrer

86

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1. Çin-i zülüfine **Fağfür** ile **Ḳayşer** şaşırur
Mevkibinde **Key** ü **Cemşid** ü **Sikender** şaşırur
2. Ğabğabuñ üstüne ol çāh-ı zāḳından cānā
Āb-ı ḥayvān dıtrür zezem ü kevşer şaşırur

3. Nârininâ müje vü ebrû-yı hûn-rîziñden
Tîğ u peykân şaķınur seyfile hānçer şaşırur
4. Görsele ger kıadd-i bālâ vü dehān ü lebiñi
Āb olur niş-ger ü kıand-i mükerrer şaşırur
5. Ger şu kâmetle kıyām itse kıyāmet kıalkar
Yâ şaf-ı maḥşere gelse şaf-ı maḥşer şaşırur
6. Pertev-i rûyına mihr ü meh ü aḥter dār-ı har
Kâmet-i serv-i hırāmında şanevber şaşırur
7. Sînesiñ şafvetine āyine ḥayrān kıalmıḥ
Āheniñ kıalbine ‘**Āşım** dil-i mermer şaşırur

87

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

1. Dilberüñ **Hızr**-ı ḥatı şāriḥ-i taḥrîr gibi
Şerḥ eder Sûret-i Nûr-ı ruḥı tefsîr gibi
2. Görse ger ol ruḥ-ı pür-nûr ile zülf-i siyehi
Kıararur cennet ü terle gül ü reyḥān dıtrer
- [34a]
3. Şeb-i yeldāya eger zülfini teşbîḥ etsem
Halka halka taķılur boynuma zencîr gibi
4. Hānçer-i ğamzesi bir ānda cihānı tağıdur
Üstüne tırursa¹¹⁵ ebrûları şemşîr gibi
5. Müjeler herbiri bir peyk-i kıazādur ğüyâ
Dil-i ‘uşşâķ-ı belâ-kîşe geçer tîr gibi

¹¹⁵ Tursa: turursa

6. ‘**Āşımā** zülf-i ḥam-ender-ḥam cānāneye baḳ
Ḥaṭṭ-ı nev-ḥızine ḥasretle baḳar pır gibi

88

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

1. Vaşf-ı dehān-ı yārde i‘ cāzdur sözüm
Enfās-ı ‘**İsevi**’le hem-āgāzdur sözüm

2. Peyk-i Ḥudā sürüş-i milk-i feyz-ı maḥzdur
İlhām-ı rāz-dānıyla hemrāzdur sözüm

3. Eglendürür nişāṭla eşḥāb-ı ‘işreti
Bir ‘ārife nedīm-i sūḥansāzdur sözüm

4. Tiryāḳ-ı zevḳ u dārū derd-i ḥumārdur
Pür-şan‘ at ü müselleḡ ü mümtāzdur sözüm

5. Beytü’l-ḥarām-ı şi‘ rde siḥr-i ḥalāldur
Mu‘ ciz olan maḳālile enbāzdur sözüm

6. Şeh-nāza nāz u berh behāruñ behārıdur
Ḳānūn-ı ergavān ile hem-sāzdur sözüm

7. ‘**Āşım** cenāb-ı nev-rese ‘ arz eyle āşḳār
Maḥbūb u şūḥ u nādir ü ṭannāzdur sözüm

89

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

1. Her dil-rubā ki ‘ āşıḳ ile āramīdedür
Ārām-ı cān u rūḥ-ı revān nūr-ı dīdedür

2. Ol dām-ı zülf ü dāne-i ḥāl-i siyāha baḳ
Şayd-ı dil-i ḥazīne ‘ aceb bir raşīdedür

[34b]

3. Ger murğ-ı dil o kâmete mecbûr ise n'ola
Serv-i revâna fâhite-i pür-beridedür

4. Mevhûm olan dehân ü miyânından oldu baḡs
Ben hiç inanmadum dediler âferidedür

5. Men' -i nezâre-i bedde müjgân ü hâcibi
Peykân-ı cân-ı sinânile seyf-i keşidedür

6. ' Anber midür gülüzre feşân oldı yâ ' iber
Yâ-höd ' izâruñ üzre ḡatt-ı nev-demidedür

7. ' **Âşım** nazîre eyledi bir zâta kim o zât
Her mışra' ı bu rüyde beytü'l-kaşridedür

8. Ya' nî Cenâb-ı Hâzret-i Nâfi' ki şübhesiz
İki cihânda munteḡab u ber-güzidedür

90

Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlün

1. Sen tâze cevân ḡonce-dehân şâhib-ânsın
Ârâm-ı dil ü râḡat-ı cân rûḡ-ı revânsın

2. ' Âşık keş ü per-çem sitem-pîşe vü bed-ḡüy
Sîmîn-ten ü zerrîn-kemer ü mû-yı miyânsın

3. Tîr-i müje vü ḡavs-i dü-ebrüyile cânâ
Âşüb-ı cihân fitne-i her pîr ü cevânsın

4. Ḳâdir degül aḡyâr seni görmeye cânâ
Sen nûr-ı dîdem gibi çeşmümde nihânsın

5. Sen ‘**Āşım**’ı ki қatl ü gehī zinde edersin
Bu tavr-ı ‘Arabī ile ‘aceb yaḥşī yamānsın

91

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Çeşm ü zülf-i dil-beri tā māye-i cān ettiler
‘Āşık-ı bī-tābı bī-mār u perīşān ettiler

2. Tīşe ile açdı **Ferhād** dār-ı çeh bed’ kārdan
Seng-i ḥār içre nār-ı ‘ışkı pinhān ettiler

[35a]

3. Ceyb-i dilber maṭla‘-ı şubḥ-ı nuḥistīn olalı
‘Āşıkānuñ çāk-i ceybi tā bed-emān ettiler

4. Ka‘be-i rüyından açdı bürka‘-ı zülf-i siyāh
Hep bu yüzden ehl-i dīn tekmīl īmān ettiler

5. Remz-i ḥaṭṭ tā bir ‘aḳīk-ı lebde oldı āşkār
Eşk-i çeşm-i merdümi hep la‘l ü mercān ettiler

6. Rū-yı gül-gün üzre ḥaṭṭ-ı müşg-bār yāre baḳ
Şanki berg-i lāle üzre ‘anber-efşān ettiler

7. Elllerinde şanmayıñ reng-i ḥınādur ḥūblaruñ
Şāhidüm ben şimdi nā-ḥaḳ yerde biñ ḳān ettiler

8. Āferīn ḥübān-ı **Bağdād** iştihār-ı ḥüsnile
Yūsuf-ı **Ken‘ān**’ı ḥüsninden peşīmān ettiler

9. Tīr-i ḡamze seyf-i ebrū nāvek-i müjgānla
‘**Āşım** üzre her ṭarafdan ḥarbe i‘lān ettiler

92

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1. Her ne dem silsile-i zülf-i bütân yâde gelür

Nerde zencîr-i cünûn var ise feryâde gelür

2. Zülf-i yâre toqunup şâne teliñ kırmaz ise

Zahmet-i tîşe niçün kâmet-i şimşâde gelür

3. Bilde seyf elde sinân dilde ğazab serde şerâb

Lev haşe’llâh ne güzel qatlüme âmâde gelür

4. Geldi bir müjde hemân muğ-beçe ile bu gice

Bezme âmâde ruḡ-ı sâde ile bâde gelür

5. Telhdur ‘ aşıka her çend şabûri lâkin

Nerde bir pâsuḡ **Şirîn** ise **Ferhâd**’e gelür

6. Ruḡ-ı yârüñ ‘ alevi lâleyi dâğlarsa n’ola

Dâ’imâ dâğ-ı siyeh sine-i ḡussâde gelür

7. Menba‘ -ı âb-ı ḡayât itdi ḡudâ ḡâkimizi

Nerde bir **ḡıẓr**-ı hidâyet ise **Bağdâd**’e gelür

[35b]

8. Ya‘ ni dâñâ-yı fûnûn ḡâzret-i **Midḡat** ki müdâm

Medḡ-i ‘ âlîleri her laḡza dil-i şâde gelür

9. ‘ **Āşımâ** bezminle bu tuḡfeyi gönder zîrâ

Ġazeliñ eñ güzeli ḡâzret-i üstâde gelür

93

Mef'ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe'ülün

1. Rāḥat ṭuramaz sīnede dil dāğlamayınca
Elbette yaqar gözlere köz bağlamayınca
2. Ağlatdı tebessümle beni ol büt-i per-çem
Gülmez gül-i nev-ḥīze buluṭ ağlamayınca
3. Ey seyl-i sirişküm kūyına çağlayarak git
Neş'et veremez seyl-i revān çağlamayınca
4. Cismüm çürümüş lāyık-ı qurbān olamaz ḥayf
Bu ḥıdmete icrā edemem sağlamayınca
5. 'Āşım şaḳın incinme zemānuñ siteminden
Cevher bulamaz tığ-ı bürrān zāğlamayınca

94

Mef'ülü Fā'ilätü Mefā' ilü Fā'ilün

1. Ger çerḥ-ı sifle etse beni şāh istemem
Cūd-ı baḥīl ü cevdet-i bed-ḥāh istemem
2. Şavb-ı necāta yol bulamazken eger **Hızır**
'Ucbile gösterirse baña rāh istemem
3. Āb-ı ḥayātı verse eger imtinānla
Mevti qabūl edip anı bi'llāh istemem
4. Ol rütbe yaqmışum beni meftūn iden ḥabīb
Vuşlatda etse ger beni dilḥāh istemem
5. Kāşāneme gelür ise nāgāh dilberüm
Böyle ğalaṭla devlet-i nāgāh istemem

[36a]

6. Ben diñlemem naşîhati vâ' ız bağırmason

Va' zıyla etmesün yine āgāh istemem

7. Zilletle taht-ı Mısr'ı kabûl etme 'Āşimā

Pîşinde çāh-ı miñnet olan cāh istemem

95

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Senüñ müjgānuñ ey meh-pāre tā peykān-kemān ettim

Hezār ümmīd ile göñlüm nişān kıddüm kān ettim

2. Nukūd-ı dāğ-ı 'ışkıtā 'ayān gördüm vücūdumda

Gedā bir genci bulmuş gibi göñlümde nihān ettim

3. Benüm mevt ü hayātum vaşl u firķatden 'ibāretdür

Hezārān def' a ben bu hāli kendüm imtiñān ettim

4. Senüñ vaşfında nādım oldum ey sulţān-ı ma' şūkān

Faşihān-ı cihānı cümle ta' līm-i zebān ettim

5. Budur ger 'Āşimā mey neş'esisile ğamze-i sākī

Mey ü ma' şūkđur ben ger yemīn ettim yamān ettim

96

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Şāh-ı 'ışķum ğam müşīr ü müsteşārumdur benüm

Ġuşşadur ser-dār u şadrum āhu zārumdur benüm

2. Dilde ise bir rüz u şeb 'ālemde ben fark etmezüm

Her zemān zülf ü ruñuñ leyl ü nehārumdur benüm

3. Gāh-veş bir küh-ıgām altında qalmıŖsam n'ola
Lezzet-i fikr ü vişālũñ Yār-ı Ğarumdur benüm

4. Devr-i la' linde zümürürd haţtı pinhānsa hemān
Çıkmasun yā Rabb hayāt-ı müste'arumdur benüm

5. Nāzla söyler qalb-i ' aşık Qal' a-i **Hayber**'se de
Ebruvānum herbiri bir **Zü'l-feķār**'umdur benüm

6. Ol ğazāli āhile tashīr idersem bir zemān
Dāmını elden bıraķmam nev-şikārumdur benüm

[37b]

7. Bir nigāhı dīn ü dünyāya degerken ' **Āşimā**
Şimdi bir buse virüp cān alsa kārumdur benüm

97

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Rū-yı raĖ-şān üzre zülfi her ne dem cevlan eder
Şanki **Hindū** āteşiyile kisb-i ' izz ü şān eder

2. Kendi rūhumdur velī cāndan uşandırmış beni
Rūz be-kecdür līk cevrenden gönül efgān eder

3. Leblerinde āb-ı hayvān ü femi cān-bağş iken
Ğamze-i hūn-rīzi her bir ānda yüz melsā qān eder

4. Şulhla qana boyatdı dehri Rabbim hıfz ede
Ebrū haņcer-mişālī harbe ger i' lān eder

5. Sien-i ğamda ' **Āşimā** şabr et Hudā'dur **Yūsuf**'ı
Çāhdan cāha çıkarur şān verir sulţān eder

98

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1. 7ağılıp per-çem-i müşgīn ruḡ-ı cānān üzre
Şanki bir ebr-i siyehdür meh-i tābān üzre

2. Ḥam-ı zülfinde gönül cennetini bulmuş iken
Zāhid-i ḥām gibi ditriyor ĩmān üzre

3. Ḥaṭṭ-ı sebz üzre o zülf-i siyehi gör şankim
Şaçılıp deste sünbül gibi reyḥān üzre

4. ‘Ahd edip ger veresin cān baña bir buse saña
Verirüm bār ḥaddeler ya kıala peymān üzre

5. ‘Āşım’ı bir temkīn söziyle ḥoş-nūd etdüñ
Bāreke’llāh nemek atdüñ dil-i biryān üzre

99

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

1. Nihāl-i nev-resüñ serv-i ḥırāmān oldu gitdikçe
Gülistān-ı addāruñ eşk-i rıḍvān oldu gitdikçe

[38a]

2. Sen ey bedr-i münīrüm ḥüsnün >...< gün-be-gün artar
Bu māhiyyetle rüyuñ māh-ı tābān oldu gitdikçe

3. Ḥarīm-i kūyına cānā şabāḥī āşnā oldu
7açıldı per-çemüñ zülfüñ perişān oldu gitdikçe

4. Gönülde rāz-ı pinhānum be-her maḥfilde neşr oldu
Elimde ceyb-i ṭāḳat tā bed-emān oldu gitdikçe

5. Nizām-ı Ʒal‘a-bend-i ‘ışka her kim Ʒur‘a ser girdi
Neferken ceys-i ğamda mīr-i mīrān oldu ğitdikçe

6. RaƷīb-i bed-ħamiyyet Ʒurb-i cānānile faħr eyler
Bizi inkār iderken kendi Őeytān oldu ğitdikçe

7. Cenāb-ı Feyzī’ye ‘Āřım mūrīd olduķa nām etti
Tariķ-ı Ħaķķ’ı buldı ehl-i ‘irfān oldu ğitdikçe

100

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

1. Terahħum et toķunma ey Őabā zūlf-i periřāna
Taķıtma dilleri gel ħürmet et Őām-ı ğarībāna

2. Ulaşdı ser-ħadd-i imāna ħaķtuñ leşker-i küfri
Dilā Őıdķıle el Ʒaldır du‘ā et ehl-i imāna

3. Eder meyl-i iķāmet sāye-i tūbā-ħırāmında
Eger Şerm eylesem ol ķāmetüñ reftarı rıđvāna

4. Benüm āhumla dil yandı dilüñ odıyla ben yandum
Tef-i hicrān-ı bī-pāyānda ben bir yañ o bir yāna

5. Gel ey ‘Āřım hele var zāhid-i dil mūrdeye söyle
Güzellerde sözüñ varsa ne dersin Őāħib-i āna

101

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Ħikmet-i Lokmān’ı da‘vā etme Lokmān başkadur
‘Ārifim dir herkes ammā ehl-i ‘irfān başkadur

2. Ħūblaruñ beyninde her ān ħüsn ü ān da‘vāsı var
Ġālib-i zannum budur ben Őāħib-i ān başkadur

[38b]

3. Hırkāt-i nār-ı cehennemle firāk-ı dōsttān
Her ikisi āteş ammā nār-ı hicrān başkadur

4. Ger-çi cān artar vişāl-i dil-berüñ her ānda biñ
Līk cānān başka hāl ü cān ü cānān başkadur

5. ‘**Āşımā** peykān-ı ğamz-ı dil-ber ü tīr-i kızā
Derler ise birdür ammā tīr-i müjgān başkadur

102

Mef’ülü Mefā’îlü Mefā’îlü Fe’ülün

1. Bilmem ne edem firkat-i cānānuñ elinden
Kurtar beni ey vaşl bu hicrānuñ elinden

2. Geh tağları göl etmede geh sīnemi dāğlar
Öldürdi beni āh bu efgānuñ elinden

3. Cāndur düşüren kayd-ı belāya beni her dem
Cismüm çürüdi derdile bu cānuñ elinden

4. Gün yok beni teslīm-i keder etmeye gerdün
Yā Rabb saña feryād bu dārānuñ elinden

5. Tıfl oldığıçün miñnet-i ‘uşşākını bilmez
Rüsvā-yı cihān oldum o nā-dānuñ elinden

6. Rāzī degilüm keremiñ olsa saña hem-dem
Yandum güzelüm ben senüñ aqrānuñ elinden

7. Kettān vücūdum meh-i dīdāra tayanmaz
‘**Āşım** yaşamaz bu meh-i tābānuñ elinden

103

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1. Gördüm ol çeşm-i siyeh-kâr hatt-ı >dil< cûlarını

Şayd eder bir niğehi şad **Hötan** ahûlarını

2. Cezbe-i ‘ışk ile semender gibi mâyil etmiş

Tâbiş-i âteş-i ruḥ-sâra pür-sütürlarını

[39a]

3. Dîdesiñ meyli ḥaṭa beñzer o ser-‘ askere kim

Leşker-i zenge muḳâbil tuta süngülerini

4. Beyti tavf eyler âyîni **Ḳays-ı** ḥazîni **Leylâ**’nuñḤalka-i **Ka’be** şanarmış ḥam-ı gîsûlarını

5. Lâle-sâz dâğlana nergis gibi a‘ mâ olsun

Sünbüle kim degişe yüzdeki şeybûlarını

6. Vechi vardur femi ger benligi da‘ vâ etsin

Leb-i Kevşer’de bırakmış beççe-**Hindü**’larını7. Ger dilersen ede tâ şîr-i niyâzuñ ‘ **Âşım**

Ṭâḳ-ı miḥrâb-ı du‘ â et ḥam-ebrûlarını

104

Mef‘ülü Fâ‘ilätü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

1. Ḳānuñ u resm-i milk-i muḥabbet ‘ acîbdür

Ne iştikâya mehl ü ne cā-yı şekîbdür

2. Bulmaz şifâ marîz-ı muḥabbet ‘ ilâcile

İḳlîm-i mülket-i ‘ışkda ḳâtil ṭabîbdür

3. Ger pāre pāre etse dili ɗarb-ı tīgile
Şīrīn gelür muhibbe ki ɗarb-ı ḥabībdür

4. İster de dil ki zühdile bulsun selāmeti
Lākin ne çāre ğamzesi ‘ābid-firībdür

5. Şābitdür iki şāhidle kāfir oldığı
Zünnārı tār-ı kākül ü zülfi şalībdür

6. Gülçin hemişe dāmen ile ıplıyor güli
Dā’im cefā-yı ḥārı çeken ‘andelībdür

7. ‘Āşım ‘avāma sofrā-i ‘işret kırar felek
‘Ārif olan bu mā’idede bī-naşībdür

105

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1. Āh öldürdi beni miḥnet ile bir kederi
Dehr-i fānīde kim isterse yeri yer kederi

[39b]

2. Ya‘ni yerden yere ammā n’ide elbet bir yer
Kimseden fekk olamaz zūlm ile iḥsān eşeri

3. Bir fidān ekmek için nāsa ne mūcib ızrār
Ekme biñ naḥl-i ruṭeb olsa da yoḳdur şemeri

4. Etme incitme efendim ḥazer et olmaya kim
Şubḥuñı şāma bedel eyleye āh-ı seḫeri

5. Nehy >...< yoḳ olayım emr eyle şimdi öleyim
Maḥv u işbātuma sensin sebeb ey reşk-i perī

6. Ben oyum kim ki hulumimde türāb-ı qademüm
Yoħsa āhumla yaqar kül ederüm huşk ü teri

7. **Zü'l-fekār**-ı ğaražuñ çekme kılıfdan ' **Āşım**
Belki imlāya gelür ħilm ile ol reşk-i perī

106

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Beni āşifte iden zülf-i perişān mı ' aceb
Yā hadeng-i müje yā dīde-i fettān mı ' aceb

2. Şafha-i mişhaf-ı ruhsāra ol āyet-i ħüsn
Būsı vācib olacaq āyet-i Qur'ān mı ' aceb

3. Her riyākār reh ü resm-i vilāyet mi bilür
Her süĥandān geçinen **Cāhız** u **Seħbān** mı ' aceb

4. Kim ki bir āyīneyi yapsa **Sikender** mi olur
Yā ki her mühri qazan dehre **Süleymān** mı ' aceb

5. Fikr-i ğisū-yı bütān tül eyledi ' **Āşım**
Zülf-i cānāneyi tutmaq meger āsān mı ' aceb

107

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Bu şeb dil bir perī-ruħdan ' aceb dīvānelenmişdür
Qırar zencir-i qaydı diñlemez mestānelenmişdür

2. Hevā-yı şem' -i rü-yı yārdan pervānedur¹¹⁶ bilmez
İraqdan görse yanar öyle bir pervānenmişdür

¹¹⁶ Pervan: pervane

3. Müsülmān yok mı Hakk'a āşinā işhād için şorsun
O şüh-1 bî-vefā bizden niçün bî-gānelenmişdür

[40a]

4. Vücūdum ğarķ-1 baħr-i bāde-i ' ışkuñdur ey sākī
Degüldür ħacetüm şahbāya dil peymānelenmişdür

5. O bālāya yapışmış murġ-1 rūħum öyle kim ' **Āşım**
Ki güyā şāħ-1 güldür ' andelībe lānelenmişdür

108

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ğayri rind-i lā übālī kim bilür şahbā nedür
Ğayri **Mecnün** kim bilür āyīne-i **Leylā** nedür

2. Ehl-i zāhir hiç bilür mi sırr-1 ehl-i bātını
Ehl-i şüret añlıyor mı ma' nā-i ma' nā nedür

3. Yanmayan aşlā tef ü táb-1 şerār-1 ' ışķda
Hiç bilür mi vaşl-1 ehl- i **Vāmık** u ' **Azrā** nedür

4. Geh nizām geh ħalel gāhī meserret gāħ ğam
Āh kim derk etmedüm bu gerdiş-i dünyā nedür

5. Bir ' ademdür bir ' ademden gelme bu iki ' adem
Yanlarında bu ħased bu ħırş bu ğavġā nedür

6. Çeşm-i ' ibret yok yazık yoħsa Ĥudā' nuñ şun' ı çok
Nev-cevānānda şu cezb-i dīde-i şehlā nedür

7. ' **Āşımā** dīvāneleşme topla ' aķluñ şorma hiç
Şun' -1 Hakk' ı bilmeyenden menn nedür selvā nedür

109

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. o yansun nār-ı hicrũnle gũnũl 'ıŖkuñ erāğıdur

İlāhĩ sũnmesũn kånũn-i sĩnem 'ıŖk ocāğıdur

2. Ŗu' ā' -ı pene-i hũrŖĩdi Ŗordum 'ıŖkdan itdi¹¹⁷Ŗikenc-i gĩsũ-yı **Leylā**'ya 'ıŖkuñ bir arāğıdur3. Senũn zũlfũn kemend-i **Rũstem**-i destān mıdur yā-hũd

Tılısm-ı genc-i hũsne eram-ı esved yumāğıdur

4. Sen ol Ŗāh-ı melāhatsin ser-i **Fağfũr** ile **aysar**

Gedā-yı der-gehũn destinde bir kıızgın anāğıdur

[4ob]

5. Niũn āteŖ biraduñ miŖe-zār-ı sĩneme cānā

Hāzer kııl etme dilber belki bir arslan yatāğıdur

6. O Ŗũkrini **Hũsrev**-i **Perviz**'e vir ŖāpũrDil-i **Ferhād**'ı kıırma bĩ-sebeb **Ŗĩrin** otāğıdur7. Cevānsın dilberũm yandırma cān-ı ' **ĀŖım** 'ı her dem

Mebād ũstũnde ben tek yanasen ādem uŖāğıdur

8. Hũzũr-ı ' **Ākifi** 'de oldı bālā hāmd ola ' **ĀŖım**

Velākin rũtbesi arānce herkesden aŖāğıdur

¹¹⁷ 2. beytten sonraki beytitlerin ũzeri izilmiŖ ve Ŗu der-kenār yazılmıŖtır: "Ŗu beytũ'l-ıŖŖa tek alsun, ve's-selām. Mala, haıaten fuzũliyāne ise de ebyāt-i tāliye hidir. Ben, 'ĀŖım merhũm ile beynimizdeki meabbete itirār iderek iziyordum. Veliyy-i ni' metim, pederim Hāzet-i 'Ākif de 'afv ider, Ŗũbhe yok. Rũh-ı 'ĀŖım'da 'an a' yān-ı 'Ākif. 8 Nĩsān Sene 1332, Bũyũkada." [Der-kenār]

110

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Senüñ bezminde dā'im sākıyā tā'ib peşimāndur

İnan Allāh vekildür haqq dedüm ben haqqda mizāndur

2. Seni ser-mest eden gül mey midür¹¹⁸ ey bülbül-i nālān

Ber-ā-berdür senüñ derdüñle hicrūñ giryeñ efgāndur

3. Muhibb-i 'āşıkı ma' şūka eyle ser-belān ārif

Nizā' u şulhı elbet bir bilür erbāb-ı tibyāndur

4. Eger-çi infi' āli her kişi der-yüze 'add eyler

Dilersem ben ne var bir būs o lebden kār-ı hayvāndur

5. Faķirūñ şoħbetinden yeg şaķınmaz ey şeh-i hūbān

Olur kim bir hisāb olsun mekesle fıl bu devrāndur

6. Hazer kıl kıl kadar ol kākülün teline toķunma¹¹⁹

Ki kākül maħz-ı sevdā mū-yı bend-i pā-yı merdāndur

7. Hisābı sehvdür vā' iz e-ger-çi söylüyor sa' yüm

Hemişe 'ilm ü 'Āşım dā'imā hem-bezm-i rindāndur

111

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Kimsenüñ katli dimeñ tır etdi şemşir etmedi

Haqq Te'ālā her ne taķdır etdi taģyir etmedi

¹¹⁸ İşbu istifhām-ı ğarīb-i Türkî'ye ķahkahalarla gülmemek elden gelmez. Zevāllı 'Āşım, gül-'anberi hıç Türkçe bilmez yetişmesinden soñra Türkçe'ye söylenmiş bir şā'ir-i bi-hem-tā-yı Fars idi. Ebyāt-ı Fārisiyye'si ile Türkçe'de şā'irlenmek isterdi. O kadar laţifeci şūh idi ki ba'zan velveleyi güldürür mübālağasıyla taşvire şāyandır. Raħime'llāhü.

Veliyy-i ni'metim, sevgili pederim Cenāb-ı 'Āķif'in civārında ya'nı Sulţān-ı huld-āşyān Muhammed Fātiħ Türbesi karşıısında medfūndur. [Der-kenār.]

¹¹⁹ 'Hazer kıl kıl kadar ol kākülün birteline toķunma' şeklinde yazılmış. Vezin gereği 'bir'sözcüğü gereksizdir.

2. Yazmadı **Leylâ**'ya hâli göçdi **Ḳays** nâ-murâd
Nâmına hicrânı taḳrîr etti te'ḥîr etmedi

[41a]

3. Āferî'n bād-ı şabâ **Ya'ḳûb**'a vaşl-ı **Yūsuf**'ı
Sâ'atiyle geldi tebşîr etdi te'ḥîr etmedi

4. Sen mu' emmer it Hudâyâ ol cevânı gerçi o
Bu dil-i nâ-kâmı tedmîr etdi ta' mîr etmedi

5. Minber üzre ḥamd ola vâ' iz bugün ḥaḳ söylemiş
Ya' ni ehl-i 'ıṣṣı taḳdîr etdi tekdîr etmedi

6. Niyyetinden mi peşîmân oldı bilmem dilberüm
Ḳatlüm i' lâminı taḥrîr etdi temhîr etmedi

7. Başuma çok keşte-gānuñ içre başdı pā-yı nâz
'**Āşım**'ı ḥamd ola tevḳîr etdi taḥḳîr etmedi

112

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Niḳâbuñ aç güzelüm etme 'âlemi bî-tâb
Sen âftâb-ı cihân-tâbsın nedür bu ḥicâb

2. Ne ḥoş evâ' ile geldiñ sen ey perî-peyker
Lebünde âb-ı ḥayât dîdende bâde-i nâb

3. Şeb-i firḳatde dönmez hezâr şâhînile
O rütbe tîz per açdı kebüter-i ḥâb

4. Cemâli ḳible-i ḥacât-ı ḥalḳdur ammâ
Şaşurdu zihnimizi ḳible bir iki miḥrâb

5. Zemān-ı şebde yok sūdı devletüñ ‘**Āşım**
Döner geçen eyyām ‘ış dönmez ‘ahd-i şebāb

113

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Āşinā-yı ‘ışk her bir kavmden bī-gānedür
Zāhiri faqrile tev’em bāṭını şāhānedür

2. Faqr u şervet sūr u mātemden fütür etmez ebed
Lā übālīdür cihān ‘indinde bir vīrānedür

[41b]

3. Cām-ı **Cem** varken ‘abeş zulmāt-ı **İskender**-güzer
Çeşme-sārī āb-ı hayvānuñ leb-i peymānedür

4. Var ise dünyāda lezzet şöhet-i aḥbābdır
Yoḥsa bundan mā-‘adāsı cümleten efsānedür

5. Hāzret-i ‘**Ankā**-yı bī-pervā-yı **Kāf**-ı ‘ışkıçün
Ser-be-ser dünyā-yı fānī bir muşanna‘ lānedür¹²⁰

6. Havşala-i nev-pezīrde ‘aḳd olmuş emel bir riştede
Zāhidüñ destinde gördüm sübḥa-i şad dānedür

7. ‘İşk-ı cānān ‘**Āşımā** zencīr-i pā-yı ‘aḳldur
İhtiyāriyle bu zencīre giren dīvānedür

114

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

1. Maḳām-ı vecd ü ḥāletde faqīr u muḥteşem birdür
Ricālu’llāh ‘indinde vücūd ile ‘adem birdür

¹²⁰ Velew ki ḥayāl-i ḳadīm olsun, pek güzel beyt. [Der-kenār]

2. Kātīl-i ‘ ışk bilemez zehr ile şehd-i muşaffāyı
Devā kār etmeyen bī-māra bağa >kim< şehd ü sem birdür
3. Bu çerh-ı bī-medāra ser-nūşı eylemez tağyır
Hezārān olsa da āmalimüz lākin raqam birdür
4. Demez az çok ‘ atā-yı Hāzret-i **Qayyūm**’a rāzīdur
Kānā‘ at ehli ‘ indinde bi-lā şekk pīş ü kem birdür
5. Cevāb-ı {**Len terānī**}¹²¹ gelse de ‘ **Āşım** didinmez hiç
Rızā-yı yāri bulmuş kimseye lā vü ne‘ am birdür

115

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1. Ey dil esrārīñi ağıyāra şağın söyleme şuş
Bülbülün şekvesini hāra şağın söyleme şuş
2. Açdığın sırrı baña bende emānet ederüm
Ol raqīb-i seg-i ğaddāra şağın söyleme şuş

[42a]

3. Sāğıyā merhamet et devre getür bādeyi līk
Devriñi çerh-ı sitem-kāra şağın söyleme şuş
4. Yanar āyende yazıkdur hele ey dīde emān
Gördigün anı dil-i zāra şağın söyleme şuş
5. Va‘ de-i vuşlati ol şūh saña vermiş ise de
‘ **Āşımā** bahş-i nigün-sāra şağın söyleme şuş

¹²¹ *Kur’ân-ı Kerîm*, A’râf Sûresi, 7/143: “Beni göremezsin...”

116

Mef'ülü Fā'ilätü Mef'ülü Fā'ilün

1. Bir kerre görmedüm geregi gibi ben seni
 Āyinedār-ı hayrete düşmüş gerden seni

2. Berg-i güle taḥammülün ey şūḥ yoğiken
 Āgūşa ne şekl aldı ketān-ı pīrehen seni

3. Cādūya virme yol o nigīn üzre **Cem** gibi
 Aldatmasun şaḫın, ḫāzer et **Ehrimen** seni

4. Gel ey behār-ı 'ömr ḫazān-dīde oldı dehr
 Ḥaylī zemāndur ārzū etmiş cihān çemen seni

5. 'Āşım' uñ öğrenüp şekerin nuḫkı rü-nümā
 Vaşf eyler ise tūḫī-i şekker-şiken seni

117

Fe'ilätün Fe'ilätün Fe'ilätün Fe'ilün

1. Gel gönül āteş-i 'ışkı yine iḫād edelüm
 Yanalum yandıralum derdile feryād edelüm

2. Terk edip meclis-i va'zı reh-i 'ışkı tūtalum
 Bu ḫarīḫ üzre meger zāhidi irşād edelüm

3. Ḥazret-i pīr-i muḡāndan edelüm istimdād
 Ḥāk-i ḫāmmāt-ı deryāyı ḫamu ber-bād edelüm

4. Ābı meyyāl edelüm āteş-i seyyāl üzre
 Ya'ni bintü'l-i'inebe **Dicle**'yi ābād edelüm

5. Köhnelenmese bu berbāt devrā-yı sāḫī emān
 Gel senünle yeñi ber-müde'i icād edelüm

[42b]

6. Bir vesîleyle muḳarreb olalum duḥt-i reze
Ġamm-ı dehri iledüp ğuşşayı ib'ād edelüm

7. 'Āşımā gel hele pey-rev olalum 'Ākif'e biz
Tā fen-i şı'rde hep 'ālemi üstād edelüm

118

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Ḥayli demdür terk-i tīr-endāz gözler gözlerüm
Bülbül-āsā bir zemān gül gibi yüzler gözlerüm

2. Kār-ger oldı gönülde zehr-i eyyām-ı firāk
O dehān-ı bī-nişānın ṭadlı sözler gözlerüm

3. Rūḥ-ı bedr ü rüzı helāk ḳahr u tedmīri için
Nār-ı nīrāndan gelen āteş-fürüzler gözlerüm

4. Ḳalmışum zulmetde zulm-i ṭurra-i şeb-rengden
Bu şebān-ı tīrede parlaḳlu rüzler gözlerüm

5. Deḫset-i aġyārdan sözüñ mesāġı yoġise
Çeşm-i mestinden işārāt ü rumüzler gözlerüm

6. Her zemān cevr ü cefālar gösterürse ol nigār
Anı ben rūḥum gibi her ānda özler gözlerüm

7. 'Āşımā güftār-ı fā'ik ḳandedür tekrārın et
Ḥayli demdür terk-i tīr-endāz gözler gözlerüm

119

Tercî' -i Bend Der-Vedâ' -1 ' Âkif Pâşâ***Me'ülü Mefâ'ilün Fe'ülün***

1. Ey çerh-ı sitem-ker cefâ-kâr
Ve'y şu' bede-bâz pîr-i mekkâr

2. Geh sâde vü sebz ü geh münakkaş
Geh hōş-harekât ü geh pür-âzâr

3. Râhat bulamaz senün elinden
Bir kimse bir ânda ey füsün-kâr

[43a]

4. Geh mâhımızı husûfe şalup
Geh ' aqrebiñi idesin izhâr

5. Cân u ciğerümi yakduñ etdüñ
Mihr-i şerefi küsüfedür çâr

6. **Eyyüb** miyem idem şabûrı
Tâ ki sitem ey zemân-ı ğaddâr

7. Bâzâr-ı cihâmı etdüñ efsûs
Bî-bâyi' u şârî vü harîdâr

8. Bir devrde biñ alup şatarsın
Etdüñ hele bahtımı nigün-sâr

9. Devrân ki beni mezâda şaldı

Bilmem kim idi şatan kim aldı

II

1. Çık minbere ey Cenâb-ı Taha

Ey şem^ç -i Hüdâ şefî^ç -i uqbâ

2. Maḥbûb-ı Hudâ-yı Lem-Yezel'sin

Ey cedd-i **Hüseyn** ü bâb-ı **Zehrâ**

3. Bak ümmetle ne hâle düşmüş

Buḥrân-ı helâke düşdi şehâ

4. Nerde himemât-ı **Çâr-Yâr**'ün

Ey şâh-ı memâlik-i {**Ev ednâ**}¹²²

5. Emr et ' **Alî Zü'l-feḳâr**'ı çeksün

Etsün **Esedu'llâh**'ı hüveydâ

6. Ger va^ç desi gelmemişse ey vâh

Tâ ki ede ḥilm-i **Ḥaḳk Te'âlâ**

7. Bâzâr-ı cihânda ḳalmadı sūd

Sūd etmede ümmete bu sevdâ

[43b]

8. Minba^ç d senün elinden ey çerḫ

Ṭâr oldı baña bu dâr-ı dünyâ

¹²² *Kur'ân-ı Kerîm*, Necm Sûresi, 53/9: “veyâ daha yakın...”

9. Devrân ki beni mezâda şaldı

Bilmem kim idi şatan kim aldı

III

1. Ey hâlik-ı çerh u erđ u ezmân
Ve'y mübdi' -i cism ü cân-ı insân

2. Ol gün ki sürâdikât-ı ğaybi
Açıkda şühûdı etdüñ ihsân

3. Etdüñ bu ' anâşırı hüveydâ
Çurduñ bu çihâr sūķı āsân

4. Anda nice māl-dār u miskīn
Buldı biri nef' o biri husrân

5. Pister ki metā' uma haridār
Yok ne'yleyüm ey Hudâ-yı Mennân

6. İhvân-ı şafâya ben ne etdüm
Yūsuf degülüm nedür bu zindân

7. Bu dehre niçün de geldigüm ben
Çaldum hele bî-kes ü perişân

8. Āzâde iken mezâdda çaldum
Yokdur beni ğayr-ı ğuşşa-cüyân

9. Devrân ki beni mezâda şaldı

Bilmem kim idi şatan kim aldı

IV

1. Sâķi şun o mey ki cisme cândur
Çüt-i dil ü kuvvet-i revândur

[44a]

2. Bir reşhası ric' at-i cevānı
Hem pīr-i muġāna armaġāndur

3. Ğam rāhat u rūhumı elinden
Deyr-i rāhı ki rūh-ı rāy-gāndur

4. Ol bāde ki ' aklı ala zīrā
Rindāna göre ħurd-i ziyāndur

5. Ey sāki emān nedür bu te'ħır
Pervīzūñ dehr-i ħün-feşāndur

6. Bir ħāle biraġ ki bilmeyüm ben
Dünyāda behār yā ħazāndur

7. Muṭrib ġazel-i ' Irākī sāz et
Tā ki kerem et ki ān bu āndur

8. Dün sūġ-ı mezādda bir münādī
Söylendi ki her gelen gidendür

9. Şatan şatılan alanla dellāl
Birdür o reh-i çeşmden nihāndur

10. Devrān ki beni mezāda şaldı
Bilmem kim idi şatan kim aldı
V

1. Ey rüz-ı belāda ġam-güsārum
İmdada yetiş ki cān-fikārum

2. Bugün hele ayrılık günidür
Ĥünābla ṭolıdur kenārum

3. Ey cān-ı 'azīz ü rûḥ-ı 'Āşım
Erişdi ḥazāna nev-behārum

4. Gel gitme bırakma bî-kes
Ḳurbān saña cān-ı müste'ārüm

[44b]

5. Sen ger-çi firāḳumı begendüñ
Vaşlında yine ümmīd-vārum

6. Al sen dil ü cānı da ber-ā-ber
Sende ḳala bārī yād-gārum

7. Gözyaşımı neşr edip yoluñda
Budur hele pāyuña nişārüm

8. Aña ki olup bu ḥüzne bā'ış
Te'shīr eder āḥir inkisārüm

9. Ser-māyesi yok bu sūḳ-ı dehrüñ
Baḳsan baña n'oldı cān-ı zārüm

10. Devrān ki beni mezāda şaldı
Bilmem kim idi şatan kim aldı

120

Mef'ülü Fā'ilätü Mefā'ilü Fā'ilün

Nūr-ı başar ü rûḥ-ı revānum sensiñ

Ser-māye-i 'ış-i cāvidānum sensiñ

El-ḳışşa vücūdumda nefes ḳalduḳça

Rüz u şebān vird-i zebānum sensiñ

121

Mef'ülü Mefā'ilün Mef'ülü Mefā'ilün

Mihr-i 'azamet ya'ni hıdīv-i a'zam
 'Avdetle verip sipihr-i **Bağdād'** a haşem
 Yā Rabb bu sipihr ü mihri yek-digerden
 Ayırtma bi-ḥaqq-ı kürsī vü levḥ u kalem

122

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

نور آورد ظلمت مانشعله زن کشت از انم
 در نه می او هرجه موجودات باشد مکتتم
 علم اودر جهل ما برتو فکنده لاجرم
 بیمکیس سر بریناورده است ازکتتم عدم
 شمع این ویرانه از خاکستر خود روشن است

[45a]

Ġazel

123

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ülü Fā'ilün

1. Dün bir nigāhla ki raḳīb yāre eyledi
Biñ yerde bağrımı ḳanadup yāre eyledi
2. Bülbül gibi ayağına şarıldum o gülün
Ağyārı gördi hep nazarı ḥāre eyledi
3. Hüsni henüz perdede dehre bir ḳaddi şūr
Ferr-i mādı ḳatlı ü **Vāmıḳ'**ı āvāre eyledi
4. Ey çeşm-i sīne size 'abeşdür bu eşḳ ü āh
'Işḳı ne eyledi dil-i bī-māre eyledi
5. Zülfi müşevveş eyledi efkār-ı zihnümi
Ḥālī ḥayāl-i '**Āşım'**ı şad pāre eyledi

124

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1. Yine bir şūhla dil oldı giriftār-ı ta‘ b
Zülf ü rüyında nümū-dār bir ide iki şeb

2. Mest-i nāz āfet-i cān gāret-i dil şu‘ le-i nūr
Şanki ruḡ-sārını parlatmışıdı āb-ı ‘ineb

3. Dil-ber ü şūḡ u perī-zād u dil-ārā vü edīb
Çeşm-i bed kendine devrānda ḡaseb bunda neseb

4. Allāh Allāh ne güzel şīve vü refār u ḡırām
Ruḡ-ı gül lebleri mül nāzik ü sīmīn ḡabḡab

5. Peyk-ārālar ile ‘uşşāka belālar getürür
Geh ider şulḡ u gehī ceng ü gehī nāz u ṡarab

6. Dedim ey şūḡ n’olur gizlice bir dem olalum
Dest-der-dest dehen-ber-dehen leb-ber-leb

7. Dedi bu cümle ḡasāret ne kendisinde meger
Mādiḡ-i **Rüşdī Efendi**’sin o ‘ālī-meşreb

8. Dehenüm ḡātem-i **Cem**’se saña lā’iḡ zīrā
Ki deḡānuñdur o medḡile maḡall-i rüz ile şeb

9. Çok teşekkürle du‘ā eyledi ‘**Āşım** dedi kim
Cāh-ı iḡbāl ile **Rüşdī**’ni ziyād et yā Rab

[Taḥmīs]

125

Meʿūlü Meḫāʿilü Meḫāʿilü Feʿülün

I

1. Ḥamd ola civārını qanatdum efendim
2. Tebrīk edeni gökde melek şandım efendim
3. Ammā dilümi almada aldandım efendim
4. Raḥm eyle emān raḥmetüñe qandım efendim
5. **Hicrān-ı ḫabībümle emān yandım efendim**

[45b]

II

1. Vuşlatda buluñ līk gözet ehl-i firāqı
2. Qoyma ki ecel ola baña mūnis ü sākī
3. Ref eyle dil-i pür-ḫüznümden bu merākı
4. Cān-ı cismümde hem dilde sürür qalmadı bākī
5. **Hicrān-ı ḫabībümle emān yandım efendim**

III

1. Ey dād-res ey ʿuqde-güşā menbaʿ-ı iḫsān
2. Feryāda yetiş ara bir ne derdüme dermān
3. Der-gāhuña geldüm hele bā-dīde-i giryān
4. Gör şemmemizi ḫaşre bırağma degül āsān
5. **Hicrān-ı ḫabībümle emān yandım efendim**

IV

1. Ey Ḥazret-i **Rüşdī** baña bir luṭf u ʿināyet
2. Evlāduñ ile şağ olasın görme nedāmet
3. Allāh için ʿ**Āşım**’a gösterme kıyāmet
4. Bir ḫāline baq qalmadı bi’llāh liyāqat
5. **Hicrān-ı ḫabībümle emān yandım efendim**

126

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

1. Nıgeh-dār-ı hılāfet adr-dān 'Abdü'l-amīd Hān kim
Aradı bir vekīli kāmil olsun 'adl ü dād ile

2. Cenāb-ı adri Pāşā'ya vekālet hıdmetin verdi
O dāhı imtişāl etti dil-i rü-şen-nihād ile

3. Rasūl'ün Çār-Yār'i himmetiyle söyledüm ta'rih:
Vekālet addi buldı adri-i vālā-nijād ile

127

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

1. Senüñçün ey cihānuñ nūrı her envārdan geçdüm
Seni yār etti hār etmedi her bir yārdan geçdüm

2. Bırakdum ehli terk ettim amu teşvīş ü efkārı
Senüñ fikrūñ etsem oldı her efkārdan geçdüm

3. Vaanda hep gül ü gül-zār idi evlād u afādum
Senüñçün bī-nāmlı ol gül ü gül-zārdan geçdüm

4. Çemen-zār-ı cihān ire vaan haında derlermiş
Gül-i bī-hārdur ben ol gül-i bī-hārdan geçdüm

5. Saña geldüm ğam-ı dehri iletdüm işte şimdiden
Saña ğam-ār olup rūhumla her ğam-ārdan geçdüm

[46a]

6. Tutar şavmı neşāt u lezzet-i iftār iün şıyām
Benüm ol şā'im ammā lezzet-i iftārdan geçdüm

7. Cihānuñ 'iṣ-i ḥāk ü bād u āb āteṣse ben ' **Āṣım**
Bi-lā tevķif bir tekbirile her çār'dan geçdüm

128

Mef'ülü Mefā'îlü Mefā'îlü Fe'ülün

1. Geldüm saña dād etmege **Bāğdād**'ı bırağdum
Ebrār içün aqṭābile evtādı bırağdum

2. Zikr-i ser-i kūyuñ baña derd oldı efendim
Tesbîḥ u du'ā vird ile evrādı bırağdum

3. Qurbānī-i 'id-i ser-i kūyuñ emeliyle
Terk eyledüm aḥbābumı a' yādı bırağdum

4. Feyyāz-ı cihān zāt-ı raḥmetüñ hevesiyle
Neḥr-ber remân feyzı üstādı bırağdum

5. Der-gāhuñı yād eyledüm ey melce'-i 'ālem
Ābāyı geçüp mevṭın-ı ecdādı bırağdum

6. Sāyis olup evlādiña fikr ü emelile
Filizz-i ciğer evlād ile aḥfādı bırağdum

7. ' **Āṣım** gibi geçdüm kamu esbāb-ı cihāndan
Aldum etegin nāle vü feryādı bırağdum

129

Mefā'îlün Mefā'îlün Mefā'îlün Mefā'îlün

1. **Sitanbul**'a beṣāretçün Rasūlu'llāh'dan geldüm
Gönüller evleriñ yapmağa **Beytu'llāh**'dan geldüm

2. Ne yerde qalbi ḥün bī-çāre maḥzül var ise gelsün
Ki ben ' uqdeñ ḥilāf-ı mihr ü māhdan geldüm

3. Gedāyi bāy iden bī-şübhe şāhān-şeh-i ‘ālemdür
Beni mecbūr iden bu emre şāhān-şāhdan geldüm

4. Şorulsa ger tariķumdan haķıķat rāhıdur zirā
Tariķum **Ahmedi**’dür hem de toğrı rāhdan geldüm

5. Göñüller hānesi ta‘mır iden bir ‘abd-i me‘mūrum
Göñül tenbīhi için şāhib-enbāhdan geldüm

6. Niyāz ehlini tesrīr eyleyen der-gāh-ı Bārī’dür
Anı icrāya bi’l-icbār ol der-gāhdan geldüm

7. Kamu dünyā dīni āşiyāna müjde ver ‘**Āşım**
Şefī‘-i {**Batşete’l-Kübrā**}¹²³ Ḥabību’llāh’dan geldüm

[46b]

Tahmīs-i ‘Āşım Ber-Ġazel-i Nazhar

130

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

I

1. Rūz uşeb mümkin degilse cem‘i ey şīrīn-maķāl
2. Yā nedür şems-i ruḥuñ üzre o zülf-i şeb-mişāl
3. Ey kelāḫil-i ‘aķd-i her cevāb u her su’āl
4. Mūmiyānuñla dehānuñ sırrıdur bunca cidāl
5. Mey-kedede hāy u hūy medresede ķıl ü ķāl

II

1. Gözlerüm her çend güller görürse bir ḥūn-ter olur
2. Rū-yı **Leylā**’yı görünce **Ķays-ı Mecnūn**-ter olur
3. Ehl-i ḥüzni her ne o ḥasretinde maḥzūn-ter olur
4. Teng-destī vü sivād-ı baḫtum efzūn-ter olur
5. Her ne dem etsem dehān ü zülf-i ḥūnāmı ḥayāl

¹²³ *Kur’ân-ı Kerīm*, Duhān Sūresi, 44/16: “büyük ve şiddetle yakalamak...”

III

1. Şāh-ı taht-ı hüsn ü āndur ebruvān-ı nāk'ile
2. Zülmi yokdur 'adli kadar cümle-i āfāķile
3. Ger-çi ağır şallanur ol kıadd-i sīmīn-sākīle
4. Şanmañız neden tekellüm eylemez 'uşşākīle
5. Şol kadar vardur o şūhuñ ağızı kim şıgmaz maķāl

IV

1. Ey firāķuñ 'aşıķa maķşūş vaşl ağıyārīña
2. Şehd-i şīrīn-lebūñ 'ayn-i şifā bī-mārīña
3. Oldı meftūn māh-ı nev ebrū-yı 'anber yārīñe
4. Zülfiñi kıaldır perīşān eyleme ruķ-sārīña
5. Çend pinhān olsun ey meh ebr altında hilāl

V

1. Şimdi 'Āşım bī-raķīb git köhne yārūñ kūyına
2. Baķ nice mātemlenubdur mūye eyler mūyına
3. Kıaralar giymiş daralmış mū-yı 'anber-būyına
4. Leşker-i haķtı nücūm etmiş o şūhuñ rüyına
5. Gör nice iķlīm-i hüsnī mazhar olmuş pāy-māl

VI

1. Nāzenīnüm nāzını 'İse bn-i Meryem kıoymış ad
2. Vuşlatı şehd-i muşaffī hicrini sem kıoymış ad
3. Pā-yı tā-ser-dātını rūķ-ı mücessem kıoymış ad
4. Cem' edip leyl ü nehār rū-yı per-çem kıoymış ad
5. Serve kıadd berg-i güle leb ğonceye fem kıoymış ad

VII

1. Būstān-ı cilvede açdıysa 'ıķd-ı kākūli
2. Ol nezāketle perīşān etti cem'-i sūnbūli

[47a]

3. Terleyüp sīm ile efşān etti ol berg-i güli
4. 'Ārız-ı hūn-gerdesin gördükde çesm-i bülbūli
5. Bāğ-bān taķtīr edip gül üzre şeb-nem kıoymış ad

VIII

1. Ağzı o māhum beşerden dūrdur ol meh-cebīn
2. ‘Umķ u ‘arz u tūli behredür cevher-nigīn
3. Söylemezse kimse bilmez var femi ol nāzenīn
4. Çok çalışmış halle dānā ser-i mevhūm femin
5. Çünkü bilmiş fehm olunmaz baḡs-i mübhem koymış >ad<

IX

1. ‘İtr u ‘anber müşg-i ezfer nāfe-i deşt-i **Hotan**
2. Neş’e-i mül tār-ı sūnbül şāh-ı reyḡān-ı çemen
3. Zāğ-ı tāvūs-i perestū zulmet ü cevr ü miḡen
4. Halka-i zincir-i dūd-ı rāh-ı vaz’-ı fitnedden
5. Bir belā teşkīl idüp gīsū-yı perçem koymış ad

X

1. Etme tāmāt deryā dökmedür bī-gāne’yi
2. Ğayrden hümāyı kes bes öp leb-i peymāne’yi
3. Terk-i ehl ü māl ü cāhı diñle bu efsāne’yi
4. Kīm-yā istersen öp ḡāk-i der-i mey-ḡāne’yi
5. Kim aña ehl-i nazār iksīr-i a’zam koymış ad

XI

1. Sāķi-i meh-rūya baķ ol ḡusn-yi hem-tā ile
2. Gāh cāma gāh ‘uşşāķa baķar īmā ile
3. ‘Āşıķı teklīf eder nūş etmeye īmā ile
4. Sāğarı ol gūne tenvīr eylemiş şahbā ile
5. Cāme maşrıķ bādeye ḡurşīd-i ‘ālem koymış ad

XII

1. Mehbeṡ-ı ilhāmdur ‘**Āşım** rāyıñı ṡab’ımuñ
2. Terbiye eyleser nev-res ger zemīni ṡab’ımuñ
3. ḡayf kim baḡt-ı siyāhumdur ḡarīni ṡab’ımuñ
4. Feyz-ı rūḡu’l-feresdür nev-res mu’īni ṡab’ımuñ
5. Bıkr-i fikrūmdür ki **Cibrīl** aña **Meryem** koymış ad

[47b]

[Müstezād]

131

*Mef'ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe'ülün**Mef'ülü Fe'ülün*1. Ey **Āşaf**-1 **Cem**-mertebe ey a'zam-ı aqrān

Ey faḥr-i şadāret

Dārāy saña çāker ü **Dārā** saña dermān

Ey rūḥ-ı vekālet

2. Sensin o kerem-güster **Āşaf**-şiyem ez-nev

Dünyāyı donatdñ

Senden çemen-i dehr olup gül gibi ḥandān

Deh deh ne sa'adet

3. Her sâ'at her şâniyede ḳavl ile fi'lün

Hep şer' a muvâfiḳ

Olduñ bu şadâḳatle seney ma'den-i 'irfān

Dil-ḥāh-ı ḥilāfet

4. Ebr-i kerem ü āb-ı 'adālet ile ettiñ

Hep 'ālemi serāb

Olmışsın o günden ki olup menba' -ı iḥsān

Manzūr-ı imāmet

5. Ḥürşid-i münevver gibi dünyāyı donatduñ

'Adl ü naşfetle

Kisb itdi cihān rāḥat ü āsāyiş-'üvān

Dehr oldı selāmet

6. Yāver olalı luḫf-ı şehen-şāh senüñle

Ey a'del-i dünyā

Vaz' oldı o sâ'atde be-her ḥaṭṭda mizān

Ḳıstās-i 'adālet

7. Mihmān ü ‘ azizān ile der-gāhuñ efendim
 Açıķ ola her dem
 Tā dehre ‘ ademden gele ‘ Āşım gibi mihmān
 Ey ehl-i kerāmet

132

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1. Dil-berüñ her yürüşü rüh-1 revān olmalıdır
 ‘ Āşık-1 cānı şerer āhı duĥān olmalıdır

2. Anda āh bunda fiġān anda beķā bunda fenā
 Herbirisinde birer böyle nişān olmalıdır

3. Güzelüñ her nigeħi tūr-i ħazā ola yine
 Bī-emān ebr ü kemān ġamze sinān olmalıdır

4. Zülfi zulmāt u ħaķ-1 sebzi ħızr lebleri rüh
 Deheni çeşme-i āb-1 ħayvān olmalıdır

5. Kū-yı çevġān ħazā ise seri ‘ āşık-1 zār
 Dili ħūn řāli‘ i dūn baĥtı yamān olmalıdır

6. Dil-berüñ kākūli āşiftesi sevdāsında
 Hāşılı baĥt-1 sūdı ziyān olmalıdır

7. Şūfinüñ meyli secdeye şavma‘ ayadur ġidiş
 Kec-rüyluķda bi-‘ ayni sereřān olmalıdır

8. Şu adile ki verir meclise sākī ħadeħi
 Erşed-i muġ-beçegān pīr-i muġān olmalıdır

9. Ciger-i ‘ Āşım’ı kimdür kesip atdı bilmem
 Zāhir ol tāze cevān ħanlı niyān olmalıdır

[48a]

133

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1. Cānum ol rütbe şıklımış kaleme el uramam
Zülf-i cānān gibi bir şāniye rāhat tıramam

2. Per-çem ü kākül ü gīsūsız sitem etmez isem
Hāne ber-düş olarak zevkle ‘ömri süremem

3. Kaşr-ı nāzında eger ‘işve ile şorsa beni
Ben daḥī cümle kuşūrāt-ı felekden şoramam

4. Kerem et ḥāne-i ‘uşākı perīşān etme
Yohsa bu cāna daḥī ḥayme-i cismi kuramam

5. Şıgmaz ‘Ankā’yı benüm lānem efendim her çend
‘Ankebūtum velākin bir otağı uramam

6. Şāhini şāhiqa-i **Kāf**-ı ḥaḳīkat sensin
Bayğuş-i lāne-i şeh-bāza münāsib göremem

7. ‘**Āşım**’ı ‘afv eder isen et efendim yohsa
Çatline rāğıb isen dest-i kazā’i buramam

[49a]

134

*Çār-‘Unşur-ı ‘Āşım Der-Dār-ı Hāher**Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

1. Yetiş imdāduma ey ma‘den-i iḥsān saña dād
Nazar et ḥālūme ey dāver-i devrān saña dād

2. Kalmışum rādiye hüznde **Ya' kûb**-sıfat
Meded Allāh için ey **Yūsuf** saña dād

3. Herkes iħsānuñ ile řād u feraħdur şimdi
Kaldı bes ' **Āřım**-ı bī-vāye periřān saña dād

4. Meh-i ruħ-sāruñ ile ħurrem ü řād olmuş añın
Kazb-ı cismüme raħm ey meh-i tābān saña dād

5. řimdi tařhīħ-i kūsūrātumı me 'mül ederim
İntizārındayum ey řāh-ı edībān saña dād

6. İsterüm bir nazaruñla beni dil-řād edesin
Ol nazarla dil-i vīrānemi ābād edesin

II

1. Olmadı ' ömri otuz dem otuz iki sene hīç
Bir refāhiyyet ü rütbe baña iħsān saña dād

2. Kıymetiñ ħüsn-i mükāfātı emel eyler iken
şimdi baķ ħālüme ey me 'men-i sultān saña dād

3. Evliyā-yı selef ' indinde ' azīziken şimdi
Kalmıřum zār u zebūn bī-ser ü sāmān saña dād

4. Kalmadı tākum tākātüm aġyār sözünden řāhum
Kār ger oldu baña ta' na-efrān saña dād

5. Rütbe vü cāha bedel çāh-ı mezellet buldum
Tā be-key şabr u řekībā 'ı vü ħırmān saña dād

6. İsterüm bir nazaruñla beni dilřād edesin
Ol nazarla dil-i vīrānemi ābād edesin

III

1. Rütbesiz mūr ü tehçin oluyor za' findan
Meded ey dād-res-i cümle za' ifān saña dād

2. Yine tehçin ola taḥsīn var iken 'Āşım-ı zār
Saña dād eylerüm ey şānī-i Seḥbān saña dād

[49b]

3. Hele şeyḥūḥatüme kıdmetüme raḥm eyle
Ḳoyma ḡurbetde olam zār u perişān saña dād

4. Baña vābestelerüñ mātemine raḥmet kııl
Ḳoyma maḥzūn ḳala ey rāḥim-i devrān saña dād

5. Çün Ḥudā etti seni 'uḳde-güşā-yı devrān
Sensin elbette meded-kār-ı faḳīrān saña dād

6. İsterüm bir nazaruñla beni dil-şād edesin
Ol nazarla dil-i vīrānemi ābād edesin

IV

1. Sārḥōş lehce-i taḥsīnüm kim ey māye-i cān
Bāḡ-ı taḥsīnde ḳoma bülbüli nālān saña dād

2. Etme çöllerde beni rīk-i beyābāna refīḳ
Nerde ben nerde reh-i ḥār-ı muḡaylān saña dād

3. 'Āşım'um tūtī-şeker-şiken ḥōş-sūḥanum
Ḳafes-i ḡamde biraḳma beni ḥayrān saña dād

4. Sañadur mültemisüm bir daḥī tekrār ederüm
Yetiş imdādıma ey ma' den-i 'irfān saña dād

5. ‘**Āşım**-ı zār u sitem dīde-i nālān u nizār
Geldi der-gāhuña bā-dīde giryān saña dād

6. İsterüm bir nazaruñla beni dil-şād edesin
Ol nazarla dil-i vīrānemi ābād edesin

[Ta’rīh]

135

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

1. Dirîgā kim ‘ömriñ bu cihāndan vāyesiz göçdi
Bu dār dıyyıq-ı dünyāyı bıraқdı vūs‘ ate göçdi

2. O bir **Loqmān**-hikem nabz-aşınā hāzıq-ıtabīb idi
Meşāqq-ı dehri terk etti fezā-yı rahmete göçdi

3. İçüp dārū-yı ber’ü’s-sā‘ ayı anı da güç etti
Tevāqquf etmedi dārū’ş-şifāyı cennete göçdi

4. Reg-i kıyfalı huccām-ı ecel içdi bi-lā tevķif
‘İlacı bulmadı dārū’l-fünūn-ı hikmete göçdi

5. Dü çeşm-i eşk-i bārile didüm ta’rīhini ‘**Āşım**:
‘**Ömer Beg** Ser-ıtabīb-i çend sādīs cennete göçdi

[50a]

[Ta’rīh]

136

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

1. Beşāretler ola dārū’s-selām-ı cennet-ābāde
Olup ‘**Āşım Efendi** şer‘a hākim geldi **Bağdād**’e

2. O rütbe ittibā[‘]-ı şer[‘] u vera[‘] a müttekīdūr kim
Becādur müjdeler gitsün hem aqtāba hem evtāde

3. Çalsun tār-ı berķı kim bu günden müjde virsün
Nizām-ı şer[‘] u ķānūn-ı mürüvvet oldı āmāde

4. Vaķārından zemīn ü āsmān bu hā’iz ü sā’ir
Zebān biñ olsa evşāf-ı cemīli gelmez a[‘] dāde

5. Sen ol [‘]allāme-i fiķh u şerī[‘] atsiñ efendim kim
Mu[‘] idūñ cümle eşkālāt-i şer[‘] i’ dendür āzāde

6. O günden kim [‘]Irāk’a nā’ib-i şer[‘] -i şerīf olduñ
Semiyy-i zāt-ı [‘]ulyāñuñ olup her işi āmāde

7. Bu ta’riķ-i rezīnüm [‘]Āşım’a el-ħaķķ becā düşdi:
Gelüp [‘]Āşım Efendi nā’ib-i şer[‘] oldı Zevrā’da

[Ta’riķ]

137

Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilün

1. Diyānet ile [‘]ilmi üzre şāhiddür bu ta’riķim
[‘]Adālet-meded ü dīn **Ĥamdī Pāşā** vāli-i Zevrā¹²⁴

2. Ĥabbezā dārā-yı **Keyvān**-ı cā-yı evreng-i āsmān
Pādişāh-ı dehr ü şāhen-şāh-ı **Ĥayşar** pās-bān

3. Ĥazret-i [‘]Abdü’l-[‘]Aziz **Ĥān** kāmīn-i emr-i ümem
Ĥuţb-ı devrān zıll-i Yezdān pād-şāh-ı mülk-rān

¹²⁴ 1. Beyit [‘]Mefā’ilün Mefā’ilün Mefā’ilün Mefā’ilün kalıbı ile yazılmış. Diğer beyitler ise manzumenin başında belirtilen kalıpla yazılmıştır.

4. H azret-i **N amık** m    r-i m   ter  tedb rini
Eyledi me ’m r-1 ta’ m r-i ‘ **Ir k** ez-nev hem n

5. Himmet-i yağmuri g rd k e sem -y1  adranı
Ma rık-1  ems-i sa’  det y   ad ‘ izz    n

6. Bu ni anu n ‘ ** sım ** ta’ r hi cevher-d r-1 y r:
P k-i d n **N amık** mura sa’ tağdı ‘ **Osm n **-ni an

[Ta’ r h]

138

Fe’ il t n Fe’ il t n Fe’ il t n Fe’ il n

1. Lev  a e’ ll h zih  p d ah-1 m lk- r 
Mid ati rayb-i ziy n ta’ ati ma b l-i H d 

2. T c-ba  -1 d vel   melce’-i env ’-1 milel
‘  zzet-i m lk-i Melik ‘ **Abd ’l-’ Az z**-i Mevl 

3. Mesned-i  a  -1  il fet  na ma    olalı
Evliy  c mle ric l-i v kel sını sa’ d 

[50b]

4.  utb-1 va t oldığı  n s -y1 vil yet-i ya  n
Hep ey l ti vil yet edip etti ihy 

5.   n vil yetde ‘ im ret g r p e n  adıkına
Dedi her yerde ede resm-i vil yet icr 

6. İntih b etti hem ol z t-1  ad kat-revi i
Ede bu  atr-1 ‘ **Ir k **’ de vil yet in  

7. Ya’ ni mi b h-1 hid yed-ir h   ems-i ‘ al 
‘ A l-1 k ll c n-1 cih n H zret-i **Mid at P  **

8. Nūr-ı Hakk feyz-ı Hudā rūh-ı milk-i cevher-i maḥz
Dāver-i dād-res-i dehr ü ḥıdīv-i **Zevrā**

9. Dedi ta'riḥini yümnen yedilerle 'Āşım:
Geldi **Zevrā** 'yı na'ım eyledi **Midḥat Pāşā**

[Ta'riḥ]

139

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Rütbe-i ulā-yı **Taḥsîn Beg** için 'Āşım zi-nev
Ḥıdmet-i ber-ceste-i ḥōş-lehce inşā eyledi

2. Ger ser-ver-i mir'āt-i ulāsında bālā bī-gümān
Ol tefe'ülle diyü ta'riḥin imlā eyledi

3. Rütbe-i bālā anuñ bālāsına çesbān iken
'Aḳl-ı evvel dedi ulā cennet-i ulā eyledi

4. Bende vicdānum cihātıyla dedüm ta'riḥini:
Cāh-ı taḥsîn rütbe-i ulāyı bālā eyledi

140

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

1. Ziyā-pāş oldu hep **Zevrā** efendim dīdeler rü-şen
Şu'ā'ın kisb edip dünyā efendim dīdeler rü-şen

2. Zemīn şādān zemān ḥurrem felek tebrīk eder her dem
Melek söyler ki büşrā efendim dīdeler rü-şen

3. Semā-yı şems-i **Zevrā**'da iki kevkeb ṭulū' etti
Cihānı ettiler ihyā efendim dīdeler rü-şen

4. H̄amel burcından iki necm geldi ŧimdi ŧād-ender
Anuñla h̄āne-i cevzā efendim dīdeler rūŧen

5. Sen ol dād-ārā iħsānsın raħīm-i ‘**Abd-i Raħmān**’sın
Senüñle ŧād olup her cā efendim dīdeler rūŧen

6. Sen ol ŧemsin dād-niŧin z̄iyā-yı dehr sendendür
Edip rūŧen ŧamu dūnyā efendim dīdeler rūŧen

7. Tūrābdur bu dil toħmın ile nūruñ ħamd ola ŧāhum
Seni ŧād eyledi Mevlā efendim dīdeler rūŧen

[51a]

8. ŧu‘ ā‘ ı mihrdendür māh ü ebnā ŧevķi ābādan
Ne hōŧdur ru ‘yet-i ebnā efendim dīdeler rūŧen

9. Meh-i **Ken‘ ān** birāderle gelüp **Ya‘ ķūb**’ı ŧād etti
Vefā’i ettiler īfā efendim dīdeler rūŧen

10. **Raŧāfe** oldı ŧen **Bağdād** gül-ŧencān ŧulū‘ etti
Z̄iyā-yı dīde āyā efendim dīdeler rūŧen

11. Z̄iyā nūr olduĝuñ bir ‘ ārif-i ħikmet-ŧinās ister
Anuñçün ‘ arz eder ‘ **Āŧım** efendim dīdeler rūŧen

141

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Nazm etti biri dehrden didüm baña baķ
Mükedder olma efendim iŧi Ĥudā’ya biraķ

2. Mükedder isen eger müz‘ icāt-ı maħkemededen
ŧafā-yı vaķt ne mümkin bulanıķ olsa bulāķ

3. Kazā-yı Haqq'a rızā verdiñ ise ey şāhum
Otur yerinde āşifte gibi çelgeni taq
4. Şikāyet etme tezallümle bir kez iḥtār et
Cenāb-ı kâzî ile nā'ibüñ cevābına baq
5. Beyān-ı hāl ile yalvar da ba' de söyle
Rızā-yı bārî degil bî-sebeb gönül yıkmak
6. Başumda koymış iken ben kıyāmet-i şuğrā
Bi-lā sebep beni seccāna verdiler çabucaq
7. O deñlü aldı beni muḥzar siyeh-girdār
Pilici ne şekl alur öz yuvasına çaylaq
8. Cenāze şāhibi bilmem kabāḥat mi ne imiş
Tesellisi yerine ḥabs ü aqçasın almak
9. Cinā oldı cināyet cezāsın gāret ü ḥabs
Bu ḥilm var mı şerī'at'de bende oldı merak
10. Eyice bilmediñ ey kâzî-i 'adālet-kār
Cināyeti ne imiş şāhibi kırılrsa çanaq
11. Cevāb verdi o mazlūmeden zemān-ı kâzî
Ne söyledünse şerī'at'de ḥaqlısın el-ḥak
12. Velī 'azīm bildi ḥātırı şayılmaz mı
Bu memleketde meger maḥvdur ḥātır şaymaq
13. Yanumda şer' den ilḥād-ı sehlden lākin
Fülān efendi sözinden muḥāldür çıkmak

[51b]

142

Gazel

Müstef' ilâtün Fâ' ilün Müstef' ilâtün Fâ' ilün

1. Geh tal' atinden ol şanem hüsni meţali' gösterür
Geh kaşlarından katlûme burhân-ı kâti' gösterür

2. Maĥmûr gâhî ' işveden gâhî perişân zülfden
Bir bûse için nâz ile yüz biñ mevâni' gösterür

3. Ol mâh-pâreyle çıkup meh-tâb ü âbuñ seyrine
Bağdıĥ bu mâh u âb çok seyr ü ziyâlığı gösterür

4. ' Aks-i kevâkibden bu şeb gül-zâra döndi rû-yı şatt
' **Âşım** bu hey'et **Dâver**'e tevsî' -i tîli' gösterür

5. Çerĥ-ı mümerreddür cümle vü mâh-ı felek **Belkîs**-veş
' Arş-ı **Süleymân** ' ışığına hõş sâĥ-ı lâmi' gösterür

143

Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün

1. Ey firâkuñ odı seyr-i rehle yandı cigerüm
Bağrımı yaĥduñ emân kalmadı birden eşerüm

2. Şeş-cihetden ' alev-i âteş-i hicrân yağıyor
Ne'yleyüm nerye gidem kalmadı bir reh-güzerüm

3. Var ümîdüm kerem-i Bârî'den ey süz-ı firâĥ
Yaĥdıĥuñ âteşi ĥâmûş-ı âh-ı seĥerüm

4. N'ideyüm cismi benüm rûĥ-ı revânum gitdi
Ne'yleyüm ben başarı gitdi çü nûr-ı başarum

5. Der-geh-i Hâzret-i **Rüşdî**'ye beni kim götürür
Belki ol hâzret için taş bilki ola serüm

6. İstedüm kendine bir ' arz-ı firâkı lâkin
Kırdı hicrân kalmadı bir bâl ü perüm

7. Dâverâ dâd-gerâ cānib-i Hallâkumdan
Kalemünle yazılup fezleke-i hayr u şerüm

8. Tâ be-key şabr ideyüm Hâzret-i Ebū **Cem**'im
Didi kim rûh-ı revānum cigerümdür cigerüm

9. ' **Āşımā** derdiñe dermān kerem-i **Rüşdî**'dür
Ola luṭfi ile ric' at ede nūr-ı başarum

[Ta'riḥ]

144

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Gerçi luṭfuñ ile çerâğ-ı ḥabībüm āh
Yâ Rab bunda ola mesrūr o nev-ber şemerüm

[52a]

2. Cidd ü ān bir kimse kalmaz ğayr-i zāt-ı kibriyā
Pençe-i saḥt-ı ecelden zî-ḥayāt olmaz rehā

3. Geldi ' **Abdu'llāh Beg Bağdād**'a ḥōş-iḳbālile
' Aḳs-i āmāli olup iḳbāli oldı lā-beḳā

4. Şāh-bāz-ı rûh-ı pāki lāneden pervāz edip
Hem-civār-ı bār-ı **Geylānî** olup etti vefā

5. İlticā etti Hāḳḳ'a oldı müsāfir ' afv olup
Mîz-bāna ḥōş gelür mihmān çü etti ilticā

6. Āh u ḥasretle didüm ta'riḥ-i tāmminñ 'Āşimā:

Gitdi 'Abdu'llāh Beg dāru'l-emāna dil-güşā= Sene: 1293

145

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. N'itdiler iḥvān-ı **Yūsuf** ettiler

Yūsuf'ı **Ya'kūb**'dan ayırdılar

2. Cevr edip endām-ı ber-ālāmuma

Cāme-i ḥüzn ü bükāyı biçdiler

3. Kürk-i **Yūsuf** ḥār idiler ol gerde

Yūsuf'ı **Ya'kūb** önünden қаpdılar

4. **Yūsuf**'uñ eşvāb-ı isti' dādını

Ḥūn-ı kızb-i zōr ile boyatdılar

5. Biñ füsün u ḥīle vü t̄ireng ile

Mürşid iken **Rüşdī**'yi aldatdılar

6. Āh bilinseydi ne idi bu füsün

Böyle zātı naşıl inandırdılar

7. Var ümīdüm feyzile қаvuşdıra

Gerçi bed-gūsına inandılar

8. Dār u bī-dār āteş-i hicrān ile

Yaқdılar da külümi şavurdılar

9. Raḥm kıl ey mīr-i defter baқ nice

Yaқdılar da külümi şavurdılar

[Ta'rih]

146

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Nedir yā Rabb yine bu mātem ü aḥzān-ı cān-fersā
Meger evlād-ı Peyğam-ber ile kīn bağlamış dünyā

[52b]

2. Meger nev-bāde bāğ-ı 'aliyyü'l-mürtezā'dur kim
Edip bād-ı semūm nā-gehānī 'ömrini yağmā

3. Nedür yā Rabb bu tecdīd-i muşībet Āl-i Beyt üzre
Meger dāğ-ı derūnı tazelendi Ḥazret-i **Zehrā**

4. Felek giryān ü şubḥuñ ceybi cā levḥa ger nāhīd
Açılmış saçları cevzā gibi gīsūları müş'irā

5. Yanağlar nāḥun-ı ḥasretle ḳanlu sīneler dāğlu
Çıkar heft-āsmāna her nefes biñ āh u vā veylā

6. Dirīgā vü endāmā ḥasretā dünyāyı terk etti
Gidip ceddi yanında Ḥazret-i **Seyyid 'Alī Pāşā**

7. O ceddiyle şunar cām-ı pey-ā-pey ḥavz-ı kevşerden
Bir eşk-i lāle-gūnla ağlaruz nevḥayla **Nūḥ-āsā**

8. Ḳanı ol mazhar-i Raḥmān ki rızq-ı 'āmmeyi kāfil
Ḳanı ol devlet-i milletleri rāzī eden dānā

9. Żamīn-i rızq olan Zeyd **Zeyneb**'de ḳaldığıçündür
Ki faḥr eyler zemīniāsmānlar üzre bī-pervā

10. Mu'ammer ede Ḥaḳḳ evlād ü aḥfādını şervetle
Ede evlād tā ābā'ına pīr-verligi icrā

11. Sürüş-i mağfîret ta'rihin etti 'Āşım'a telkîn:

Yanar {İrci'î}¹²⁵ ile cennete göçdi 'Alî Pâşâ = Sene: 1293

147

Müstef' ilâtün Fâ' ilün Müstef' ilâtün Fâ' ilün

1. Geh tal' atinden ol şanem hüsni meţali' gösterür

Geh kaşlarından katlüme burhân-ı kıatı' gösterür

2. Maĥmûr gâhî ' işveden gâhî perişân zülfden

Bir buse için nâz ile yüz biñ mevâni' gösterür

3. Ol mâh-pâreyle çıkup meh-tâb ü âbuñ seyrine

Baĥdıĥ bu mâh u âb çok seyr ü sanâyi' gösterür

4. ' Aks-i kevâkibden bu şeb gül-zâr oldı rû-yı Şaţ

'Āşım bu hey'et-i dâvere tevsî' -i tîali' gösterür

5. Çerĥ-ı mümerreddür cümle vü mâh-ı felek **Belkîs**-veş

' Arş-ı Süleymân ' ışkına hõş sâķ-ı lâmi' gösterür

[53a]

148

[Meşnevî]

Muĥaddeme Der-Medâ'ih-i Aĥkâm-ı ' Adliyye

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Fe' ulün

1. Bugün aĥkâm-ı ' adl-i pād-şâhî

Ber-â-ber eylemiş dervîş ü şâhı

2. Meĥâkim yerde çün tekşîri buldı

Semâvâta deĥin te'şîri oldı

¹²⁵ Kur'ân-ı Kerîm, Fecr Sûresi, 89/28: "Dön!.."

3. Mişâli öyle kim ikinci kevkeb
Üçüncü kıdsî ile şâldı mevkib

4. Belî çün hüküm içinde oldu temyîz
Olur ehl-i haķâyık ğarîb-engîz

5. Eder ehl-i Haķ istinâfi da‘ vâ
Olur aralarında bahş peydâ

İbtidâ-yı Muḥâkeme-i ‘Uṭârid Bâ-Ḥazret-i Mîkâ’îl “‘aleyhi’s-selâm”

6. ‘Uṭârid dedi Mîkâ’îl’e birgün
Niçün eşnâfum olmaz rızka maķrûn

7. Niçün ehl-i kıalem erzâķı kimdür
Naşîbi dâ’imâ aḫzân u ğamdur

8. Hemîşe ejder-i ḥâmeyle bî-tâb
Yine olmaz naşîbi ğayr-i zehr-âb

9. Kâlemler mekteb-i şıbyâna dönmüş
Şeb-istân-ı kemâlün müyü şönmüş
Cevâb-ı Ḥazret-i Mîkâ’îl ‘Uṭârid-râ

10. Cevâbın virdi Mîkâ’îl-i hüşyâr
Bir iken rızķ merzûķ oldu bisyâr

11. Senün şınıfuñ hemân ikidi ol
Biri defter bir inşâya muḥavvel

12. Cihânuñ nışfı şîme-yi kâtib oldu
Anuñçün yarısı acından öldi

Cevāb-ı ‘Uṭārid Ḥazret-i Mikā’īl-rā

13. ‘Uṭārid dedi kātib-i dehre cāndur
 alemlmazsa dehr ii yamāndur

14. abūl etmem bu nuṭı senden ey āh
 İit bu ‘arz-ı ḫāli benden ey āh

15. alem mevcūd iken bir cümle ma‘dūm
 Ne gökler var idi ne yerde Ma‘lūm

[53b]

16. alemdür zātı memdūḫ-ı İlähī
 alemdür ileri yapar kemā-hiye

17. alemdür her zebānda söyleyendür
 alemdür kār-bin ü kār-dāndur

18. Cihānuñ ıssı hep kātib elinde
 Fünūn-i cümle devletler atında

19. Ḥuūān kātib-i dānā vü mes‘ūd
 irāmü’l-kātibīn’den ola ma‘dūd

20. Benātü’n-na‘ virdin ner ü nazmı
 Velākin yo ḫaṭṭı mānend-i ḫazmī

21. Oturdı ‘ömri ḫıdmetde otuz yıl
 Mükāfātı olundu ye’sse taḫvīl

22. Yetidüm sinīnce ḫıdmet üzre
 Nihāyet ‘Āım oldu ‘imet üzre

17. Velî bî-vāye-i rızķ u rütebdür
Eger-çi rāsiķ-ı ‘ilm ü edebdür

18. Bu eslāfile farķı budur ancaķ
Sitambul gitmede ķaldı mu‘ avvaķ
Cevāb-ı Hazret-i Mīkā ‘il “‘aleyhi’s-selām” ‘Uṭārid-rā

19. Cevābın verdi **Mīkā ‘il** der-dem
Şaķın sen ‘**Āşım** içün çekme hiç ğam

20. Ben anı bir ḥıdıve eyledüm yār
Ki fā’iķ ola aķrānına şad bār

21. Ne ḥācet gitmek **İslambul**’ı görmek
Bıraķup ehli rāh-ı dūr şürmek

22. Ķarīb etti yolın Rabb-i Celīl’i
Burada buldı sulṭānuñ vekīli

23. Vir dirhem rütbe hem erzaķın āsān
Anuñçün ismi olmış ‘**Abd-i Raḥmān**

24. Ḥıdıv-i dehr ü dārā-yı zemāndur
‘Adāletle hemişe der-emāndur

25. ‘**Irāķ** ehline vālī vü velīdür
Selīl-i pāk-i **Zühre** Oĝlıdur

[54a]

26. Melā’ikler ile dā’im du‘ ālar
Edip ‘**Āşım** gibi her dem şenālar

27. Cemî'ân 'îydini tebrîk ettik
Nidâ-yı {İctebeynâ}¹²⁶yı işitdik

28. Anı Hâkķher cihetde ede nâmin
Mu'ammer ola evlâdıyla âmîn

¹²⁶ *Kur'ân-ı Kerîm*, En'âm Sûresi, 6/87: "Biz seçtik..."

SONUÇ

Abdülaziz Asım XIX. yy. da yaşamış divan edebiyatı geleneği içerisinde eserler vermiş bir şahsiyettir. Yaşadığı devirde Bağdat hükümet dairesinde tercümanlık yapmıştır. Bulunduğu görevden dolayı dönemin birçok devlet büyüğünü öven şiirler yazmıştır. Abdülaziz Asım'ın çalışmamıza konu olan divanı klasik divan şiiri özelliklerini yansıtmaktadır. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda Abdülaziz Asım yenileşme dönemindeki edebiyattan uzak durmuştur.

Şairin divanında en çok kullandığı nazım şekli kaside olmuştur. Bu kasidelerle yaşadığı dönemi siyasi ve sosyal olaylarını vermeye çalışmıştır. Özellikle yaşadığı çevre olan Bağdat'ın o dönemdeki durumunu verilmektedir. Dönemin Bağdat'ın devlet büyüklerine kasideler sunmuştur.

Divanda genel olarak sade bir dil kullanılmıştır. Ancak şairin Arapça ve Farsça'ya da hâkim olmasından dolayı divanında Farsça, Arapça terkipler ve manzumeler de rastlanılır. Divanda yer yer vezin hatalarına rastlanmakla birlikte vezin uygulamalarında başarılı sayılır. Divanda kaside, gazel, kıta, nazm, müstezat, terci-i bend, tahmis, rubai nazım şekillerinden oluşmuş 148 manzume yer almaktadır.

Üslup ve söyleyiş bakımına canlı ve lirik bir anlatıma sahip olup özellikle gazellerinde bu özellik hissedilir. Abdülaziz Asım Mevlevilikle bağlantısı olmasına rağmen tasavvufi şiirleri azdır. Daha çok dönemin devlet büyüklerini öven şiirler yazmıştır.

Bu çalışmada Abdülaziz Asım'ın divanı transkripsiyonlu metni hazırlanmış, şiirler şekil ve muhteva yönüyle değerlendirilmiştir. Şairin yaşadığı yüzyılda, Türk edebiyatında yenileşme rüzgârları esmiş olsa da Abdülaziz Asım divan edebiyatı geleneklerine bağlı kalmış o gelenek doğrultusunda eserler vermiştir. Her ne kadar bu yüzyılda şairlik noktasında önemli yere sahne olmasa da şairin yaşadığı devre ait birçok vakayı ve Bağdat'ın o zamanki hususiyetlerini şiirlerinde göstermiş olması Abdülaziz Asım'ın divanını Türk edebiyatı açısından önemli kılmaktadır.

Bu alışmada Abdülaziz Asım'ın hayatı ve edebi kişiliğinin yol göstericiliğinde, geleneğinin etkisinin azaldığı 19. yüzyıldaki Türk edebiyatının görünümü araştırmacıların hizmetine sunulmuştur.

KAYNAKLAR

- Akkuş, Metin, *Divan Şiirinde İnsan, I. Dinî Kişilikler*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Yay. Erzurum 2000
- , *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebi Türler ve Tarzlar*, Fenomen Yay., Erzurum 2006
- “Âsım”, *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe-Yazma Divanlar Katalogu*, MEB Yay., İstanbul 1967, C IV
- “Âsım”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Devirler/isimler/Eserler/Terimler*, Dergah Yay., İstanbul 1977, C I
- Banarlı, Nihad Sami, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 2001
- Başlangıçtan Günümüze Kadar Büyük Türk Klâsikleri Tarih-Antoloji-Ansiklopedi*, İstanbul Ötüken Neşriyat, Söğüt Yayıncılık, 1988, C VIII
- Bolay, Süleyman, “Âdem” mad. *DİA*, C I, İstanbul 1988
- Bursalı Mehmed Tâhir Bey, *Osmanlı Müellifleri*, Haz. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen, Meral Yayınevi, İstanbul, C II
- Çabuk, Vahid, *Kuruluşundan Cumhuriyete Büyük Osmanlı Tarihi*, Emre Yay., İstanbul 1999, C IX
- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi Yay., Ankara 2007
- Ece, Selami, *Klasik Türk Edebiyatı Arastırma Yöntemleri*, Fenomen Yay., Erzurum 2007
- Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınlar, Ankara 1988, C VI
- Ergun, Sadedin Nüzhet, *Türk Şairleri*, Bozkurt Yayınevi, İstanbul 1936, C I
- Güzel, Abdurrahman, *Dini Tasavvufi Türk Edebiyatı*, Akçağ Yay., Ankara 1999
- Harman, Ömer Faruk, “Eyyüb” mad. *DİA*, C XII, İstanbul 1995

- İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal, *Son Asır Türk Şairleri*, Haz. Müjgân Cunbur, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara 1999
- İpekten, Haluk, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergah Yay., İstanbul 2004
- Kasap, Murat, *Osmanlı Gürcüleri*, İstanbul 2010
- Küçük, Cevdet, “II. Abdülhamit” mad. *DİA*, C I, İst., 1988
- Macit, Muhsin, *Divan Şiirinde Âhenk Unsurlar*, Akçağ Yay., Ankara 1996
- Olguner, Fahrettin, "Eflâtun" mad. *DİA* C X, İst., 1994
- Özmen, Şevki, *Din Bilgiler Klavuzu*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1974
- Pala, İskender, *Ansiklopedik Divan Edebiyatı Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara 1999
- Şentürk, Ahmet Atillâ-Ahmet Kartal, *Üniversiteler için Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergah Yay., İstanbul 2004
- Tanpınar, Ahmet Hamdi, *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1997
- Tökel, Dursun Ali, *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar*, Akçağ Yay., Ankara 2000
- Uludağ, Süleyman, "Abdülkadir Geylânî" mad. *DİA*, C I, İst., 1988
- Ünal, Yavuz, “Cebrail” mad. *DİA*, C VII, İst., 1993
- Ünver, İsmail, “XIX. Yüzyıl Türk Edebiyatı”, Ötüken Yay., İst. 1988, C VIII
- Yıldız, Ahmet Hamit, *Leskofçalı Gâlip, Hayatı, Dönemi, Sanatı, Divanı ve Metnin Bugünkü Türkçesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İst. 2003
- Yüçetürk, Orhan Seyfi, “Belkıs” mad. *DİA*, C V, İst., 1992

Bilgisayar Kaynakları

Web Sayfaları:

<https://www.wikipedia.org> (28. 03. 2016)

<http://www.milletkutup.gov.tr> (25. 10. 2015)

DİZİN

- A'râf, 44, 156
 Âsaf, 38, 49, 54, 59, 62, 82, 83, 84, 85,
 89, 94, 95, 103, 106, 109, 110, 111,
 113, 123, 172
 Âşafî, 50, 85, 89
 Şafâ, 37, 108, 116, 135, 181
 Âşım (Amasyalı), 13
 Âşım (Arifzade), 13
 Âşım (Bağdadlı), 13
 Âşım (Bosnalı), 13
 Âşım (Bursalı), 13
 Âşım (Çelebizade), 13
 Âşım (İstanbul), 13
 Âşım (Küçük Filibelizade), 13
 Âşım (Kütahyalı), 13
 Âşım (Lefkoşalı), 13
 Âşım (Mütercim), 13
 Âşım (Seyrekzade), 13
 Abdulkadir-i Geylânî, 35
 Abdurrahman Nureddin Paşa, 19
 Abdülaziz, 7, 36
 Abdülhak Hamit Tarhan, 12
 Abdülhalîm Gâlib Paşa, 12
 Abdülmecid, 36
 Abdülmecit, 7
 Acem, 92
 Aczî, 12
 Âdem, 26, 27, 54, 63, 72
 Âdem, 26, 34, 51, 86, 194
 Ahmed, 21, 34
 Ahmed-i Muhtar, 34
 Ahmet Mithat Efendi, 12
 Âkif, 12
 Ali, III, 13, 14, 21, 30, 35, 38, 46, 195
 Ali Emiri, III, 14, 46
 Ali Haydar Efendi, 13
 Âl-i İmrân, 44, 127
 Ali Rıza Paşa, 21
 Amasya, 36
 Andelîb, 12
 Ankara, 13, 20, 22, 25, 33, 34, 38, 194,
 195
 Aḥmed, 34, 51, 62, 66, 68, 85, 106, 107,
 114, 118
 Arabî, 13
 Arabistan, 20, 22
 Aristo, 37, 113, 116
 Arnavut Mehmed Akif Paşa, 20
 Âsaf, 38
 'Âşım, 14, 15
 Atina, 37
 Aydın, 13, 21, 194
 Azmî, 12
 Bağdâd, 48, 49, 51, 57, 59, 60, 61, 64,
 75, 84, 89, 91, 94, 97, 99, 103, 107,
 111, 127, 140, 141, 164, 177, 181,
 184
 Bâbil, 85, 88, 94
 Bâgdâd, 120
 Bağdad, 13
 Bakara, 42, 44, 51, 86, 132
 Basra, 21
 Bektâş-ı Velî, 15, 25, 35, 52, 53
 Belkıs, 32, 195
 Belķīs, 32, 96, 183, 187
 Beytü'l-Ḥarâm, 119
 Bursa, 21
 Cebraîl, 33, 195
 Celâleddin Bey, 12
 Cem, 38, 39, 49, 54, 58, 66, 84, 103,
 105, 109, 115, 118, 122, 123, 155,
 157, 165, 172, 184
 Cemşîd, 38, 39, 72, 136
 Cenap Şahâbettin, 12
 Cevdet, 12, 36, 195
 Cibrîl, 33, 107, 132, 171
 Çîn, 49, 124, 135, 136
 Dâmad Mahmûd Celâleddin Paşa, 12
 Dârâ, 38, 39, 50, 55, 58, 72, 84, 86, 94,
 95, 99, 103, 115, 172

- Dāver, 48, 50, 51, 59, 63, 82, 84, 90, 94,
95, 96, 105, 109, 111, 180, 183
- Davut, 32
- Derviş Paşa, 21
- Dicle, 21, 38, 49, 57, 59, 60, 84, 85, 89,
93, 118, 157
- Diyarbakır, 20, 21
- ‘Āşım, 11, 15, 16, 17, 24, 25, 49, 50,
51, 55, 56, 58, 60, 61, 62, 65, 69, 72,
74, 80, 82, 84, 90, 92, 93, 94, 96, 97,
98, 99, 100, 101, 102, 104, 106, 107,
108, 110, 113, 114, 115, 116, 117,
119, 120, 121, 122, 123, 124, 127,
128, 129, 130, 131, 132, 133,
135, 136, 137, 138, 139, 140, 142,
145, 146, 147, 148, 149, 150, 151,
152, 153, 154, 155, 156, 157, 163,
164, 165, 166, 168, 169, 170, 171,
173, 174, 175, 176, 177, 178, 180,
181, 183, 187, 189, 190, 192, 193
- ‘Āşımā, 17, 29, 53, 60, 80, 83, 104,
128, 131, 134, 135, 138, 141, 143,
144, 147, 151, 155, 156, 158, 179,
184, 185
- ‘Abdu’llāh Pāşā, 82
- ‘Abdü’l-‘Azīz, III, IV, VI, 11, 13, 14,
15, 16, 17, 18, 19, 22, 23, 24, 25, 36,
39, 40, 41, 42, 48, 94, 96, 105, 112,
113, 178, 179, 192, 193
- ‘Abdü’l-‘Azīz ‘Āşım, III, IV, VI, 11,
13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 22, 23, 24,
25, 36, 40, 41, 42, 48, 192, 193
- ‘Ākif, 17, 88, 122, 132, 133, 152, 153,
158, 159
- ‘Ankā, 67, 73, 155, 174
- ‘Azīz ‘Āşım, 11, 12, 15, 16, 25, 192
- Ebubekir, 31
- Eflâtun, 37, 195
- Ehl-i Beyt, 30
- Ehrimen, 157
- ‘Irāk, 48, 50, 55, 56, 59, 60, 62, 65, 85,
86, 88, 94, 97, 100, 103, 105, 106,
109, 111, 112, 113, 114, 122, 178,
179, 190
- ‘İmrān, 83
- Emeviler, 37
- Emin Nureddin, 13
- Emine Hanım, 21
- En’âm, 45, 191
- Enderunlu Vasıf, 11
- ‘Ömer, 32, 57, 69, 98, 120, 177
- Es’ad Mahmûd Paşa, 12
- Esat Muhlis Paşa, 21
- Esedullah, 30
- Eyyüb, 27, 194
- Fağfūr, 136, 152
- Fā’ik Efendi, 55, 56
- Fâ’ik, 12
- Farisî, 13
- Fârsî, 14
- Fârûk, 31
- Fatıma, 30
- Fatih, 14, 21
- Fatma Aliye Hanım, 12
- Fâţıma, 30, 96, 97
- Fâzılı İsmail Efendi, 14
- Fecr, 44, 108, 187
- Fehim, 10
- Felâţun, 37, 116
- Ferdî, 12
- Ferhād, 36, 111, 128, 140, 141, 152
- Ferhat, 36
- Fevzî Hüseyn Pāşā, 53, 54, 55
- Fırat, 21
- Fırāt, 93, 102, 103
- Firdevs, 79, 124, 133
- Gürcü Seydi Ali Paşa, 21
- Hâfız, 12
- Halep, 21
- Halet Bey, 10
- Halim Giray, 12
- Hamdî, 12
- Hamdi Mehmet Paşa, 21, 22
- Hamdi Paşa, 21
- Hasan, VI, 30
- Hâtif, 12
- Havva, 26

- Haydar-ı Kerrar, 30
 Hersekli Arif Hikmet, 10
 Hızır, 27
 Hızırağazâde Sa'îd, 12
 Hicaz, 20
 Hindû, 144, 148
 Hüseyin, 30
 Hüsrev, 36, 39
 II. Abdülhamit, 7, 19, 20, 21, 36, 195
 II. Mahmud, 36
 II. Mahmut, 7
 III. Selim, 7
 Irak, 20, 21
 IV. Mustafa, 7
 İblis, 26
 İbn-i 'İmrân, 56
 İbn-i Meryem, 28
 İbrâhîm Efendi, 120, 121
 İbrani, 26
 İffet, 12
 İhlâs, 43, 44, 103
 İncil, 28
 İran, 9, 19, 36, 39
 İrem, 49, 84, 88, 91, 93
 İrfân Paşa, 12
 İsâ, 28
 İstanbul, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 18,
 19, 20, 21, 26, 27, 36, 194, 195
 İzzet, 11, 12
 Kadri Paşa, 20
 Ka'be, 37, 80, 118, 135, 140, 148
 Kâf, 43, 102
 Kalkandereli Mehmed ArifPaşa, 20
 Kanun-i Esasi, 21
 Keçecizâde İzzet Molla, 11
 Ken'ân, 27, 72, 128, 140, 181
 Kerh, 38, 49, 60, 84, 89, 93, 105, 122
 Keykûbad, 39
 Kirâmü'l-kâtibîn, 89, 100, 189
 Kisra, 39
 Kisrâ, 59, 94
 Koca Yusuf Paşa, 21
 Konya, 21
 Kuddûsî, 12
 Kur'ân-ı Kerîm, 42, 43, 44, 45, 50, 51,
 85, 86, 87, 90, 93, 96, 102, 103, 108,
 115, 127, 128, 130, 132, 156, 160,
 169, 187, 191
 Kuran, 26, 27, 29, 30, 32, 34
 Kürdî, 13
 Lebib Efendi, 10
 Leskofçalı Galip, 10, 18
 Leylâ, 37, 148, 151, 152, 154, 169
 Leyla Hanım, 11
 Lokman, 33
 Loğmân, 33, 34, 37, 63, 114, 116, 146,
 177
 Mâhir, 12
 Mahmûd Celâleddin Paşa, 12
 Manastırlı Hoca Naili Efendi, 10
 Mani, 40
 Mecnun, 37
 Mecnûn, 151, 169
 Mehmed Kasım, 13
 Mehmet Paşa, 21
 Mekke, 30, 108
 Meryem, 28, 50, 84, 90, 96, 170, 171
 Mescidü'l-Akşâ, 71
 Mesih, 28
 Meşhûrî, 12
 mevleviyet, 14
 Mısır, 7, 8, 29
 Midhat Pâşâ, 179, 180
 Mikail, 23, 33
 Millet kütüphanesi, 14
 Mislî, 12
 Mîthat Paşa, 21
 Muştafâ, 66, 73, 96
 Muhammed, 34, 35
 Muḥammed, 96, 108, 117, 123, 153
 Musa, 27, 28, 35, 44
 Mustafa, 2, 34
 Musul, 21
 Müştak Baba, 12

- Mūsā, 28, 60, 77
 Nâ'il Abbâs Paşa, 12
 Nailî, 10
 Nakiyye Hanım, 12
 Namık Kemal, 10
 Nâmîk Pâşâ, 59, 60
 Nâsır Abdalbâkî Dede, 12
 Nâtikî, 12
 Nebi, 34, 53
 Nebîl, 12
 Necd, 54, 109
 Necm, 45, 71, 130, 160
 Nedim, 9, 12, 21
 Neml, 44, 128, 130
 Neşâti, 10
 Nevşehir, 35
 Nigar Hanım, 12
 Nigârî, 12
 Nihad Bey, 12
 Niş, 19
 Nuh, 34, 42
 Nûrî, 12
 Nuşirevân, 39
 Hâfız Pâşâ, 122
 Hâlet Beg, 107
 Hamîd, 36, 60, 61, 66, 73, 75, 80, 87,
 94, 104, 115, 117, 118, 119, 122, 167
 Haydar, 30, 86, 89, 95, 105, 109, 114
 Hayru'l-Beşer, 82
 Hızır, 95, 99
 Hızr, 48
 Hızr, 28, 72, 81, 87, 117, 137, 141, 142
 Osman, 1, 2, III, IV, VI, 10, 31, 204
 Osman Şems Efendi, 10
 Hüseyin, 53, 54, 55, 96, 160
 Ömer, 27, 31, 194
 Platon, 37
 Prizren, 19
 Ra'îf, 12
 Raşâfe, 38, 49, 84, 85, 89, 105, 122, 181
 Ra'ûf Pâşâ, 117
 Rahmî, 12
 Râşid, 12
 Recâizâde MahmutEkrem, 12
 Re'fet Pâşâ, 109
 Re'fet, 12
 Resulallah, 34
 Reşit Âkif Paşa, 16
 Rıdvân, 63, 65, 93, 133
 Rızâ, 12
 Rûmî, 12
 Rüstem, 12, 39, 136, 152
 Rüstem Paşa, 12
 Rüşdî Efendi, 100, 165
 Rûhî, 17, 106, 117, 131
 Rûhî Efendi'yi, 117
 Sa'îd Paşa, 12
 Sâdık Paşa, 12
 Sadrazam Ali Paşa, 21
 Sadullah Paşa, 21
 Safâyî Dede, 12
 Salacıoğlu, 12
 Sasani, 39
 Selâm, 12
 Sermed, 12
 Seyyid 'Alî Pâşâ, 186
 Seyyid Mehmed Vesim Efendi, 13
 Sıddîk, 12, 31
 Sırrî Râhile, 12
 Sikender, 32, 38, 58, 95, 102, 105, 136,
 150
 Sivas, 20, 21
 Suriye, 21
 Sûzî, 12
 Süleyman, 12, 26, 32, 35, 38, 194, 195
 Süleyman Nazif, 12
 Şâkir, 12
 Şefik, 12
 Şeh-i Merdân, 62
 Şehname, 39
 Şehzadebaşı, 13
 Şemseddin Bey, 21
 Şeref Hanım, 11
 Şeyh Galip, 10

Ŗinasi, 12
 Ŗir-i Yezdan, 30
 Ŗirin, 36
 Ŗir̄in, 111, 128, 141, 149, 152
 Ŗite, 34
 Tanzimat, 7, 8, 21, 36
 Taħs̄in Beg, 129, 130, 180
 Tevfik Fikret, 12
 Tevrat, 29
 Tirimüjgan Kadın, 36
 Tuna, 19, 21
 Türâbî Baba, 12
 Türkî, 13, 14, 16, 153
 Ķadri PâŖâ, 94, 123, 167
 Ķâf, 35, 52, 66, 73, 114, 155, 174
 Ulvî, 12
 Uħud, 76
 Utârid, 23
 Ümmü Gulsüm, 30
 Üsküdarlı Tal'at, 12
 V. Murat, 7
 Varna, 19
 Yakup, 28, 29
 Yed-i Beyzâ, 71

Yemen, 38, 82, 105
 YeniŖehirli Avnî, 11
 Yunan, 37
 Yusuf, 21, 28, 29
 Yûsuf, 29, 30, 87, 88, 105, 112, 123,
 127, 140, 144, 154, 161, 175, 185
 Zehrâ, 51, 86, 95, 105, 109, 114, 160,
 186
 Zevrâ, 29, 48, 49, 50, 56, 60, 84, 85, 87,
 88, 89, 93, 97, 100, 101, 105, 106,
 107, 108, 109, 113, 120, 122, 127,
 178, 180
 Zeynep, 30
 Zi'n-nureyn, 31
 Ziver Efendi, 100
 Ziver PaŖa, 12
 Ziya Gökalp, 12
 Ziya PaŖa, 10
 Zühre, 65, 71, 190
 Zü-l Karneyn, 38
 Züleyha, 29
 Züleyhâ, 30, 87, 88, 105
 Züħal, 91, 108

EKLER

Ek 1. Vezin tablosu

Vezin	G.	K.	Kt.	th.	Ms.	R.	Nz.	M.	mt.	tr.	Toplam
<i>Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün</i>	8	23	2				4		2		39
<i>Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün</i>								1			1
<i>Mefā' ilün Fe' ilätün Mefā' ilün Fa' ilün</i>		2									2
<i>Meḥ' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ülün</i>	6	2		1							9
<i>Meḥ' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ülün Meḥ' ülü Fe' ülün</i>					1						1
<i>Meḥ' ülü Mefā' ilün Fe' ülün</i>										1	1
<i>Mefā' ilün Fe' ilätün Mefā' ilün Fe' ilün</i>	1	1					1				3
<i>Meḥ' ülü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün</i>	7	4				1					12
<i>Meḥ' ülü Mefā' ilün Meḥ' ülü Mefā' ilün</i>						1					1
<i>Müfte' ilün Fā' ilün Müfte' ilün Fā' ilün</i>		2					1				3
<i>Müstef' ilätün Fā' ilätün Müstef' ilätün Fā' ilün</i>	2	2									4
<i>Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün</i>		1									1
<i>Fe' ilätün Fe' ilätün Fe' ilätün Fe' ilün</i>		1					2				3
<i>Fā' ilätün Fe' ilätün Fe' ilün</i>							1				1
<i>Fe' ilätün Fe' ilätün Fe' ilätün Fe' ilün</i>	15	4					1				20
<i>Fe' ilätün Fe' ilätün Fe' ilün</i>		2					1				3
<i>Fā' ilätün Fā' ilätün Fā' ilün</i>							1				1
<i>Fā' ilätün Fā' ilätün Fā' ilätün Fā' ilün</i>	11	25	1	2			3		1		43
Toplam	50	69	3	3	1	2	15	1	3	1	148

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Osman ONUK
Doğum yeri ve Tarihi	Hınıs 09. 12. 1986
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurum	MEB Adnan Menderes Anadolu Lisesi MEB Karayazı Anadolu Lisesi
İletişim	
E-Posta Adresi	edebiyatci07@hotmail. com
Tarih	19. 04. 2016